

અ. સૌ. સ્વ. હૃદયે વીમળાએન ઉર્દે રાણીએન—

તમારી દેવાની નદિ જતાં તમને આ પુસ્તક અર્પણ
કરવાની ઇચ્છા થવાનું કારણ તમારા સદગુણો છે. અને
તમારા તેવા ગુણોનું અનુકરણ બીજા હૃદયો પશુ જરૂર કરશે.

નાનપણથીજ ધર્મપ્રેમ, સાદાઈ, સરળતા, અને હૃદય
શાન્ત મેગ્નેટીસમ દેવાથી તમારા ગૃહબ્યવહારમાં પણ કુટુંબી
જનોને સંપૂર્ણ સતોષ આપી તમારે નામ અમર કરી ગયાં
છે. એજ તમારા ધર્મ-પ્રેમની વાદળીરી નિમિત્તે આ પુસ્તક
તમને મરનેહ સમર્પું છું.

સી. ધર્મજીવ અચરણલાલ.

આભાર.

આપુલ શેઠ શ્રી ગાણુ સાહેબ ભગવાનલાલજી પનાલાલજી
ક જેમની મારા ઉપર સ્નેહભરી જાગણી, અને સાહિત્ય
માટેનો સારો પ્રેમ છે તેઓશ્રાએ તેમનાં સ્વં પુત્રી વીમળા
ઉર્ફ રાણીબેનની યાદગીરી નિમિત્તે આ પુસ્તકની પ્રથમથી
બસો નક્કના આહક થઇ મારા કાર્યને સદાનુભૂતી આપી છે તે
માટે તેઓશ્રીનો આભારી છું.

લી. નમ્ર સેવક
અચરતલાલ.

આભાર.

આપુલ શ્રી શ્રી જાણી માટેના વચ્ચાનલાયક પનાલાયક
૩ જેમની મારા ઉપર સ્નેહભરી લાગણી, અને સાહિત્ય
માટેના સારા પ્રેમ હે તેઓશ્રીએ તેમનાં સ્વયં પુત્રી વીમળા
હર્ષે રાણીબેનની વાદ્યોરી નિમિત્તે આ પુસ્તકની પ્રથમથી
બસો નક્કના આદક થઇ મારા કાર્યને સહાનુભૂતી આપી છે તે
માટે તેઓશ્રીનો આભારી છું.

લી. નમ્ર સેવક
અચરતલાલ.

બાપુભટ્ટસૂરિ

અને

આમરાજ.

ભાગ ૨ જો.

લેખક

મણીલાલ ન્યાલચંદ શાહ.

પ્રકાશક,

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા-ભાવનગર.

વીર સ. ૨૪૫૩

વિ. સ. ૧૯૮૩

કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

આભાર.

શ્રાવ્યુત્તર શેઠ શ્રી બાબુ સાહેબ ભગવાનલાલજી પનાલાલજી
કે જન્મની મારા ઉપર સ્નેહભરી લાગણી, અને સાહિત્ય
માટેના સારા પ્રેમ છે તેઓશ્રીએ તેમનાં સ્વ૦ પુત્રી વીમળા
ઉર્ફે રાણીબેનની યાદગીરી નિમિત્તે આ પુસ્તકની પ્રથમથી
ખસો નક્કીના ગ્રાહક થઈ મારા કાર્યને સહાયબૂતી આપી છે તે
માટે તેઓશ્રીનો આભારી છું.

લી. નત્ર સેવક
અચરતલાલ.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

આ પુસ્તકનો પ્રથમ ભાગ આપનાંમાં આપ્યો ત્યારેજ તેના ખીજા ભાગના ઉપરા ઉપર માગણી હતી. ઇતિહાસીક દ્રષ્ટિ પાંચક વર્ગને વધુ પ્રીય હોય તે સ્વાભાવીક છે. તેમાં પણ આવા મહા પુરુષનાં ચરિત્રોમાં તો અવનવું જાણવાનું મળી આવે છે. આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના પ્રથમ ભાગમાં વિસ્તૃત આપેલી હોવાથી આ પુસ્તકમાં આવેલી દ્રષ્ટિ દુઃકમાંજ જણાવીએ છીએ.

શ્રી જયભદ્રમુનિએ સંકરાચાર્ય અને જોધો સામે કરેલો પકકાર અને વિજય, હતોજરાજ આમરાજની જૈનધર્મની-અદિસાવનની ઉપાસના, શ્રી શત્રુજય અને શ્રી ગિરનારની જયમદ્મુરિ સાથે સંઘ સહિત કરેલી યાત્રા, દિગંબરોએ દયાવેશુ ગિરનાર નિધ, આમરાજના પૌત્ર બેજરાજના-એ માહી ઉપર આવનાર અગીકાર કરેલો જૈનધર્મ વીગેરે દુષ્ટાક્રોધોનો મમાવેશ કરી બા પુનઃક દનીદામિક દુકીકનથી અજ દૂત દેવદામા આ-યુ ૪

$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n f(x_i) = \int_a^b f(x) dx$

1. $\frac{1}{2} \log \frac{1}{2}$

રાણી બેનનો ગ્રહસ્થાત્રમ ધાર્મિક અને નૈતિક જીવન સાથે આનંદ પૂર્વક ચાલતો હતો તેમને બે પુત્રો અને એક પુત્રી પ્રાપ્ત થયાં હતાં. આવી રીતે દરેક પ્રકારની સાતુકુળતાથી તેમનું જીવન આદર્શ બન્યું હતું. છતાં કુદરતને આ વૈભવ નહિ ગમ્યો હોય તેમ આવી દરેક પ્રકારની જાહોજ-લીમાં વિધિ આવ્યું. અને રાણી બેનની તખ્તીયત વધારે બગડી. ક્ષીમંત કુટુંબમાં સારવારની શું ખામી હોય ! પરંતુ આયુષ્યની અદ્યપદોરી પાસે મંતુષ્ય શું કરી શકે ! સં. ૧૯૮૨ ના કારતક વદી અમાસના રોજ તેઓ સ્વર્ગવાસી થતાં તેમની પાછળ તેમના કાકાશ્રી જીવનલાલજી, મોહનલાલજી અને તેમના પિતાશ્રી ભગવાનલાલજી તરફથી સારી રકમ કાલવામાં આવી હતી. તેમજ શેક કેશવલાલ ભાણુભાઈ તરફથી પણ સારી રકમ કાલવામાં આવી હતી.

રાણી બેન બે પુત્રો (વસંત કુમાર—અને બાણુ) અને એક પુત્રી (સુશીલા) તેમની પાછળ મુકી ગયાં હતાં. પરંતુ મોટા પુત્ર વસંતકુમારે માત્ર બે વર્ષની બાળ વયમાં જ આ માયાવી દુનિયાનો ત્યાગ કર્યો.

રાણી બેનના સ્વર્ગવાસને એક વર્ષ થયું છતાં તેમના સદ્ગુણો-કર્તવ્ય પરાયણતા અને ધર્મનિષ્ઠતા, ઉભય કુટુંબમાં તેમની યાદી આપી રહ્યાં છે.

સ્ત્રીઓનાં આવાં ઉચ્ચજીવન દરેક સ્ત્રીઓ વાંચી, સાર ગ્રહણ કરી પોતાના જીવનને ઉચ્ચ બતાવી, કુટુંબમાં વાત્સલ્યભાવના વધારે એજ એના દામ્પતીએ સ્ત્રીએ.

સી:

અચ્યરતલાલ.

પ્રસ્તાવના.

૨૨૨૨૨૨૨૨

પૂર્વે કયેળા પ્રધાન પ્રશ્નોનાં ચરિત્રા (૨૨૨૨૨૨૨ ૨૨૨૨૨૨)
આપવાનો અમારો હિતેષ દોષને કનવેનર મેચ કયેળા અમારો
માનવના માલોને આપના અમારો હિતેષ.

આ પ્રશ્નોનાં પ્રથમ કામ આપવામાં અમારો અમારો મેચ, અમારો
આગતી ઉપર ઉપર આગતી હતી. જીવનમાંથી દોષોને અમારો અમારો
પ્રીય દોષ તે અમારો હિતેષ. તેમાં પણ આપ મદા પ્રશ્નોનાં ચરિત્રા, અમારો
અવનનું અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો
વિરુદ્ધ આપેલી દોષોનો આ પ્રશ્નોનાં આપેલી દોષોનાં અમારો
અમારો હિતેષ.

આ અપમાદચરિત્રા સંકરાર્થ અને અમારો અમારો અમારો
વિરુદ્ધ, અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો
પ્રી અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો
પ્રી, અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો
અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો
અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો
અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો
અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો

આપ પ્રમાણિક પ્રશ્નોના ચરિત્રાને અમારો અમારો સાચો
અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો અમારો

વિષયાનુક્રમણિકા

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
પ્રકરણ ૧	શંકરાચાર્ય કામશાસ્ત્ર શીખવા બાધ છે. ...	૧
,, ૨	જી. શંકરાચાર્યની તક્તવારને બળે ધર્મ વૃદ્ધિ. ...	૧૦
,, ૩	જી. અહિંસા પુરૂષને નિર્બળ બનાવતી નથી. ...	૧૮
,, ૪	યુ. ધર્મરાજની યુક્તિ. ...	૨૫
,, ૫	મુ. શંકરાચાર્ય માળવામાં. ...	૩૨
,, ૬	કુ. વેર લેવાની નવી રીત. ...	૩૯
,, ૭	મુ. જગન્નાથમાં. ...	૪૬
,, ૮	મુ. વાગૂ યુદ્ધ. ...	૫૧
,, ૯	મુ. વાદિ કુંજર કેશરીની પદવી... ..	૬૪
,, ૧૦	મુ. માળવાની રાજસભામાં. ...	૭૧
,, ૧૧	મુ. ભૂલનો ભોગ.... ..	૮૫
,, ૧૨	મુ. સાણસામાં સપડાયેલા શયતાનો. ...	૯૩
,, ૧૩	મુ. સમક્ષિ પ્રરૂપણા. ...	૧૦૧
,, ૧૪	મુ. કનોજરાજે ઉચ્ચરેલા અગીયાર વ્રત. ...	૧૧૦
,, ૧૫	મુ. ગૌડવધ. ...	૧૧૮
,, ૧૬	મુ. નભસૂરિ અને ગોવિંદસૂરિ ...	૧૨૫
,, ૧૭	મુ. માતંગીના મોહમાં. ...	૧૩૨
,, ૧૮	મુ. સત્યને માર્ગે.... ..	૧૩૯
,, ૧૯	મુ. વેરનો પ્રતિશોધ. ...	૧૪૮
,, ૨૦	મુ. દુર્ગ પતન. ...	૧૫૫
,, ૨૧	મુ. દિગંબરોએ દયાવેળું ગિરનાર. ...	૧૬૧
,, ૨૨	મુ. મૃત્યુની ગોદમાં. ...	૧૬૮
,, ૨૩	મુ. તે પછી શું ?... ..	૧૭૪
,, ૨૪	મુ. જાગૃતમાં પિતાનું રાગ-રૂપ લે છે. ...	૧૮૧
૨૫	મુ. ઉપસહાર.	૧૮૨ થી ૧૮૬

ॐ ह्रीं श्रीं पार्ष्णात्म्य

म. प. स. द. सूरि

अने

व्याख्या

—॥०३॥—

भाग २ जो.

—॥०४॥—

प्रकरण १ वं.

शंकराचार्य काव्यान्तर शीखवा जाय छं.

मनुष्य प्रकृतिथी कुद्वन्त मन्वाना कर्कक वृद्धक काय
करो छं ओं कुद्वन्तनी लीलांना कोर पार पासी शक नही
कोयलना कर्मा मधुवना मुदी न्याके ओमें श्याम म्वउया
मनावी कन्तुनीमा मुनधि जरीना कापी करी आवगना

કુલડાં મનોહર-રણીયામણાં કીધાં, ત્યારે સુગંધ રહિત
બનાવ્યાં. તપસ્વીમાં ક્રોધ મુક્યો. શુભાખના પુષ્પને કાંટા
ઉત્પન્ન કર્યાં. વિધિનો ન્યાય તો જીએ ? મનુષ્યના અંતરમાં
સારભૂત એવો વિદ્વત્તાનો શુભ પ્રગટ કર્યો. ત્યારે એનામાં
અભિમાનનો દોષ મુક્યો !

શંકરાચાર્ય વિક્રમની નવમી સદીમાં સમર્થ વિકાસ
હતો. જોકે કુમારિલ ભટ્ટ એનાજ અદ્વૈતમતનો ઉપાસક હતો,
છતાં એની પ્રસિદ્ધિ સાંભળીને એની સાથે પણ વાદ વિવાદ કર-
વાને એની જીજ્ઞાસા ચળવળાટ વધી પડ્યો. ઉતાવળી ગતિએ
પ્રયાગ આવ્યો તો કુમારિલભટ્ટને અગ્નિનું શરણ લેતાં જોયો,
પોતાનાથી બની શકે એટલી શક્તિનો ઉપયોગ કરીને શંકરા-
ચાર્ય કુમારિલને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પણ શંકરા-
ચાર્યમાં તો યૌવન અને વિદ્યા એ બન્નેનો મદ હતો. કુમા-
રિલ વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચેલો હાવાથી એનામાં કંઈક ડરેલતા,
ગંભીરતા હતી. એને લાગ્યું હતું કે પોતે જે કરે છે તે ઠીકજ
કરે છે. પછી અનેક કડખાંત કરો તોપણ નિરૂપાય ?

ધગ્ ધગતી ચિતાનું શરણ અગીકાર કરીને હવે
મનુષ્યોની સમક્ષ કુમારિલે એવી રીતે પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું
એને ઘણાય પશ્ચાત્તાપ થયો કે મેં વિશ્વાસઘાત કર્યો, એ કાં
ઠીક કર્યું નહીં. એ પશ્ચાત્તાપથી જ એણે પોતાનું શરીર
અગ્નિદેવને અર્પણ કરી દીધું હતું.

કુમારિલને અગ્નિમાં દહન થયેલો જોઈ શંકરાચાર્યને
એની મુર્ખતા ઉપર તિરસ્કાર આવ્યો. એને લાગ્યું કે કુમા-

રિલ વિદ્યાનુ, છતાં પહેા બની ગયો. દેનો નદીતર આડું
અજાનજન્ય પત્રણું ભરે ખરે ? વગી એની સામે મારી વાદ
વિવાદ કરવાનો પ્રયત્ન તો અપુરીજ રહી. દાં ! પણ એણે
કહ્યું કે ' એનો બનેલી મંદનમિથ્ર માદીખતી નગરીમાં રહે
છે. તે જગતમાં અદ્વિતીય વિદ્યાનુ જણાય છે, એની સામે વાદ
કરજો, ' તો હીક છે. હું પણ એ મંદનમિથ્રની 'વિરત્તા એવું
તો ખરે ? મારી આગળ એ વિચારો કોણ માત્ર છે. એને
છતી મારો ગ્રિધ્ય બનાવું તોજ હું ખરે ? " એમ વિચારી
એણે માદીખતી જવાની તૈયારી કરી.

શંકરાચાર્ય કુમારિલભટ્ટની પામેથી પોતાના શિષ્યો
સદિત દગ્ધજલ કરતો માદીખતિ નગરીમાં આવ્યો. માદી
ખતિ નગરી તો રહી વિશાળ ' એમા સ્વામીજીને મંદનમિથ્ર
પડિતનો પત્તા ક્યાથી લાગે ? નગરમા ચાલતા ચાલતા
માર્ગમા એક બાઈને સ્વામીજીએ મંદનમિથ્રનું ઘર પૂછ્યું
સ્વામીજીને આવી રીતે મંદનમિથ્રનું મનન પુચ્છતા તે
જાની-માદ વિચારના પડી એને ગિલાનુગિનનાર પત્તા ના
કરી " આ તને મંદનમિથ્રનું કા ખામ છે ' આપ મુ એમના
પાન અજ્યાન કેવા રહેશે તો ' એમ બાઈ કહી મનન
એ એકજ નવજ ગણાય છે

તું કોણ છે ? મુ મંદનમિથ્ર તાના ના ' નવો થયે છે
એન આટલા મધા વળાણ કરી નહીં તો ' સ્વામીજીએ પૂછ્યું
" હા ? હું એ મદાપડિતજીની દાની હું આપ કોણ

છો વાર ? ” બાઇએ શંકરાચાર્યને પૂછ્યું. એની તેજસ્વી મુદ્રાનો પ્રભાવ જોઈ દાસી અવનવાતર્ક કરવા લાગી.

“ હું શંકરાચાર્ય ? આજે શંકરાચાર્યનું નામ દુન્યાનાં ખુણે ખુણે પહોંચ્યું છે. જેને લોકો મહાદેવનો અવતાર, સર્વજ્ઞ, સમર્થ તરીકે ઓળખે છે, સમજી ? ” શંકરસ્વામી એ કાંઈક ગર્વથી કહ્યું.

“ શું આપ સર્વજ્ઞ ? ” દાસી જરી હતી.

“ એ તો હું તારા પંડિત સાથે વાદ કરી એને હતીશ ત્યારે ખબર પડશે. ”

“ પણ હું જ કહું છું કે આપ સર્વજ્ઞ નથી. ” દાસીએ દૃઢતાથી કહ્યું.

“ તું એમ કહેવાની હિમત કેમ કરે છે. વાર ? ” સ્વામીજી બોલ્યા.

“ આપ યદિ સર્વજ્ઞ કહેવાય છે તો એક મંડનમિશ્રનું ઘર ક્યાં આવ્યું તે પણ આપ જાણતા નથી. સર્વજ્ઞ હોય એ તો સર્વ કંઈ જાણે ? ” દાસીએ ખુલાસો કર્યો.

દાસીનાં વચન સાંભળી શંકરાચાર્ય અંબવાણો તો પડ્યો. પણ એક મંડનમિશ્રની દાસી આવી રીતે હતી જાય એ તેને ગમ્યું નહીં, માટે યુદ્ધ વાપરીને બચાવ તો કરવા જોઈએ “ અરે દાસી ? સર્વજ્ઞ તો સર્વ કંઈ જાણી શકે એ નહીં કહેવું સત્ય છે. પણ કાંઈ સમયે સર્વજ્ઞ સર્વજ્ઞ છતાં પણ અવનવાતર સાચવવા જાણતાં છતાં પણ પૂછી શકે. મીતાને રાવણ

હું પાતાળ સાક્ષાત્ શ કર હું. શ કરના અવતા-
રમાં દુન્યામાં કંઈ નવા જુની કરો. વહાંત ધર્મની વૃદ્ધિ કરવા
આવેયો હું. અં કહે ? તોરે મંડનમિશ્ર કયા રહેછે તે ? ”

શંકરાચાર્યનો જવાબ સાંભળી દામ્ત્રીએ મંડનમિશ્રનું ઘર
બતાવ્યું, એ મુંજળ સ્વામીજી મંડનમિશ્રને ઘરે પહોંચી ગયો.

મંડનમિશ્રની સ્ત્રી સરસ્વતીને મધ્યસ્થ રાખી શંકરા-
ચાર્યે મંડનમિશ્ર સાથે વાદવિવાદ શરૂ કર્યો, એ વાદમાં મંડ-
નમિશ્ર હારી ગયો, જેથી તે શંકરાચાર્યનો શિષ્ય થયો. ત્યારે
સરસ્વતીએ કહ્યું. “ સ્વામીજી ? તમે મારા પતિને તો જીતી
ગયા છો પણ મને જીતો તો તમારી વિદ્વત્તા બાલું ! ”

હવે શંકરાચાર્ય અને સરસ્વતીનો વાદવિવાદ શરૂ થયો,
સરસ્વતીએ સ્વામીજીને કામગામની વાતો પૂછવા માંડી, પણ
સર્વજ્ઞનો દાવો કરનારે શંકરાચાર્ય એનો ઉત્તર દઈ શક્યો
નહી, તેથી સ્વામીજીએ કહ્યું “ તમારી વાતોનો ખુલાસો હું છ-
માત્ર પડી કરીશ. ” એમનો વાદવિવાદ એવી રીતે અધુરો રહ્યો.

સ્વામીજી કામગામનો અનુભવ કરવાને તૈયાર થયો.

ઉપરથી લાગે છે કે એ રાજાનો જીવ નથી પણ કોઈ યોગી છે.”
રાણીએ કહ્યું.

“અમને તો પહેલેથી જ શક હતો, કેમકે મરેલા માણસો કોઈ દિવસ જીવતા થતા નથી, પણ રાંતજી બેઠા થયા ત્યારથી જ અમને તો લાગ્યું કે દાળમાં કંઈક કાળું છે. પણ હવે તમારી શી ઇચ્છા છે?” પ્રધાને પૂછ્યું.

“ઇચ્છા એ વળી? આવો શુભસંસુદ, કળાનિધાન પુરૂષ આદ્યો ન જાય એ માટે કંઈ બંદોબસ્ત કરવો જોઈએ રાજાના કરતા અમે તો અર્વે એનાથી અધિક પ્રસન્ન છીએ.” રાણીએ જણાવ્યું.

“મને લાગે છે કે કોઈ યોગીયે પરકાય પ્રવેશીવિદ્યાવં યોગ માહારમ્યથી પોતાના શરીરમાંથી નિકળી સુખ ભોગવવ ખાતર રાજાના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો હશે. માટે આપણે એન શળની તપાસ કરવી જોઈએ.” પ્રધાને મત આપ્યો.

“તપાસ શું કરવી વળી? માણસોને-નોકરોને હુકમ કરો કે બારગાઉ કરતાં જંટલાં મનુષ્યનાં મૃતક હાથ લાગે એ બધાં બાળી નાખે. શોધીશોધીને મૃતકોને અગ્નિ શરણ કરો. એટલે એને ચાલી જવાનો અવકાશ રહે નહીં.” રાણીએ પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

“તમારું કહેવું સત્ય છે. હું આજથી જ નોકરોને હુકમ કરું છું. કે આપની આજ્ઞાના તરત જ અમલ કરે?” રાણીને રબલ લઈ પ્રધાન આદ્યો ગયો.

પ્રધાને નોકરોને હુકમ કર્યો કે “ બારગાઉ દરનાં રૂંદાં મૂંઠક મળે એને ચોપીને અગ્નિ મારણ કરે ! ખાતી મૂંઠક ! ” પ્રધાનનો હુકમ સાંભળીને રાજપુરુષો તીરની આફક પડ્યા. મૂંઠકને ચોપી ચોપીને અગ્નિને દવાલે કરી રાજઆગાનું પાલન કરવા લાગ્યા.

અંતઃપુરમાં રાજાજી તો એક ભોગમાં જ આમંત્રણ સુના થોડા દિવસોમાં એલે. ભોગનીકળા-કામશાસ્ત્રનીકળા દરેક રાણીઓ પાસેથી શીખી, લીખી, ચારામી, આમન પાત્ર બતવુંતો હોવાથી દરેક રાણીઓ સાથે વિવિધ આમનોવદે અભોગ કરવા લાગ્યો. એની અભોગનીકળા ઉપર રાણીઓનાં મરી ગ્રીહતી-રાજાજી ઉપર ગ્રીહા ગ્રીહાં રહતી. રાણીઓ પત્નુ પોતાની કળા બતાવવામાં ખામી આવવા ન દેતી. બન્ને ત્યાં કળાવાન હોય. ચોવનના તોફાનમાં વિદરતાં હોય. મુકુષ, સાધનસંપત્તિ હોય ત્યાં ભોગના મુખમાં શ્રી ખામી હોય ?

કામ શાસ્ત્રનો પાઠ શીખતાં અને પ્રાણપ્રિય એવી રાણી-ઓની અભિનય કળાના રસનો મીઠો સ્વાદ આપતાં એક માસ ઉપર પણ કેટલાક દિવસો પનાર થઈ ગયા. પણ આ ભોગમાં કુલ્લ થયેલા જુવને બેઠેલી જવાનું મનતુ નહોતું રહેલના પાશમાં બધાયેલા જુવના એ પાત્ર તોડી મોકે બરા કે ? સસાન્ના મનુઓ માથેના તીક્ષ્ણગન્ધનો પ્રહાર સદન કરનારા અને લોખંડી બેઠેને તોડનાના વીરપુરુષો પાત્ર આ કોમલ પાશને છેદી શકશે બરા કે ? એ પુરુષધન્યની સાથે યુદ્ધ કરવામા કોઈ એને જીતી ગયો છે કે ? એના અંધાર

ઉપરથી લાગે છે કે એ રાજાનો જીવ નથી પણ કોઈ યોગી છે.”
રાણીએ કહ્યું.

“અમને તો પહેલેથી જ શક હતો, કેમકે મરેલા માણસો કોઈ દિવસ જીવતા થતા નથી, પણ રાજાજી એકા થયા ત્યારથી જ અમને તો લાગ્યું કે દાળમાં કંઈક કાળું છે. પણ હવે તમારી શી ઇચ્છા છે?” પ્રધાને પૂછ્યું.

“ઇચ્છા એ વળી? આવો ગુણસમૃદ્ધ, કળાનિધાન પુરૂષ આદ્યો ન જાય એ માટે કંઈ બંદોબસ્ત કરવો જોઈએ. રાજાના કરતા અમે તો સર્વે એનાથી અધિક પ્રસન્ન છીએ.”
રાણીએ જણાવ્યું.

“મને લાગે છે કે કોઈ યોગીયે પરકાય પ્રવેશી વિદ્યાવડે યોગ માહાત્મ્યથી પોતાના શરીરમાંથી નિકળી સુખ ભોગવવાં ખાતર રાજાના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો હશે. માટે આપણે એના શબની તપાસ કરવી જોઈએ.” પ્રધાને મત આપ્યો.

“તપાસ શું કરવી વળી? માણસોને-નોકરોને હુકમ કરે કે બારગાઉ કરતાં જેટલાં મનુષ્યનાં મૃતક હાથ લાગે એ બધાં બાળી નાખે. શોધીશોધીને મૃતકોને અગ્નિ શરણ કરે? એટલે એને ચાલી જવાનાં અવકાશ રહે નહીં.” રાણીએ પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

“તમારું કહેવું સત્ય છે. હું આજથી જ નોકરોને હુકમ કરું છું. કે આપની આજ્ઞાના તરત જ અમલ કરે?” રાણીની રજા લઈ પ્રધાન ગયો.

“ સંન્યાસી બાવો ? આ શબ્દ આપની પાસે કોણ પડ્યું ?
અમને સોંપી દો ? ” રાજપુરુષોએ કહ્યું.

“ શામાટે બાઈ ? તમને સોંપવાનું કારણ ? ” આનંદ-
ગિરિએ પૂછ્યું.

“ રાજ આજ્ઞા ? રાજાનો હુકમ થયો છે કે પોતાના
પાત્રમાં જે શબ્દ મલી શકે એને અગ્નિમાં ડોબી દેવા ? ”
રાજપુરુષોએ જણાવ્યું.

“ રાજાનો હુકમ ? ” સંન્યાસીઓ વિચારમાં પડ્યા-
તેઓ નહોતા બાળુતા કે-“ રાજ એ તો પોતાના શુર શંકર
સ્વામીનો આત્મા હતો ”

“ હા ? રાજાનો ? ”

“ રાજા આવો હુકમ કરે નહીં. સાચું કહે તમને હુકમ ખુદ
રાજાએ કર્યો છે કે બીજાએ ? ” નક્કી કરવા આનંદગિરિએ પૂછ્યું.

“ અમોને હુકમ તો પ્રધાનોએ આપ્યો છે, પણ એ
રાજ આજ્ઞા કહેવાય. એ હુકમનું અમારાથી ઉત્તરધન ન થઈ
શકે ? ” રાજપુરુષોએ કહ્યું.

“ બાઈ ! આ શબ્દ અહીંયાજ રહે તો ઠીક. એ અગ્નિ
મંદિરાગ્ને લાયક નથી. ” સંન્યાસી આનંદગિરિએ કહ્યું.

“ એનું કાંઈ કારણ ? આપને શબ્દ તો આપવું જ પડ્યો
નહીં આપ્યો તો જળરાઈથી આપની પાસેથી અમે આંચકી
લઈને ખાજી નાખશું. રાજઆજ્ઞાનું અમારાથી ઉત્તર
કર્તી ગણાય તમે જમણે હા આજ્ઞા બંધ કરવાથી

સહિત અમારાં બાળ બચ્ચાંનું સત્યાનાસ વળી જાય તે!
એ માણસોએ જણાવ્યું.

“ પણ સાધુઓ ? આ શબ્દ કાંઈ મરેલા માણસનું નથી
એ આત્મા થોડા સમયમાં સમાધિમાંથી જાગૃત થવાનો છે
અન્યારે એ તો યોગનિદ્રામાં વિચરે છે. ”

“ આપનું કથન કદાચ સત્ય હશે, પણ એ કેમ માન
સકાય. બાવાજી ? ” માણસોએ શંકા બતાવી.

“ બે ચાર દિવસમાં એમની યોગનિદ્રા પૂર્ણ થશે એટલે
એ નદાપુરજી જાગૃત થશે. જે જગતના પણ શુદ્ધ છે-પરમ શુદ્ધ
છે. ” આનંદગિરિએ ખુલાસો કર્યો.

“ આપના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખી બે દિવસ પછી
આવશું, એટલામાં જે તમારા ગુરુ સમાધિ નદી છેડાશે,
તમે તમારું નક્કી સમજીને એને બાળી નાખશું. ”

ગજશુદેવે એમ કરીને ન્યાયી આજ્ઞા મળ્યા. પણ એ ત્યાં
જાતી ન જાય તે માટે છૂપી તપાસ રાખવા લાગ્યા.

ગજશુદેવેના જવા પછી શિષ્યો વિચારમાં પડી ગયે
અરુણપ્રસન્ન વાગે કહેવા લાગ્યા “ બાડ ? ગુરુજી એક માત્ર
અવધિ દોષને મળ્યા તે મળ્યા. કયા મળ્યા હશે ? શી વાતથી પડે
આ તો એક માત્ર દેવ પુત્ર ! દિવસ રહ્યા મળ્યા, પણ ગુરુ
જી, શરીરના દોષો યજ્ઞ મળ્યા નહીં કેમ હમણે ? ” બીજા
શિષ્યોએ કહ્યું.

“ બાડ ? ગુરુજી એક માત્ર અવધિ દોષને મળ્યા તે મળ્યા. કયા મળ્યા હશે ? શી વાતથી પડે
આ તો એક માત્ર દેવ પુત્ર ! દિવસ રહ્યા મળ્યા, પણ ગુરુ
જી, શરીરના દોષો યજ્ઞ મળ્યા નહીં કેમ હમણે ? ” બીજા
શિષ્યોએ કહ્યું.

એક શિષ્યને રાજની રક્ષાનું કામ સોંપી 'શુરને' શોધવા.
 (જે શિષ્યો આંત્યા, અનુક્રમે આ અમરેક નૃપના નગરમાં.
 આવ્યા. ત્યાં એમણે સાંભળ્યું કે અહીંયાં રાજા મુવેલા પાછા
 પ્રવતા થયા. જેથી એમને ખાતરી થઈ કે એ રાજામાં
 આપણા શુર રહેલા છે. ભોગોમાં, ગીત-ગાનમાં લોભી બની
 રાજકાર્યની ચિંતા તદ્દને સ્ત્રીઓમાં લુપ્ત થઈ ગયા છે. રાજા
 સંગીતના બહુ શોખીન હતા. જેથી એમણે 'ગવૈયાઓનું' રૂપ
 ધારણ કર્યું. કેમકે કાંઈપણ રીતે રાજાની પાસે તો જવું જોઈએ.
 એમને પ્રતિભાષ પમાડી આવધાન કરવા જોઈએ. સતાર,
 સારંગી, તબક્કા વગેરેથી એમના ગાયનની નગરમાં પ્રસિદ્ધિ
 થઈ ગઈ. રાજાએ પણ એમની પ્રસિદ્ધિ સાંભળીને ગાયકોને
 પોતાની પાસે બોલાવી ગાન શરૂ કરાવ્યું.

“ જાગ મુસાફર રેન ગવાઈ ભયી ભોર વેળા,
 ભયી ભોર વેળા, ફીટયા જો અંધેરા.   જાગ ૧
 માતે માત મારી રાત ગવાઈ,
 માત નિદ્રાને બગેા બાઈ.
 ગાન તાનમે મુઠ મુઠ ગવાઈ,
 વ્હામી શુના મુ મેજ જીછાઈ. ”   જાગ ૨

સુગીતરૂપે આનંદપ્રિય અને પદ્મપાદે રાજાના કાન
 ચમકાવ્યા. રાજાના બાહુની ગરીબા મસ્તકના પ્રભાટમાંથી
 પ્રવેશ કરેલા આત્મા જાગ્યા. ‘ તત્તવત્તિ ’ ના શિષ્યોના
 ઉપદેશ આના હૃદયમાં આગપાગ ઉતરવા માટે. એણે જ્ઞેય

શંકરાચાર્યે દક્ષિણ દેશમાં ફરીને સર્વ પંડિતો
વાદમાં જતી લીધા. ત્યાંથી વિદર્ભ દેશમાં ગયા. ત્યાં
રાજધાની ચંપા નગરીના રાજા સુધન્વાને વેદમતનાં તત્ત્વે
સંમતવી વેદાંતી બનાવ્યો—પોતાનો ગુરુ શિષ્ય બનાવ્યો.

શંકરાચાર્યની એવી ઇચ્છા હતી કે એવા એ
રાજાઓ પોતાના પક્ષમાં આવે તો તલવારના બળે લોકો
વેદધર્મમાં આકર્ષી શકાય. એ રાક્ષસી આકાંક્ષા પાર પાડવા
એણે ચંપાના ધણીને વેદમતનો ગુરુ ઉપાસક બનાવ્યો
વેદાંતમતનો પ્રચાર કરવાનો રાજાને ઉપદેશ કર્યો. “ રાજા
જે રાજા પોતાના ધર્મની ઉન્નતિ કરે, પોતાની પ્રજાને પોતાને
ધર્મ પાળતી બનાવે એને સ્વર્ગ અને વૈકુંઠના ફલની પ્રાપ્તિ
અવશ્ય થાય. અરે તલવારના બળથી પણ લોકોને ધર્મ
પ્રાપ્ત કરાવવો, વેદાંતી બનાવવા. કેમકે કેટલાક લોભા માણસો
ન સમજે તો એમને તલવાર અગર ભાલાની અણી બતાવી
પણ આપણા ધર્મ પાળવાની ફરજ પાડવી. એમ કરત
હુન્યાકાંઠ થાય તોપણ એ પાપ નથી. વેદ શાસ્ત્રમાં કહ્યું
કે યજ્ઞમાં હિંસા થાય એ હિંસા નથી. આ પણ એક જાતને
ધર્મવૃદ્ધિનો યજ્ઞ જ છે. લોકોને વેદાંતમતમાં આકર્ષી આપણે
એમને સ્વર્ગ પહોંચાડીએ છીએ. ” કોઈ પણ પ્રકારે પોતાના
મતની વૃદ્ધિ કરવી એ શંકરસ્વામીનો ઉદ્દેશ હતો. તરત
ચંપાના ધણીએ શંકરસ્વામીના ઉપદેશ માન્ય કર્યો.

“ ગુરુ ? જોઈ અને જોતના અહિંસાના તત્ત્વોના લોકો
ઉપાસક બની ગયા છે, એ કાંઈ સંહતાઈથી માનશે નહીં

પ્રેમને જાય. તો અવસ્થા બતાવવા જ પડશે. રાજાએ પ્રશ્નપ્રાય આપ્યો.

“તો એ જોઈ અને જોનો તો મૌનિક કહેવાય. રાજા ?
જે તું મારો શક્ત હોય, તને વેદાંત ઉપર પ્રીતિ હોય, તો
તારા રાજ્યમાંથી જોઈ અને જોનો તો કાસગજ કાઢજે.
એ લોકો ન સમજે તો તલવારની ધાર બતાવી એ સર્વ
લોકોને વેદાંતી બનાવજે. અન્યથા એ ધાર સાથે લેટાડી દેજે.
એ જોઈ અને જોનો એજ આપણા વેદાંતમતનું નિકેદન કાઢ્યું
છે, માટે એ વેર તું મારો શક્ત હોય તો બરાબર લેજે.”

“આંખ સમા પરમગુરુનું વેદવચન હું અંગીકાર કરું
હું. આપની આજ્ઞા ઉપર આજ્ઞા સમાન ગણીને હું એનું
પાલન કરીશ. તલવારને બળે જોઈ અને જોનોને હું વેદાંતી-
શૈવધર્મના અનુયાયી બનાવીશ. અન્યથા રેંહગ્રી નાખીશ. એ
આપ સત્ય બતાવજો.” રાજાએ પોતાનો નિશ્ચય કહી સંભળાવ્યો.

“શાહબાસ રાજા ? ધન્ય છે તારી ધર્મપ્રીતિને ?
શક્તો તો તારા જેવાજ થજો, શૈવ-સ્માતધર્મનો ઉદ્ધાર કર-
નારા થજો.” શંકરસ્વામીએ શાહબાગ્રી આપી.

“અગર જો આપની ઈચ્છા હોય તો દેશપરદેશ ખાસ
અકલ સૈન્ય સાથે હું આપની સાથે રહું. જોનો અને જોઈને
સ્માર્તધર્મમાં બેલવાને મારી શમચેરનો ઉપયોગ કરું.”
રાજાએ જણાવ્યું.

હાલમાં તો તારા રાજ્યમાં જ એની શરૂઆત કર. જે શ્રી પરશુરામે સાત વાર નિઃશ્ત્રિય પૃથ્વી બનાવી એમ તારા રાજ્ય તું જોઈ તેમજ જોઈ વગરનું બનાવી દે. એથી તારા ઉપર હું અધિક પ્રસન્ન થઈશ, તને વૈકુંઠ આપીશ.” શંકર સ્વામીએ રાજાને પોતાના પક્ષમાં લઈને એ રાક્ષસી મહત્વ કાંક્ષાનો આરંભ શરૂ કરી દીધો.

“ આપણી આકાંક્ષા આપ શ્રીમાનની કૃપાદૃષ્ટિથી સત્સિદ્ધ થશે એ આપ નિઃસંદેહ જાણજો. ”

તે પછી શંકરસ્વામી દેશ પરદેશ ભ્રમતો શિષ્યો સાથે વાદવિવાદમાં સર્વે પાંડિતોને હરાવી પોતાના સ્માર્ત્ત ધર્મ અનુયાયી બનાવતો અવંતી દેશ તરફ ચાલ્યો.

પ્રકરણ ૩ જી.

અહિંસા પુરૂષને નિર્બળ બતાવતી નથી.

પ્રાતઃકાળનો સમય થતાં સૂરિવર રાજા સભામાં આવે તે પહેલાં આમરાજાએ નર્તકી પાસેથી સર્વ વૃત્તાંત જાણે હોવાથી સૂરિજીને જોતાં જ આમરાજા શરમાઈ ગયો. એ જોતાં એના મનમાં પશ્ચાત્તાપ થયો કે “ આવા પુરૂષ પુંગવ મેં આટલાટલો પરિચય છતાં બરાબર કિંમત ન કરી, બ એમની અનુકુળ ઉપસર્ગદ્વારા કદયં ના કરી, એ મિત્ર છતાં શત્રુનું કામ કર્યું. મારા મુક્ર હૃદયમાં આ પુરૂષ માટે કુશ

ઉત્પન્ન કરી મેં ઉતાવળે અભિપ્રાય બાંધી લીધો. જેવા એ સગરવની પુત્ર કહેવાય છે એવાજ ત્યાગ, વૈરાગ્યમાં પણ એ નરોત્તમ-પ્રેષ્ટ છે, એ તો મહામતિ છે, માત્ર મારીજ અદ્ય-મતિ છે. મેં આ ઠીક કર્યું નહીં. ”

પશ્ચાત્તાપ પામેલો રાજા આ પુરૂષ પુંગવના સામે જોઈ શક્યો નહીં. એમની સાથે વાત કરવાની પણ હિમત ચાલી નહીં. તેથી શુરૂએ કહ્યું. “ રાજન ! એમાં ખેદ શાનો ! ઉત્તમ પુરૂષની ઉત્તમતાની કસોટી કરવી એ રાજાની ફરજ કહેવાય.

સુવર્ણ ત્યારે અગ્નિમાં પડે ત્યારેજ એની શુદ્ધતાની માલુમ પડે. મનુષ્યના મતોની દૃઢતા ત્યારેજ કહેવાય કે ઉપ-સર્ગના સમયે પણ એ દૃઢતા ટકી શકે. મહર્ષિઓના શુભ દોષની નપાસ રાજા ન કરે તો બીજો કોણ કરે ? માટે એમાં શોક શો ? સત્વની કસોટી તો ત્યારેજ થાય કે ત્યારે જરૂર હોય ત્યારે એ સત્વ કામ લાગે. ગમે તેવા પ્રસંગોમાં પણ એમનાં એ બળ, એ પરાક્રમ, એ ધૈર્યતા અદ્ય રહી શકે. હરિ-અંદ ત્યારેજ જગત પ્રસિદ્ધ થયો કે વિશ્વામિત્રે એમના સત્ય-મતને બરાબર કસોટીએ ચડાવ્યું. દ્રૌપદીજીનો મહાસતીમાં ગણના ત્યારેજ થઈ કે મુશ્કેલીમાં શ્રામ, દામ, ભય ને લેહ વગેરે કુટિલ નીતિનો ઉપયોગ કરવા છતાં સમર્થ પુરૂષો પણ એમનું શિયલ બાગી શક્યા નહીં. અ્યુલીલદ્ર ત્યારેજ જગત પ્રસિદ્ધ થયા કે ખટરસ ભાજનનાં રવાદ લેતા ને કોચ્યાવેશ્યાની ચિત્રગાળાનાં મનાવંધક ચિત્રા નજર આગળ નરવચ્ચતા છતાં પણ ચાગ ચાર માસનાં એમને ચલાવમાન કરવાની કોશ્યાની

શુદ્ધ એની ઉત્તરાર્ધ ગાથા કહી સંભળાવી, " પ્રિય-
તમની આવવાની રાદ જોતી એને સંભારતી એ વાસન-
વનમાં લાય છે. "

એવી રીતની અવનવી સમસ્યાઓમાં એમનો ધણે કાલ
મુખમાં જતો હતો. એક દિવસ આમરાજ અને સુરિ વાર્તા-
કરતા એકાંતમાં બેઠા હતા. ધર્મચર્ચા ચાલતી હતી.
આમરાજએ પૂછ્યું. " શુદ્ધ! આત્માના હિતને માટે,
મારે શું કરવું ? "

" રાજન ? એક રાજ તો ઘણું કરી શકે. પોતાના
આચાર વિચારોની છાયા એના સરહારો, બાયાતોને પ્રભા
પર પાડી શકે. પોતાના વર્તનથી પ્રજાને આકર્ષી શકે.
અનાથ, દીન, દીન અને દુર્બળ જનોનો ઉદ્ધાર કરી
દે સંપ્રાપ્તરાજ, વિક્રમરાજ વગેરેના પગલે ચાલી શકે ? "
રેવરે જમ્જમ્યું.

" ભગવન ! આપના ઉપદેશની મને ધીરે ધીરે અસર
જાય છે. પણ હજી શું કે બાર મનધારી શ્રાવક હું
શકું ? ગજાઓ બાર મન પાળી શકે ? " ગજાએ પૂછ્યું.

" અશક ? અગીયાર વૃત્ત ગજાઓ પણ પાળી શકે
અકવર્તન ગજા પણ બોગવી શકે, એમા શું તમને
શંકા છે વાડ ? " સુરિએ કહ્યું.

" ગજાઓ અહિના ધર્મ
મા સામે એને સમરો હ

શકે વાડ
ચલા

મહેનત બ્યર્થ થઈ. અભયાશાણીની જે સીતમ સતાવણી છત પણ સુદર્શન શ્રેષ્ઠીએ પોતાનું શિયલ બળવ્યું, ત્યારેજ શુ જીનું સિંહાસન થયું. મહાન્ પુરૂષોની તો કસોટી સમયેજ પરીક્ષા થાય. ”

ગુરૂનો બોધ સાંભળી રાજની ચિંતા દુર થઈ “લગવન્ આપ ગઈ વાતનું સ્મરણ કરશો ના ! આપ તો બ્રહ્મસ્વરૂપ છો. જે આત્માએ ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી હોય એને આ લોક કની ગમે તેવી મોહકચીજો તો શું બદ્ધે દેવલોકના બાળાઓ વિદ્યાધરી કે કિન્નરીઓ પણ પોતાના હાવભાવવડે ચળીત નજ કરી શકે ! ”

રાજને સમસ્યાઓના ખુલાસા મેળવવામાં ઘણી મજ પડતી. વારે વારે નવીન સમસ્યાઓ જનાવી ગુરૂને પૂછતો એમની તરફથી તરતજ એ સમસ્યાનો ખુલાસો મળતો.

એક દિવસ રાજ રાજમાર્ગેથી જતો હતો. તેવામ કોઈ ખેડુતની સ્ત્રી એરંડાનાં પાંદડાં વીણતી ઘરની પાછળ ગઈ. રાજએ એ સંબંધી અર્ધી ગાથા જોડી કાઢી.

બપ્પભટ્ટસૂરિએ તરતજ એનો જવાબ અર્ધી ગાથામાં આપ્યો. એમના તાન્ત્રિકિક જવાબ સાંભળી રાજ વિસ્મય થયો. “આંહા ? જોયો સ્વસ્વતંત્ર પ્રભાવ ? ”

વળી કોઈ દિવસ સાયંકાળને સમયે રાજએ એક સ્ત્રીને વાંકી ડોકે હાથમા દીપક લઈ વાસબુવન તરફ જતી જોઈ અર્ધી ગાથા કહી. “વાંકી ડોક કરી આ સ્ત્રી દીપક લઈ શું જુએ છે. ”

ગુરુએ એની ઉત્તરાર્ધ ગાથા કહી સંભળાવી. “ પ્રિય-
તમની આવવાની રાહ જોતી એને સંભારવી એ વાસભુ-
વનમાં જાય છે. ”

એવી રીતની અવનવી સમસ્યાઓમાં એમનો ઘણો કાલ
સુખમાં જતો હતો. એક દિવસ આમરાજ અને સૂરિ વાર્તા-
વિનોદ કરતા એકાંતમાં બેઠા હતા. ધર્મચર્ચા ચાલતી હતી.
ત્યાં આમરાજએ પૂછ્યું. “ ગુરુ ! આત્માના હિતને માટે,
મારે શું કરવું ? ”

“ રાજન ? એક રાજા તો ઘણું કરી શકે. પોતાના
આચાર વિચારોની છાયા એના સરદારો, લાયાતોને પ્રજા
ઉપર પાડી શકે. પોતાના વર્તનથી પ્રજાને આકર્ષી શકે.
દાનથી અનાથ, દીન, દીન અને દુર્બળ જનોનો ઉદ્ધાર કરી
શકે. સંપ્રાપ્તરાજા, વિક્રમરાજા વગેરેના પગલે ચાલી શકે ? ”
સૂરિવરે જણાવ્યું.

“ ભગવન ! આપના ઉપદેશની મને ધીરે ધીરે અસર
ચલી જાય છે હું પણ ઇચ્છું છું કે બાર મતધારી શ્રાવક હું
બની શકું ? રાજાઓ બાર મત પાળી શકે ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ બેશક ? અગીયાર વૃત્ત રાજાઓ પણ પાળી શકે
છતાં ચક્રવર્તીનું રાજ્ય પણ ભોગવી શકે, એમાં શું તમને
નવાઈ લાગે છે વાર ? ” સૂરિએ કહ્યું.

“ રાજાઓ અહિંસા ધર્મ કેવી રીતે પાળી શકે વાર ?
શત્રુઓ સામે એને સમરોર ઉચકવી પડે. કતલ ચલાવવી

પડે. લડાઈમાં અનેક પંચિન્દ્રિય જીવોનો નાશ થઈ જાય ત્યાં એનું અહિંસામત કેવી રીતે સચવાય ? ” રાજાએ કહ્યું.

“ ઘણીજ ખુશીથી અહિંસામત પાળી શકાય. અહિંસામતનું પાલન કરનાર રાજા શત્રુ સામે તલવાર ઉપાડી શકે. પોતાના દેશના રક્ષણને માટે, પ્રજાના હિતને માટે એની તલવાર સદા હુશમનો તરફ ચેડા મહારાજની માફક મ્યાન બંધારજ રહે. યુદ્ધ સિવાય બીજે સ્થાનકે અહિંસામત પાળે ને યુદ્ધની જયણા કરે. ”

“ એ ચેડા મહારાજ કોણ ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ મહાવીર સ્વામીના ભકત : પારમતધારી શ્રાવક, મગધપતિ અજાતશત્રુની સામે એમની તલવાર ખુદ્દી હતી. એ ભયંકર જાદવાસ્થલીમાં એક કરોડ ને એંસી લાખ માણસોનો નાશ થયો હતો. છતાં એ પારમતધારી રાજા યુદ્ધને મોખરે રહી લગ્ન હતો. મનુષ્યે છેલ્લામાં છેલ્લી ઘડી પર્યંત યત્ન કરવો એ એની ફરજ છે. પણ ફળ તો દેવાધન રહેલું છે. અહિંસાનો અર્થ એવો નથી કે આત્માની શક્તિ ગોપવી નિર્બળ બનવું. યુદ્ધ અહિંસાવાદી પણ પ્રહસ્ય શત્રુનો પરાભવ છતી શક્તિએ મુદ્દે સહન ન કરે તો પત્તી રાજા તો કેમ સહન કરે. એ તો દેશનો, પ્રજાનો ગચ્ચાવ કરે. યુદ્ધભૂમિ ઉપર પોતાનું પગકેમ બતાવી દેશભક્તિ બતાવે. પ્રજાનું રક્ષણ કરે. રાજ્યધનનું પાલન કરે. ”

“ ભગવન ? યુદ્ધના દમરોની કાલોચાર્ય. એનું અહિંસામત પાલન કેમ ન વાય ? ” રાજાએ પ્રશ્ન કરી.

“ કારણ કે આવકને સવાવશેા દયા કોણી છે. જનતાં
 લગી એ છકાયમાં ધોળકાયની તો જ્યજ્ઞા કરે. અને ત્રસકાયની
 રક્ષા કરે. એ ત્રસકાયમાં પણ એ પ્રકાર ધોય. સાપરાધીને નિર-
 પરાધી. જે નિરપરાધી હોય તેનું આવક પછી બહેને તે રાત્ર
 હોય તો ‘પણ રક્ષણ કરે.’ શિકાર કરવે, નાદક કોઈને મારી
 નાખવે. કારણકરમર કોઈને દુઃખ દેવું, માંચ સમુદાય કે ગદિરા પાન
 હરી મહાંધ યમ જુલમ કરવે, વિના કારણે પ્રભને કનકી વચેરે
 બાબતો એને તીવ્ર પાપ બંધન હરી નરકગતિમાં તર્મ જનારી
 થાય. અહિંસાવનમાં નિરપરાધીને જ ન મારવાની એ પ્રમાણે
 પ્રતિજ્ઞા હોય. ને અપરાધીને અવસ્ય શીક્ષા કરે. મન સેતાં
 મુદ્દની તો એ છુટજ રાખે, અપરાધીઓની જ્યજ્ઞા રાખે. નહીં.
 તર રાજ્યમાં અંધાધુની પ્રસરે, રાજ્ય વ્યવસ્થા ટોળાય અને
 એના બાયાતો કે સામંતો પણ એના દુકમની અવસા કરી
 એની સામે થાય, માટે સમાર પણ જૂવ થાય તો રાજા એને
 યોગ્ય શીક્ષા કરી બીજાઓ ઉપર પોતાનો પ્રભાવ-પ્રતાપ બેસાડે.
 તેમા પણ અવિરતિ આવક હોય તેને તો કોઈ પણ પ્રકારનો
 પ્રતિબંધ નહીં હોવાથી ગમે તેમ વર્તી શકે. છતાં દેવગુરુ અને
 ધર્મ ઉપરની ભકિતથી એ જૈનધર્મ તો પાળી શકે, અહિંસા-
 મન નહિ પાલનારો પણ જૈન તો બનીજ શકે ? ”

“ ભગવન ? હું પણ હંમક હું કે મારી આખી પ્રજા
 આપની ભક્ત બની જૈનધર્મ પાળે, એ માટે મારે શું કરવું ;
 જોઈએ ? ” રાજાએ પૂછ્યું

“ એ તો સૌની મરજીની વાત કહેવાય કાંઈ તલવારને

ખળે ધર્મ ફેલાવાય નહી. તલવારનો ઉપયોગ કરવા જતાં તો નરો હત્યાકાંડ થાય. એવું કરનાર અને ઉપદેશ આપનાર ધર્મને બંદાને અનેક મનુષ્યોનો નાશકરી-કરાવી નરકગતિમાં જ નાંખે. ધર્મ એતો આત્મ કલ્યાણની આણુમોલી ચીજ કહેવાય. એતો કોઈ ભાગ્યવંતજ લઈ શકે. ચિંતામણિ રત્નો કાંઈ ઘણા માણસો પાસે હોતાં નથી. રાજન્ ! જેને સંસાર સાગર તરવાની અભિલાષા થાય તેજ લવસ્થિતિ પરિપાક થતાં ઉત્તમ વસ્તુ મેળવી શકે. તમો પોતેજ એવો ઉત્તમ ધર્મ આરાધી આ લવસાગર તરી જાઓ. પ્રજાનું કલ્યાણ કરી, દાન માનથી એમને સંતુષ્ટ કરી, સંતસાધુ અને સજ્જનોના કુભાશિર્વાદ મેળવી હરિચંદ્ર કે રામચંદ્રની માફક સંત્યરાજ થાઓ તોજ તમારું શ્રેય થાય. જેવી દૃષ્ટિ તમારા કુટુંબ ઉપર હોય તેવીજ દૃષ્ટિ તમારી રૈયત ઉપર અવશ્ય હોય. ગરીબથી અમીર પર્યંત અને રંકથી રાય પર્યંત ઇન્સાફ સરખોજ હોય, તો એ રાજા એક આદર્શ રાજા થઈ શકે. રાજા એ તો પ્રજાનો પિતા કહેવાય છોકરું જેમ માળાપને ફરિયાદ કરે એમ ગરીબ પ્રજાની ફરિયાદ રાજા સાંભળીને એમની અગવડો દૂર કરે. યોગ્ય ઇન્સાફ આપે પોતે પણ અનીતિ અને બુદ્ધિમોના કામોથી ડરતો રહે. એવો પુણ્યવંત રાજા અહીંયાં પણ સુખે સમાધે રાજ્ય લોગવી દેવ-લોકનાં સુખ લોગવનારો પણ થઈ શકે, મોક્ષ પણ જઈ શકે. રાજ્ય ધર્મના વિશેષ ગહન વિચારો કોઈ અન્ય પ્રસંગે પણ તમને હું જણાવીશ. ”

“ અહા ? રાજ્યધર્મ કેટલો બધો ગહન છે. જેમ જેમ

એનો અવયાસ કરીએ છીએ, તેમ તેમ નવું ને નવું જ જણાય
એવી રાજનીતિ છે. ”

ગુરુએ પણ ‘રાજધર્મ’ અને અહિંસાધર્મ’ ની વ્યાખ્યા
રાજાને કહી સંભળાવી એના મનનું સમાધાન કર્યું.

પ્રકરણ ૪ થું.

ધર્મરાજની યુક્તિ.

ઘોઢાંચાર્ય આનંદે પણ જ્યાં ત્યાં પોતાના ધર્મનો પ્ર-
ચાર કરવા માંડ્યો. જ્યાં વાદવિવાદ કરવાનો પ્રસંગ ઉભો થતો
ત્યાં વર્ધનકુંજરને આગળ કરતો, એ વર્ધનકુંજર સરસ્વતીના
વરદાનને પ્રભાવે સર્વને છૂટી લેતો. દેશ પરદેશમાં એમના
સાધુઓએ ફરીને પોતાના ધર્મનો પ્રાયો દ્રઢ કરવા માંડ્યો.
કુમારિલભદ્રે જો કે એમને ઘણું શુકશાન પહોંચાડ્યું હતું.
પણ એમના સાંભળવામાં આવ્યું હતું કે એણે પાપોનું પ્રાય-
શ્ચિત કર્યું, કંઈલી ગંભિર ભૂલનો એ ભોગ ચયો. ને આ દુનિ-
યામાંથી સદાને માટે કાષ્ઠભક્ષણ કરી રવાને થઈ ગયો. જેથી
એમનું એક નદનર તો દ્રર થઈ ગયું. પોતાના મતની વૃદ્ધિમાં
જે આડખીલી-ફાંસ હતી, એ અનાયાસે નીકળી ગઈ. જેથી
તેઓ મનમાં ઘણા હર્ષવાન થયા પણ એટલામાંજ તેમના
દેયા ઉપર એક મોટો નુબલ આઘાત થયો. એમણે સાંભળ્યું
કે એના કરતાંય જબરો આજે પોતાની આગે શંકરાચાર્ય-

પ્રસન્ન કર્યો. રાજા સામે એણે પડકાર કર્યો. “મહારાજ ! આપની સલામાં કોઈ પણ પંડિત હોય તો મારી સાથે વાદ કરે ?”

એના રહસ્યને નહી જાણનારા ગૌડદેશના પંડિતો એની સામે વાદ કરવાને ઉઠ્યા, પણ કોઈ એની વાગ્ધારા ઝીલવાને સમર્થ થયો નહી. રાજાનો માનિતો કવિરાજ વાકપતિ પણ એને ન જીતી શક્યો. એના પાંડિત્યથી ગૌડની રાજસલા આંખી પડી ગઈ. રાજાએ એની વિદ્વત્તાની કદર કરી. પોતાની રાજસલામાં રહેવા વિનંતિ કરી. રાજાની વિનંતિને માન્ય કરી વાદી વર્ધનકુંજર ધર્મરાજના મેમાન તરીકે રહ્યો. ગૌડની રાજસલામાં એ બધાનો મુખ્ય થઈને રહ્યો. અને જગતમાં મહાવાદી તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો. રાજાને પણ એણે પોતાના ધર્મનાં તત્ત્વો સુમનસી ગૌરવધર્મનો રંગ લગાડવા માંગ્યો.

એક દિવસ ધર્મરાજ અને વર્ધનકુંજર ખાનગીમાં બેઠાબેઠા ગાંધિ કરતા હતા, તેવામાં ધર્મરાજને એક વિચાર સ્ફુર્યો. “મહારાજ ! આપ વાદવિવાદમાં જીતી શકતા નથી તે શું આપની વિદ્વત્તાના પ્રભાવ કે કોઈ દિવ્યશક્તિનો ?”

“રાજન ? વિદ્વત્તા કરતા દિવ્યશક્તિનો વધારે !” વર્ધનકુંજરે ઉત્તર આપ્યો.

“તો શું આપને ત્યારે જગતમાં કોઈ ન જીતી શકે ?” રાજાએ ખાતરી કરવા પૂછ્યું.

“કોની મજદૂર કે મને જીતી શકે ? સર્વસ્વતીનું મને વરદાન છે જગતમાં તેથી જ મને કોઈ જીતવા સમર્થ નથી.”

“ખચીત આપનો પ્રભાવ અચિંત્યજ છે. ‘ભારી સભા
આપનાથી ઉત્પન્ન છે.” રાજાએ કહ્યું. . . . .

“રાજન્ ? એ બધા બાહ્યમનોજ’ પ્રભાવે છે એ
ધર્મમાં અમોપશક્તિઓ સંદેહી છે. ખરીતે તેમને પાંચ બાધ-
ધર્મના ઉપાસક થાવ તો મહાન્ અશોક અને કનિષ્ઠની માફક
તમારું રાજ્યવૃદ્ધિ પામે.” વર્ધનકુળરે કહ્યું.

“આપની વાણી સત્ય છે. મારા રાજ્યને વંધારવામાં આપ મદદગાર થાઓ તો હું જોડ થઈ જાઉં ? આપનો અનન્ય શત્રુ થઈ જાઉં ?” રાજાએ પોતાનો મનોમત અભિપ્રાય આપ્યો.

“તમે કોઈ નેવી રીતે હું તમારો મદદગાર થાઉં કહો.
તમારી માંડા હવે છે?” સાધુએ પૂછ્યું. બન્ને ગંભીર હતા.
એક ગ્રીષ્મના કાર્ય માટે ત્રણ સેકન્ડ હતા એ તો નમનજન્ય હતા.

[illegible]

‘ १३ ’ ॥ तमाना इतिवान् ॥ १०५५ ॥ ३ ॥ नमश्च तयो
तमाने ॥ इति भादप्री केलाजना नादने आन रावु केने के तमान
नादनेना के पडित एव ने माना पावी आने पाद के अमा

એ હારે તેનું રાજ્ય છોડેલો હો. ” આધુએ રાજાના મનને હોતેજન આપ્યું.

“જરાજર ! આપ માટે કહેવું સમજી ગયા છો. આપ ને જીત્યો તો દુનિયામાં આપની કીર્તિ વધશે. આ ધર્મરાજ આપનો અનન્ય ભક્ત થશે.”

“રાજા ? તમે નિઃસંદેહ રહો. જગતની કોઈપણ શક્તિ વાદવિવાદમાં તો મને જીતવા સમર્થ નથી. કનોજનો મમે તેવા સમર્થ પંડિત હશે, તોપણ હું વાદમાં એને હરાવી દઈશ, એ તમારે નિશ્ચય જાણવું.”

“હીક, ત્યારે હું એ રાજાને વાળુદન આમંત્રણ કરું છું. એ મારા કદાચનું કોઈરીતે પાળુ હું હરાવવા છું છું. મારી તો એજ ધૃષ્ટિ છે કે કોઈપણ પ્રકારે હું એને જીતી લઉં ? ચાહે તો એને રાજ્યબ્રહ્મ કરું અથવા તો મારે તાબેદાર-અડીયો રાજા બનાવી લઉં મને પણ લાભ થતાં આપના ઐશ્વર્યની વૃદ્ધિ થશે.” રાજાએ હેવાની વચન બહાર મૂકી.

વર્ધનકુંજરને આ યુક્તિ પાણીમાં તરત તરત ગમ્ય એને એક રીતે દો કાજ જેવું થયું. વનરાજના જીતવાથી એનું રાજ્ય પણ વૃદ્ધિ પામશે એ વિચારને અનન્ય ભક્ત થતાં પ્રભુસ્વરૂપ શરણાર્થી નાથે વર્ધનકુંજરને પ્રભુ પ્રદેશી આવ તો કુંજરની સામે ધર્મરાજ પણ પાતાના નબળા સૈન્ય નાથે હોતો નહીં પડકાર કરી શકે ! ને તાબેદાર થયેલો કનોજ

રાજ પછુ પોતાના સૈન્ય સાથે એની મદદે આવે; કેમકે એને પોતાની દિવ્ય શક્તિ ઉપર ભરોસો હતો. ગમે તેવા વાદીને પણ એ હુમલા સમર્થ હતો. જગતના પંડિત અને વિદ્વાનો એને મન તૃણ સમાન હતા. ઘણા વાદીઓનો પરાજય કરવાથી એનો ગર્વ પણ આસમાન યુધી પહોંચી ગયો હતો. જેથી આ યુક્તિ સાંભળ્યા પછી એના મનમાં અનેક તંત્રગો ઉઠવા લાગ્યા. હવે તંત્રવારના બળથી રમાર્ત ધર્મનું ગૌરવ વધારનાર શંકરાચાર્ય એને તુચ્છ લાગ્યો. નીનોનો તો એને હિસાબજ નહોતો. “સિંહ આગળ ગરીબ બિચારા બકરાનું શું ગણું ? મહોન્મત્ત ગજેંદ્રો આગળ સસલાં પોતાનો ટકાવ કરી શકે ખરાં ? હું કોણ ? જગતમાં અદિતીય મદદ વાદી ? બૌદ્ધમત એ જગતમાં સર્વોપરી જગતપૂજ્ય ધર્મ ? એના ઉપાસકો તો મોટા રાજાઓજ હોવા જોઈએ. એ શંકરાચાર્યના દિવસો હવે ભરાઈ ગયા છે. મારો ચમત્કાર ક્યારે જોશે ત્યારે બિચારો પોતાની શુદ્ધ બુદ્ધ ખોશે. એ રાંક મગતરું આ કેસરીના પ્રભાવ નજ લાગે ! ગજેંદ્રો ત્યાંજ યુધી ગર્જ શકે કે ક્યાંયુધી કેસરીની વીરહાક એમને કાને અથડાય નહીં ! બસ હવે તો બેડા પાર !”

પ્રકરણ ૫ મું.

શંકરાચાર્ય માળવામાં.

માળવાની રાજધાની ઉજ્જયિની નગરીમાં તે સમયે જે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તે અહિંસા ધર્મનો ચુસ્ત ઉપાસક હતો. એની રાજસભામાં શંકરાચાર્ય પહોંચી ગયા. પોતાની વિદ્વત્તાથી માળવાના પંડિતોને આશ્ચર્યચકિત કર્યા. શંકરાચાર્યે શૈવધર્મનો જુડો ઉપાડી એ રાજસભામાં સર્વે મતનું ખંડન કરીને પોતાનો સ્માર્તધર્મનો સ્થાન દર્શાવ્યો. શંકરસ્વામીની વિદ્વત્તા જગજગદેર હતી. એના આગમનથી વેદાંતમતના અનુયાયીઓ ઘણા ખુશી થયા. રાજાની સન્મુખ શંકરાચાર્યે જણાવ્યું કે “ હે રાજા ! અહિંસાનો ઉપાસક બની તું નાસ્તિક ક્યાં બની ગયો ? ક્ષણિકવાદી જોધો તો દેશપાર થવાની સજાને કાયક ગણાય. એ જોધા અને જોનોએ અહિંસા ધર્મ ફેલાવી આપણા વેદધર્મનું નિકંદન કાઢ્યું છે. જગતમાં પ્રાચિનમાંપ્રાચિન તો વેદ ધર્મ છે. બીજા બધા ધર્મો તો વેદાંતમાંથી નિકળેલા છે. એ દલીલાંકારના દલ તો જુઠા. રાજા મહારાજાએ પાલ એમણે ભરમાવી અહિંસાના ભકત બનાવી દીધા. શિકાર ન કરવો, માંસમદિરાનો ઉપયોગ ન કરવો, જીવન ન કરવો વગેરે હકીકતોવડે જોનોએ રાજાઓને નિર્ગળ બનાવી દીધા. રાજાઓ તો શિકાર કરી શકે, અનેક પ્રકારની લીલાઓ કરી શકે, માંસમદિરાથી પોતાના

શરીરનું પોષણ કરી શત્રુ સામે પોતાની તલવાર ઉઘાડી રાખી રાત્રી થોડા આંખ રાખી શકે. કેમકે રાજાઓ તો પ્રભુના અંશ રૂપ કહેવાય. હે માલવરાજ ! તું પણ ચાલો છતાં તને અહિં-
આનો એપ ક્યાંથી લાગી ગયો કે એ હંભી લોકોના કંઠમાં ફૂંટી ગયો. ■

શંકરાચાર્યના અનુકુલ ઉપદેશની અસર માળવરાજના મગજમાં ઉતરવા લાગી. એ રાજવૈભવ, રાજમદ ને માંસ ભક્ષણ, મહિરાપાન ને શિકાર ખેલવામાં અપૂર્વ આનંદ થતો નજાણો. રાજાનાં એતો ઉચિત કર્મ કહેવાય. શિકાર ખેલવાથી રાજામાં સ્ફુર્તિ આવે. લક્ષ્યવેધી પણ એવીજ થવાય. માંસ મહિરા એતો રાજાના અંગમાં અપગતા લાવે ને શરીર મજબૂત થાય. આંખમાં કેશ આવે વગેરે બાબતો પડતા કાળને લીધે રાજાને ગમી-અનુકુળ લાગી.

“સ્વામીજી ! આપનો ઉપદેશ મારા અંતરમાં અસર કરે છે. આપનું વચન મને સત્ય સમજાય છે. આપ જેવા શુરને અભાવે લોગા લોકો ભરમાઈ બંધ એ નિઃસંદેહ છે.” રાજાએ કહ્યું.

“રાજા ! એ અહિંસાએ આપણા વેદાંતમંત્રને અતિ હાની પહોંચાડી છે. આજ કેટલાય વર્ષોથી એ અહિંસાએ આપણા યજ્ઞયાગો બંધ કરાવ્યા છે. મુખ લોકો યજ્ઞમાં હિંસા માની એ હંભી લોકોના ભરમાવ્યા લોગવાઈ ગયા છે.”

“પરમશુર ! પણ યજ્ઞમાં અજ હોમવામાં આવે છે. તે

એ અજનો અર્થે શું કરવો ? અજના તો એ અર્થે થાય. ત્રણ વર્ષની બુની ડાંગર અથવા તો બકરો ! યજ્ઞમાં જેમાંથી કેનો હોમ થઈ શકે ? ” રાજાએ અજના અર્થનો નિર્ણય પૂછ્યો.

“ માળવરાજ ! યજ્ઞમાં તો અજ એટલે બકરાનોજ હોમ થાય. બુની ડાંગર એથી તો યજ્ઞનું કાંઈપણ ફલ નહી. છાગનો હોમ કરવાથીજ કરનાર અને કરાવનાર તેમજ છાગને પણ ફલ પ્રાપ્તિ થાય. ” શંકરાચાર્યે પોતાના મતનું સમર્થન કરવા માંડ્યું.

“ મહારાજ ! છાગાદિકનો હોમ કરવાથી તો એમના આત્માને દુઃખ થાય ને હિંસાનું મોટું પાતક લાગે. એ જીવ હિંસા ન કહેવાય ? ”

“ યજ્ઞમાં હોમાનાર પશુને તો સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ થાય. અજ્ઞાન એવા પશુપણામાંથી મુક્ત થઈ એ સ્વર્ગના સુખનો લોગવનાર થાય. એ શું ઓછું પુણ્ય કહેવાય ! ”

“ પણ પ્રભુ ! મરવા સમયે એને કેટલું બધું દુઃખ થાય ? ”

“ એથી શું ! માતા બાળકને કડવી દવા પાચ પણ એ કડવી દવાથી હિંમેશનો આરામ થાય એ તો શું નથી સાંભળ્યું ? એ તો અદ્ય હાનીએ વિશેષ લાભ કહેવાય. ઘણા કાળપર્યંત એ સ્વર્ગ સુખનો અવશ્ય લોગવનાર થાય. એવી શ્રુતિઓ વેદમાં પ્રસિદ્ધ છે. વેદમાં સ્પષ્ટ પાઠો છે કે યજ્ઞમાં થતી હિંસા, હિંસા ન કહેવાય. ”

“શરૂં ! એ જરા ક્ષીણ પાત્ર મહેનમાં રૂપી રીતે
તપ ! પ્રત્યક્ષ પ્રાણીનો વધુ-અવનો નાથ મેળા ઉતા
! ન કહેવાય એ તે નરનાથ !”

“સાંજનું ! દેવ વેદના અર્થનું તને જાન નથી. તોગીજ
મશાબરે સમાજનું નથી. શુદ્ધિનિના અર્થનું તને જાન
તો શરૂએ પૂતિનો કંઈ જાણ.”

“આપ શાં. દુષ્ટ દુષ્ટ કરી જગ કપાનનારી મમ-
, અંતરનો નાથારૂં દુષ્ટ કરી જગરૂં. રોપકની જાણ
થે !”

“સાંજે ? જગત ખંધુ પ્રજાસ્વરૂપ કહેવાય. એક પ્રજારિમ,
લોચિ સર્વ કોઈ પ્રજા રૂપ હોય તોપછી ત્યાં કોણ કાને
કે ? જે પ્રજા છે એતો હણતોજ નથી. પ્રજા તો શાશ્વત-
સ્વરૂપ છે. અજ્ઞાની લોકો સમજે કે અમુક મરી ગયો,
જે પ્રજા તો કોઈ કાળે મરતોજ નથી. શુદ્ધિમાં લખ્યું છે
રનારને જે હિંસક માને અને મરનારને મરેલો માને એ
અજ્ઞાનીઓમા શિરોમણિ છે. એ પ્રજાસ્વરૂપ આત્મા
, નથી એને કોઈ મારવાને શક્તિવાન નથી.”

“ત્યારે દુન્યામા આ ખંધુ દેખાય છે તે શું કહેવાય ?”

“દુન્યામા જે વસ્તુઓ દેખાય છે. એકતો પ્રજા અને
માયા ! જગતના વ્યવહારમા આ બધીજે આજપં પાળ
! એતો માયાનું સ્વરૂપ કહેવાય. જે ન ઇન્દ્રિયલીયો નજર
કરી અનેક પ્રકારના ખેલોથી આપણને આશ્ચર્ય ચકિત

જેન તીર્થેનો ઉચ્છેદ કરાવીશ. જો કે એને સમજાવવામાં હું
ફાળ્યો નથી, પણ એથી હું કાંઈ નાહિમત થયો નથી. હું જરૂર
એને શૈવ બનાવીશ.” શંકરાચાર્યે પોતાનો જવાબ કર્યો.

“ આપણે જગન્નાથપુરી ચાલો. ત્યાં આપણે કાવશું.
ત્યાં એરિસા-એલીયાના રાજ્યએ છરાવલા પાર્શ્વનાથેની
અદ્ભૂત પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરી છે. જોનામાં એ પણ મોટું
તીર્થ ગણાય છે, તો આપણે એને હિંદુઓનું તીર્થ બનાવી
દઈએ. ” ફરીને શંકરાચાર્યે દલીલ કરી.

“ એ આપની દલીલ બ્યાજળી છે. તન મન અને ધનથી
હું આપને મદદ કરવા તૈયાર છું. ” રાજ્યએ મદદ કરવા કબુલ્યું.

“ ત્યાં સુધી આપણી ધારણા મફત ન ચાય ‘ત્યાંસુધી
રાજન ? આ વાત ગુપ્ત રાખજો. ” રાજ્યએ એ વાત માન્ય કરી,
એટલે જગન્નાથનું જૈનતીર્થ ઉચ્છેદ કરવાનો નિશ્ચય કરી
રાજ્ય અને શંકરાચાર્ય પોતપોતાને રથાનકે ગયા.

મઠરાણુ ૬ ઠું.

વેર સેવાની નવી રીત.

એક દિવસ કોનાજરાજ નામા ભરીને બેઠા હતા એમના
નાનનેદા નન્દાએ ને બાયાના એક આગ્રુએ બેઠા હતા બીજા
એક રાજમ ત્રીએ ને પડિનાએ પોતાની સામે બેઠક લીધી

હતી. રાજાની પાસે જમણા હાથ તરફ ઉચ્ચ સિંહાસન ઉપર બેસી બેઠકસૂરિ બેઠા હતા. વિવિધ પ્રકારે વાર્તાલાપ ચાલતો હતો. એ વાર્તાલાપમાં પ્રતિહારીએ આવીને લંગાણ નાંખ્યું. કનોજરાજને નમીને તે બોલ્યો. “ મહારાજ ? ગોડ દેશથી ધર્મરાજનો હત આવેલ છે જે આપ શ્રીમાનની પાસે આવવાની રજા માગે છે. ”

ધર્મરાજનો હત સાંભળી રાજા ચમક્યો. “ ધર્મરાજનો હત ? એ તો આશ્ચર્ય ? એ શું સમાચાર લાવ્યો હશે ? એને સત્વર પ્રવેશ કરાવ ? ” રાજાએ હુકમ આપ્યો. સર્વે સભ્ય જનોનાં મન જીતાસાથી આતુર થઈ રહ્યાં હતાં.

મંદમંદ ડગલાં ભરતો ને કનોજરાજની રાજસભાની સભ્યતાનું નિરિક્ષણ કરતો હત રાજાની સન્મુખ આવીને નમ્યો. “ મહારાજ ? આપની વિચક્ષણતાથી ધર્મરાજને બહુ સંતોષ થયો છે. આપ આવીને અમારી મેમાનગતિ સ્વીકાર્યા વગર શુપચુપ પસાર થઈ ગયા એ તો અમારા સ્વામીએ પાછળથી નાખ્યું. જાણે એટલે નવાઈ તો લાગે જ ને ? ”

“ એમ ? તારો રાજા મારો સત્કાર કરવાને હચ્છ છે તો મોકલ એને રણસંગ્રામમાં ? અમે બન્ને સામસામે સારી રીતે મલક્યું ? ” અમામરાજાએ કટાક્ષથી જવાબ આપ્યો.

“ યુદ્ધભૂમિ ઉપર જ શરવીર પુર્યો તો મળે, એ આપનું કથન સર્વથા સત્ય છે. છતાં યુદ્ધભૂમિ ઉપર આપના બેની ખાતર લાખા નિર્દોષ પ્રાણીની વ્યર્થ આહુતિ લેવી એ કાંઈ ઠીક કહેવાય

સી, એ દલદોની કનક વગર આપણે મનનું ભેદનું. "

"તો નારા રાજને મોકલ ? એ અને હું દેવ મુન
રશું. એમાં જે વારે એનું રાજ્ય જે જીતે તે લે, એવી રાજ
રશું. આપણે એક બીજાને ત્રીમાટે ભેગા થાશું. " રાજાને
ત્રીજી મુક્તિ બતાવી.

"એ પણ આપનું કથન વ્યાજબી છે. પણ આપ સમાન
તમ પુરો બાનુ મુક્ત કરી નાના બચ્ચાની માફક મુગમાં
માળાટે એ પણ કાંઈ હાલ તો ના કહેવાય. " હવે એ મુક્તિને
કાઢી લીધી.

"તો નારા ને મારા મુખ મલે એમના દેવ મુનથી
આપણે હારજીતની લોક કરીએ ? " રાજાએ ત્રીજી મુક્તિ
બતાવી.

"એના કરતાંય મારા વપાત્રીએ એક નવી મુક્તિ શોધી
કારી છે. " હવે કાંઈ નવીન વાત કરી.

"અને તે મુક્તિ ? " રાજા સાંભળવાને અધિરો થયો.
સર્વે સભા ઉત્સુક થઈ રહી.

"અમારા રાજ્યમાં સૌમનમતના વાદી વર્ધનકુળર
રાજમાન્ય થયા છે એ મહાવાદી ધણી પ્રજાવાળો, અને
જેણે સેંકડો વાદીઓને જીત્યા છે એવો મહા વિદ્વાન છે, એની
સાથે આપનો ડોઝપણ પહિત હોય એ વાદ કરે ! એમાં ને
વાદી જીતે તે દારેલાનું રાજ્ય આંચકા લે ! એ શરત આપે

માન્ય કરવી પડશે. ” હોતે પોતાના સ્વામીનો સં-
કહી સંભળાવ્યો.

“રે હુત ? આ તે તારા ગડગડાટ છે કે તારા સ્વામી
જો આ શરત તારા સ્વામીને માન્ય હોય તો અમે વાહીને
ને આવશું. પ્રથમ તારા સ્વામીની સત્યતા માટે તું શું પ્ર-
આપશે ?” રાજાએ હૃતને ફરીને ખાતરી કરવા કહી સંભળા-
વ્યો.

“કનોજરાજ ? કારણવશાત્ યુધિષ્ઠિરે પણ દ્રોણપ-
ર અસત્ય લાપણુ કર્યું. પણ મારા સ્વામી તો કારણ પડે
સત્યતાનો ત્યાગ કરે નહીં, એ આપ નિશ્ચય સમજજો. ”
પોતાના સ્વામીનીવતી ખાતરી આપી. “સાક્ષાત્ ધ-
ર્મરૂપિ જ અમારા ધર્મરાજ તો કહેવાય. ”

“એ.....મ ? તો ઠીક ? તારા રાજાને કહેજે કે
અમારા ગુરુ બ્રહ્મભટ્ટસૂરિને લઈને આવશું તમે પણ વ-
કુંજરને લઈને આવો. આપણે આપણા બન્નેનો સી-
જ્યાં એક થાય છે ત્યાં મળશું. ” રાજાએ પોતાનો છે-
સંદેશ કહી સંભળાવ્યો.

“અમારા સ્વામીને ત્યાં આવ્યા હતા એ સૂરિજી
આવશે, એમજ કની ? ” હોતે ચોકસી કરવાને પૂછ્યું.

“હા ? એજ ! તમારા ધર્મરાજના મેમાન ! પણ
તો ધર્મરાજના મેમાન વર્ધનકુંજર છે ને ? એ બન્ને વા-
લો વાદ કરે. એમાં જે હારે તે માટે આપણી શરત
છે મને, ખરી કાંઈ ? ” રાજાને કહ્યું.

રાજાએ તે પછી દુતને રજા આપી. આખી રાજસભા દંગ પામી ગઈ. “ રાજાએ યુદ્ધનું આમંત્રણ ન કર્યું એ કાંઈ ઠીક કહેવાય નહીં. હવે કેવળ જાણે કે પરિણામ શું આવશે ? ” બધાનાં મન ચોક્કસપણે હતાં. “ મહારાજ ! આપે એની શરત માન્ય કરી એ ઠીક ના કર્યું ? એ બાંદો મદદ તર્કવાદી અને કુચુક્તિનો ઉપયોગ કરનારા કહેવાય ન કરે નારાયણ ને કાંઈ વિપરિત થાય તો પરિણામ શું આવે ? ” એક મંત્રીએ પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

“ આપણે તો તલવારે જ બતાવવી જોઈએ. દાર કે જીત એ તો અસિની ધાર ઉપર રહેલી હાથ. વાગ્યુદ્ધ એ તો નામક-પ્રાસલોને માટે કહેવાય ? ” બીજાએ કહ્યું.

“ હવે જે થયું તે થયું, આપણે દારશું તો રાજ ભડેને એ લઈ જાય એજ ભોગવે ! ” આમરાજાએ હસીને કહ્યું.

“ આપણે તો આપણી શક્તિ જગતને બતાવવાની છે. ગાદી તો કેવળ હારે ને કેવળ જીતે એ આપણે કેમ જાણીએ ? ભવિષ્યના પડદામાં રહેલી વાતો તો ભાવીને હાથ છે. ” મુરિવરે કહ્યું.

“ મુરિવર ? આપે સાબળયું હશે કે એ વર્ધનકુંજરે વાઠન મેં કંઠા પડિતાને જીતી લીધા છે. એનું નામ સાંભળીને એની આગળ પડિતા પોતાનું વિદ્યાગુમાન છોડી દે છે. જગતના વિદ્વાનનાં જીતવાનું સમર્થ એ વર્ધનકુંજર આજે મદદવાદી તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો છે. ધર્મ રાજાએ એને પોતાના

... ..
... ..

...
...

[illegible]

— 232 —

SECRET

Journal of Management Inquiry 18(6)

[illegible][illegible]

। યાત્રાએ જાય એ તો નવાઈ ! જંગમનાથ તો જોનાનું તીર્થ
 ન ગણાય. કદાચ એ જુરાવલા પાર્શ્વનાથની પ્રાભાવિક
 તેમનાં દર્શન કરવા જના હશે. પણ શંકરસ્વામી તો રહ્યા
 ન સ્મરત માર્ગી ? ”

“ અરે એ તો પ્રચ્છન્ન બૌદ્ધ જન્યો છે. જુઓ તો ખરા !
 પરથી શ્રેવધર્મનો ઉપદેશ કરતો એ તંત્રો તો બૌદ્ધોનાં લે
 બૌદ્ધનાં તંત્રો એવું મહત્વ કયાં. છતાં બૌદ્ધનું જ ખંડન
 ? જુરાવલા પાર્શ્વનાથનો યાત્રા કરવા જાય છતાં જોનાનો
 સ્મરન ! કલિયુગની વિચિત્રતા તો જુઓ ! ” વળી કોઈ
 કલ્પવાં લેખ્યા.

“ શંકરસ્વામી તો વામમાર્ગી છે, એ મેં સાંભળ્યું છે.
 મેં તો શ્રીઅક્ષની સ્થાપના કરી એને પૂજે છે છતાં જુરાવલા
 પાર્શ્વનાથનાં દર્શન જાય છે ! શું એ જોન થઈ ગયો કે ? ”
 જોને જન્મ કાંઈ તેમ બોલે એવી અનેક પ્રકારે લોક વાયકા
 કરી નહીં હતી.

જંગમનાથની આગુબાણ એ જન્મે રાગઓએ તંબુ
 કાઢી દીધા. એ છાવણીનો દેખાવ મોટા ગરેર જેવો થઈ
 રહ્યો. લોકોને રાજગારનો પણ હીક તડકો પડતો હતો. જેને
 જન કાંઈ તેમ વાંતો કરવી ગમતી હતી. જંગમ ભિન્ન ભિન્ન
 પ્રકૃતિવંતે પાપાયેકું દોષથી જન્મ દરેકના ભિન્ન ભિન્ન સ્વભાવો
 બતાવે છે, તેમ દષ્ટિ અને શુદ્ધિ તેમજ વિચારણા અને શક્તિ
 પણ ભિન્નજ હોય, આજુ બાજુની જોન પ્રભા પણ વિચારમાં પડી

ગઈ. “જોડો ? શંકરસ્વામી જીરાવલે આવ્યા, એતો અદ્ભુત
જ ! આસપાસના સેંકડો જેનો પણ જીરાવલામાં—જગતાથે
લેવા થયા, સર્વેના મનમાં કુતુહલ હતું. જીરાવલા મંદિર
પુનરીઓ, કામ કરનારા અને મેતા વગેરે પણ આવો મોટો
સાંઘ જોઈને ખુશી થયા. વિશેષ ખુશાલી તો એ હતી કે શાક
ધર્મી—સ્માર્તધર્મી શંકરાચાર્ય રાજાઓને લઈને આવ
હતા. રાજાઓ પણ સકલ સૈન્યથી પરિવરેલા હતા. જાણે
યુદ્ધ કરવાનેજ ખાસ ન આવ્યા હોય. જો કે હજી ગ્રીનમાં
લાગી નહોતી છતાં દરેકનાં હૈયાંતો શુભ રીતે ઘડકતાંજ હતા.

છાવાણીને જો ચાર દિવસ પમાર થઈ ગયા. પોતાનો હ
હિંતુ પાર પાડવાને એમણે એક દિવસ મુકરર કર્યો. તે દિવ
જાનને રાજાઓ શસ્ત્રજનક થઈને શંકરસ્વામી સાથે આજ
એમની સાથે વીણી કાઢેલા સેંકડો મુલતો હતા. તે સ
શસ્ત્રજનક હતા. અહીંયાં લશ્કરને પણ સાવધ રહેવાની ચેતવ
આપવામાં આવી. કેટલાક છુટા છવાયા ગામમાં ફરવા લાગ
કેટલાક મંદિરની આગુબાગુ ફરતા. કેટલાક રસ્તા ઉપર ફર
ને તપાસ રાખતા. જરૂર પડે સર્વેને તૈયાર થઈ હુથીર
વાપરવાની સૂચના મળી ગઈ હતી.

યથા સમયે એ ત્રિપુટી જીરાવલાના મંદિર પાસે આ
પહોંચી. મુખ્ય દરવાજા પાસે આવ્યા અને અંદર દાખલ થ
પહોંચીરો એ રાજાઓને તથા શંકરસ્વામીને જોઈને નમ
અને વિનંતિ કરી. “ મહારાજ ! આપ દર્શન કરવા આવ
એથી અધિક ખુશાલી બીજી કઈ ? પણ શસ્ત્ર ઉતારીને જ

રૂંડપેમાં જઈ શકાય.” એમ કહી એક લેખ, એ સંખેખી
વતાવ્યો.

શંકરસ્વામીએ એ લેખ વાંચ્યો. અને ચીનગારીની તરુ-
આન કરી. “ રાજ્યો પોતાના થયો નહી ઉતારે ? ”

“ સ્વામીજી ! આપ અને મહારાજ સર્વે સમજે છે કે
એઓ મહાદેવના કે અન્ય કોઈ દેવતામાં જાય છે ત્યારે રાજ્ય
એમને ઉતારવાં પડે છે, આપણ એક મંદિરજ છે ને ? ”
ઠારપાણે આજીજી કરી.

“ તું એક હિંદુ થઈ અમારો વાજા થઈ અમારો દોસી
બને છે ? ” એમ કહી એના જવાબ સાંભળ્યા વગર એઓ
અદર ધુર્યા એ સમયે એમના મુભરો, સરદારો પણ આવી
પહોંચ્યા હતા. એમણે મંદિર ઘેરી લીધું ને કેટલાક
અદર ધુર્યા.

પોંદે ગીરો આશ્ચર્યચક્રીત થઈ ગયા. એમને જુ કરવું
એની કાર્ય નહી પડી નહી જીગવતા પાર્થનાથના દર્શને
આવેલ ને કંટા શ્રાવંકો ત્યા આવી પહોંચ્યા પણ એમને અદર
જતા અટકાવવાના આગ્યા કેટલાક મુભરો રાજ્યમદ ત્યા
ઉમેડા એમણે શ્રાવંકોને મુઘ્યમુ કે “ મહારાજ દર્શન કરી
ગયા- આવી ત્યા મુઘી કાર્મને અદર જવાની મના કરવામાં
આવી છે એમને પણ નથ આવી કે “ દાગમા કાર્ય કાજી છે.”
એ જા ન આય તેમના અદર ગઢવી કાર્મક જુ કરવા આવ્યો.

બનાવવામાં આવ્યા, મરનારાઓએ ઘણાનો લોગ લીધો હતો રાજાઓ અને એના સુભટોએ પણ તલવારને બરાબર રૂધિ રથી નવડાવી હતી.

ત્યાં રહેનારા નિઃશસ્ત્ર ચૈત્યવાસી સાધુઓ પણ અકોલાહલથી દોડી આવ્યા. પ્રભુના ઉત્થાપનની વાત સાંભળીને એમનાં હૈય જનુની બન્યાં હતાં. મરણીયા થઈ ધસી આવતા એમને પકડી લેવામાં આવ્યા. એક જે મળૂજત બાંધાવાળા એમના પંજ માંથી છટકી જઈ મંદિરમાં દોડી ગયા. એમણે જોયું તો પ્રતિમાઓ બધી ઉત્થાપના કરવામાં આવી હતી. ને શંકરસ્વામી છુરાવાલાની પ્રતિમાને સ્થાનકે શ્રીચક્રની સ્થાપના કરતો હતો એ એકદમ શંકરસ્વામી ઉપર ધસી ગયા. પાણુ તરતજ એમ પકડી લેવામાં આવ્યા એમને બરાબર બાંધવામાં આવ્યા.

“ અરે સંન્યાસી ? તેં સંન્યાસી થઈ અમારા ભગવાનની પ્રતિમાઓનો નાશ કેમ કર્યો ? ” બાંધનમાં પડેલા એ ચૈત્યવાસી યતિએ ગર્જના કરી.

“ અરે મૂઢ ! જે બરા ભગવાન તો આ છે. તારે કશું જ કરવું હોય તો એતે નમ. ” શ્રીચક્રની સ્થાપના કરી રહેલા શંકરે એ યતિને પડકાર્યો.

“ અરે આવું પાપ કામ કરી તું કયા છુટીશ ? બુદ્ધનનું કૃપા તને અવશ્ય મળશે તું બરે મોતે મરશે ? શંકરસ્વામીને યતિએ કહ્યું.

“શૂપ ! તારી જાણાન જાંધે કર ? નહીતર હમગાંજ છેદી
ખવામાં આવશે તને ક્યાંથી ખજર હોય ? હું તો સાક્ષાત્
કરનો અવતાર, જગતમાં શૈવધર્મનો ઉદ્ધાર કરવા
આવ્યો છું તે ?”

“ખચિત ! તું જગતનો સંહાર કરવા આવ્યો છું. પણ
પ્રાદરાખને કેનેવું તે અમારું તીર્થ નાશ કરી પ્રતિમાઓ ખંડીત
કરી છે એવું જ તારું મોટામાં મોટું તીર્થ ખેડાન મેદાન થશે.
તે વખતે તારા લાખો ભક્તોનો-મનુષ્યોનો રક્તપાત થશે. તારા
શિવના દુકડા ફરના દેશોમાં મ્લેચ્છોના પગ તળે રગદોળાશે.”
ચતિએ શ્રાપ આપ્યો.

“શૂપ કર !” એમ બોલનાંજ એક તલવાર એની
ગરદન આગ્રામાં ફરી.

શંકરસ્વામીનું કામ ખલાસ થયું હતું. હરાવલાની
પ્રતિમા નીચે બોમમાં રાખી શ્રીચક્રના ચંત્રના-લેરવની સ્થા-
પના કરી ખીલ પ્રતિમાઓને પણ ખંડીત કરાવી.

આ તન્ક પણ મારામારી બધ થઈ હતી, કેટલાક મરી
ગયા હતા કેટલાક બેધીવાન બન્યા હતા. એ આ પાપ કૃત્ય
ભેદ બગી જગી શંકરાચાર્ય ઉપર દાગ કચકચાવી ગયા હતા.

શંકરાચાર્યે એ લોદીથી રંગાયેલું અને મૃત કલેવરથી
ઉભરાવલું મહિન પ્રથમ સાફ કરાવી નાખ્યું. બધા મરના
પણ ગામમાં ફર કે કાવી મર્યા જગા સાફ કરાવી નાખી. ૫૫
વેગે કરીને મહિન પવિત્ર કરી દરેક હિંદુઓને આનંદ થયું.

એણે જાણ્યું કે આ મંદિર કોઈ એક પક્ષનું ન હોય પણ બંને પક્ષનું ન બનાવતાં સમસ્ત હિંદુ જાતિ માટે ખુલ્લું મુકવું એ ઠીક છે, કે નેથી એ લોકો એના બચાવમાં રહી શકે. લાંબો કાલ મંદિર પણ ટકી શકે.

નવા પુત્રરી રાખ્યા. કામ કરનારા માણસોની નિમણૂક કરીને પહરેગીરો પણ શૈવના ચુસ્ત ભક્ત સુભટોને રાખ્યા. એક દિવસ મોટો શંભુ મેળો ભરી સમસ્ત હિંદુ જાતિ માટે આ મંદિર ખુલ્લું મૂક્યું અને મોટો ઉત્સવ કર્યો. એ મેળામાં આવેલા સમસ્ત હિંદુ લોકોને એણે ઉપદેશ આપી જગન્નાથ પુરીના ચુસ્ત ભક્ત બનાવ્યા. કેટલાય દિવસ એ ઉપદેશ અપાયે લોકોને આ મંદિરના ચુસ્ત ભક્ત બનાવ્યા. મંદિરનો પાંચે એવી રીતે શંકરસ્વામીએ મજબૂત કર્યો. બ્રાહ્મણ સાચવ અને એકઠીલી રાખ્યા શંકરસ્વામીના ઉપદેશથી કેડ, ભંડેગી, દરજી, સુતાર, ને વૈશ્ય. વાઘાણુ નવે કોઈ એક પક્ષ જમ્યા છતાં વટલાય નહીં તેમજ અહીંયા હંમેશા મંદિર કોઈ જમે એવી શંકરસ્વામીએ પૃથા પાટી, ઉચ્ચ નીચનો ભેદ નાખી બધાએ સમાન છે. એવી ભાવના ઉત્પન્ન કરી કે હિંદુ જાતિને આ મંદિર શંકરસ્વામીએ અપણું કર્યું.

ત્યજના તથા આસવાસના જેના કેટલાક તેા મન્યાવ કરવા જતા હોનાયા હતા. કેટલાક કેડ પકડાય તમને શૈવ થવાની શરતે જાડી મૂકવા શંકરસ્વામીએ કેટલાક જીવવાની મુશ્કેલીએ જોન મટી શૈવ થઈ શ્રીચંદ્ર

થયા. કેટલાક દૃઢ મનોબળવાળાઓએ એમની મુશ્કેલી અંગિકાર ન કરી એ એમના મુખેટોની તીક્ષ્ણ ભાષાની અણીના ભોગ થયા.

આસપાસના ગામડાઓમાંના કેટલાક જૈનોને પણ શેવના ભક્ત બનાવી દીધા. એમનાં સંપાદાથી આસપાસ ત્રાસ વર્તી રહ્યો. કેટલાય જૈનો ભાગી ગયા, જે હાથ આંધ્યા તે જીવવાની આશાએ શેવ થયા ને કેટલાક એમની તત્તવારને આધિન થયા.

થોડા દિવસ વધારે રહીને શંકરસ્વામીએ લોકોને ઉપદેશ આપી પોતાના પક્ષનું બળ વધાર્યું. લોકોને સુંદર ભક્ત બનાવ્યા. ગોવર્ધન મઠની સ્થાપના કરી મંદિર માટે પ્રાણ આપવાથી સ્વર્ગ મળે એવી ભાવના લોકોના હૃદયમાં ઉત્પન્ન કરી. જૈનોને પણ મારી મારીને શેવના ઉપાસક બનાવ્યા.

પોતાનું મોટું કામ પાર પડવાથી એને મહા સંતોષ થયો. "હાથે આજ મારાં મનની મુરાદ બર આવી. એ નાન્તિકોનું મોટામાંમોટું તીર્થ આપણે વટલાવ્યું. હવે આપણે અહીંથી રવાને થવું જોઈએ." શંકરસ્વામીનું વચન રાજ અને મુખેટોએ વધાવી લીધું.

મંદિરમાં પછડાવાથી શંકરસ્વામીને શરીરે લાગેલું પણ હવે તો શરીર સાફ થયેલું જેથી અહીંથી ઉપડવાની તૈયારી કરવા માંડી. રાજાએ પણ જવાને આતુર હોવાથી ત્યાંનો બદોબસ્ત કરી એક દિવસે એમની છાવણી અને તેઓ બધા સ્વદેશ તરફ રવાને થયા.

“ જમર્મે સૌગતે ધર્મેઃ પરય વાચંયમેન યઃ

આદતઃ સાધવન્ વિષ્ણં, ક્ષણ ક્ષણ વિનધરન્ ” ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ — “જે વાચંયમ પુરૂષોએ આ ભૌદ્રધર્મ કહ્યો તે તમારા મુખને માટે થાઓ—તમને શાંતિનાં દેનાર થાઓ. જેણે ક્ષણેકાં નારા ચેનાર બધા વિશ્વને સાધ્ય કર્યું છે—નાર કર્યું છે. એવો આ સૌગતધર્મ જગત્વ્યાપી થયો છે.” એમ કહી એણે પૂર્વ પક્ષ શરૂ કર્યો.

હવે : “વેતાંજર આચાર્ય બ્રહ્મલક્ષરિશ્ચ એ ઉત્તરપક્ષ તરીકે શરૂઆતમાં મંગલાચરણ કર્યું.”

“ અદૃન્ શમોક્ષર્તિ દેમાન્નિત્યાનંદ પદમ્પિતઃ .

યદ્વાજાવિજિતા મિથ્યાવાદા ઇકાંતમાનિનઃ ” ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ — “હમેશાં આનંદમાં જ રહેનારા એવા રાગ દેષ રહિત અરિહંત તમેને અશુદ્ધ્ય-મુખ, ઉત્પત્તિને આપો. જેમની વાણીએ મિથ્યાવાદ કરનારા એવા—એકાંત વાદ કરનારા વાદીઓને પણ છૂટી લીધા છે.” આશિવાદ કહી સુવિદ્યે વાદીના પ્રેરનાર બન કરવા માડ્યું.

બન્નેની આશિય દેવાની શૈલી પૃથક્ પૃથક્ હતી. એ મંગલાચરણના તરવા તરફ પરિતોએ—વિવાદમાં મધ્યસ્થ પુરૂષોએ પાતપાત્તાનુ લક્ષ્ય દારૂ. એમણે અનુમાન કર્યું કે—“ આ સૌગતવાદીએ જગતને ક્ષણભ્રમ ગુરુ કહ્યું એ ઉપરથી લાગે છે કે એની વાણી પણ ક્ષણભ્રમ ગુરુ થશે.

તિઓનો ઉપયોગ કરી એને નિરૂત્તર કરી દઇશ. ” જોદ્ધાચાર્યે રાજના મનનું સમાધાન કર્યું.

“ હવે તો અમે બધા મુંઝાયા છીએ. માટે જેમ બને તેમ એનો અંત લાવવા કૃપા કરજો અને એ હારે એમ કરજો ? ” ધર્મરાજએ કંટાળીને વાદનો તાકીદે અંત લાવવા લલામણુ કરી.

“ તમારે તે વિષે એ પ્રીકર રહેવું હું એ માટે બરાબર ઇલાજો લઇશ. ” સૌગતાચાર્યે રાજનું મન મનવ્યું.

સૌગતાચાર્ય ચિંતાતુર થયો. “ આ સમર્થ વાલીને કેવી રીતે જીતવો ? શીયુક્તિ કુયુક્તિ લડાવવી, કે જેથી એ નિરૂત્તર થાય ! ” એ માટે તે મનમાં અનેક તર્ક વિતર્ક કરવા લાગ્યો.

જેવી રીતે ધર્મરાજએ કંટાળીને સૌગતાચાર્યને પોતાનો હેતુ કહી સંભળાવ્યો એવીજ રીતે આમરાજએ પણ અપ્પભટ્ટસરિજીને કહ્યું. “ પ્રભુ ! તારા ક્યારે પૂર્ણ થશે ! હવે ! અમે તો બધા મુંઝાઈ ગયા છીએ. રાજકાર્યમાં પણ બાદ આવે છે તો તાકીદે હવે એના અંત લાવો. ”

“ રાજન ? આ બધા વાળી વિજ્ઞાન ચાલે છે, સભા રાજ નની ખાતર એમના આનંદને માટે આજ સુધી તો ચાલ્યું, પણ તમે ખાતરીથી માનજો કે આવતી કાલે પ્રાતઃકાળે એ વિદ્વાનોને માન્ય જોડા ભિક્ષુને હું જીતી લઇશ. ” સૂરિવરે કંઈક નિશ્ચયતાપૂર્વક કહ્યું.

રાજાને એથી કંઈ અપમાન થયું. ત્યાર પછી રાજાને
 મધ્યે સરિવરે મંત્રરૂપિણીને મંદિરની પાસેથી સરસ્વતીની
 મધ્યે પૂર્વે આપેલા એવી પુનઃપુનઃ કહેવા માંડી.
 મધ્યરાત્રીનો સમય થયો. એ સમયે એ દિવસ
 કાળો રહ્યો.

યાગવાના કંઈક-કંઈક અવાજો કાને પડતા હતા. તે સિવા
 માલમ તો અત્યારે શાંતિને યોગે હતી.

શુદ્ધે આપેલા સારસ્વતમંત્રનું મંત્રાવર્તન કરી મધ્ય-
 રાત્રિ સમયે ચતુર્દશ ઉત્કૃષ્ટ કાવ્યથી સરસ્વતીની સ્તુતિ
 ॥ માંડી. એ આત્મખજ, એ મનોખજ અને મંત્રખજ
 ગળા દેવા પછી લાચાર હોય છે. એ મંત્રોની શક્તિ, કંઈક
 રાધન કરનારની શક્તિ, ગમે તેવા દેવનું પણ આકર્ષણ
 છે. મંત્રનાખજે અને કાવ્યના પ્રભાવે ભારતીયેવી તરતજ
 વર આગળ પ્રત્યક્ષ થયાં. એ ચતુર્દશકાવ્યથી એમની
 તે દરી, “વત્સ ? શા માટે મારું સ્મરણ કર્યું ?”
 તીએ પૂછ્યું.

“માતાશ ? આજકાલ કરતાં છ છ માસ થયાં બોલ
 શકતાં નથી એનું કારણ શું ?” અખ્યભટ્ટીશ્યે વાદ
 હની પરિસ્થિતિ કહી સંભળાવી કારણ પૂછ્યું.

“વત્સ ? મેં તારી માફક એને પણ અજ્ઞેય થવાનું
પરદાન આપ્યું છે તો એ કેમ જીતાય ?”

“ત્યારે માતાજી ? હવે અમારો અંત કેવી રીતે આવે
કોઈ રીતે એ હારે એમ આપને કરવું પડશે.” સૂરિવરે કહ્યું.

“એ વર્ધનેકુંજરે સાત સાત ભવથી માઈ આરાધન
કયું છે. ત્યારે આ ભવમાંજ હું એને પ્રસન્ન થઈ છું. તેથી
મારા પ્રભાવથી એ સર્વે પંડિતોનો શિરોમણિ થયો છે ?”
સરસ્વતીએ જણાવ્યું.

“તો આપ ત્યારે એનો પરાભવ કરી શકો તેમ નથી
શું ?”

“નહિ ! એની પાસે મારી આપેલી અક્ષય ગુટિકા છે.
એટલે એનો પરાજય કદાપિ થવાનો નથી.”

“ત્યારે તમે જૈન શાસનનાં વિરોધી થશો શું ?
અત્યારે જૈન શાસનની લાજ જવા બેઠી છે. તે તમને ગમત
વાત હોય તો ભલે ! આવતી કાલે તમારું અજ્ઞેયનું પરદાન
છતાં હું હારી જઈ ? તમે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ દેવતાઓ પણ જૈન
શાસનનો વિરોધ કરો તો પછી એથી મોટું દુઃખ બીજું કયું ?
જગતમાં ઘર કુટેજ ઘર જાય એ તો ?”

“વત્સ ? દિલ્લીગીર ન થા ? હું જૈન વિરોધિની તો નહિ
થાઉં ! તને વિજયનો ઉપાય કહું તે ‘આનન્દ રાજ’ કે જે ઉપાય
વડે આ પંડિત જીતી શકાય આવતી પ્રાતઃકાલે ત્યારે તમારો
વાદવિવાદ શરૂ થાય તે સમયે તમેને મુખ ધોય કરાવવું

કોગળા કરતાં એના મુખમાંથી મારા પ્રભાવે અક્ષયશુટિકા નીકળી પડશે તે પછી તારો અવસ્થા જ્યે થશે.” ભારતીએ વિજયનો ઉપાય સૂચવ્યો.

“બસ હવે અપ્પવતી કાલે પ્રાતઃકાળે આપના પ્રભાવથી એ ઉપાયવડે હું એ સમર્થ પંડિતને જીતી લઈશ. ને વાદનો અંત આવશે.” સરિવરે સંતોષ પૂર્વક કહ્યું.

“વત્સ ? આ તારાં ચૌદ કાવ્યો કે ને વડે તે મારી ન્તુનિ દરી એ અતિ ઉદ્દૃષ્ટ આકર્ષક શક્તિવાળાં હોવાથી તે કોઈની આગળ તારે પ્રકાશ કરવાં નહીં અને તારાં હૈયામાં જ રાખવાં.” ભારતીએ કહ્યું.

“માતાજી ! એમ કરવાનું કાંઈ કારણ ?”

“કારણ એ કે એના પઠન થકી અવસ્થા મારે પ્રત્યક્ષ ચક્ષુ પડે, એવી રીતે હું દેટલાના આગળ પ્રત્યક્ષ થાઉં ને કાય કલેશ કરું ? નિષ્પુરુષ જનો આગળ પ્રકટ થઈ હું શું પ્રસન્ન થાઉં ! સત્સ ?” એટલું કહી ભારતી તરતજ અદક્ષ થઈ ગઈ.

જે મહાન સરિવરે તે પછી એ કાવ્યો કોઈની આગળ પ્રગટ કર્યાં નહીં. પોતાનું દાર્થ પરિસ્થિતિમાં કદી પોતાને સ્થાનકે આવ્યા. શિષ્યો શુદ્ધી રાહ એનાં એમના કલ્યાણને ઇચ્છતા આવધન હતા. તેમાંથી એક આપ્ત વિદ્વાન શિષ્યને જોવાથી સર્વે હકીકત સ્ખલનની વાકપતિ પાસે મોકલ્યો. પોતે આરામ લેવા અરુપનિદ્રાએ મુતા. શુદ્ધે જાંનિ લેતા એણે સર્વે શિષ્યોએ પણ સ્વધ્યાનની તૈયારી કરવા માર્ગી.

પ્રકરણ ૯ મું.

વાદિ કુંજર કેશરીની પદવી.

રાત્રીનો ત્રીજો પ્રહર વહી ગયો હતો. આ સમયે કેટલાક નિશ્ચિંત માણસો ઘોર નિદ્રામાં હતા તો કેટલાક અનિદ્રાળુ જનો જાગૃત છતાં સુતેલાજ હતા. કેટલાક પોતાના ખટ્કર્મમાં તત્પર-તૈયારી કરતા હતા. અત્યારે ગૌડપતિ ધર્મરાજનો કવિરાજ વાગ્પતિ જાગૃત છતાં કંઈક ચિંતાતુર હતો એ પલાંગ ઉપર પડ્યો પડ્યો વિચારના તરંગમાં ઉડતો હતો “આજ છ છ મહિનાનાં વહાણાં વાયાં છતાં કોઈ વાઢી હારતે નથી. એતો નવાઈ જ ! હવે શું કરવું ! આ સભાનો અંત કેવી રીતે આવે ? ગદ્યા હવે તો કંટાળી પોતપોતાના સ્થાનો જવાને તૈયાર થઈ રહ્યા છે. કવિરાજ પાંચ મુગ્ધયા. શું કરવું એ પણ એમને મુઝતુ નથી. ” આવી ચિંતાથી ઘેરાયેલા વાગ્પતિની નજર અચાનક એક વ્યક્તિ ઉપર પડી. તે ચમક્યો સંભ્રમથી ઉઠીને જોયું તો તે એક કૌતુહલિત હતો. “આશ્ચર્ય ! આ વખતે મારા તંબુમાં કૌનયતિ ? ”

એટલામાં એ વિદ્વાન યતિએ એનું ધ્યાન પોતા તરફ ખેંચાયું જાણી એનો સંશય દાખ્યો. “ કવિરાજ ! હું આપને એક વાત કહેવા આવ્યો છું ! સરિવર અપ્પલદેશ તરફથી એક અગત્યનો સંદેશો લાવ્યો છું. ”

સરિવરનું નામ સાંભળી કવિરાજના કાન ચમક્યા.

હું એ મહામુનિ મને કંઈ આદેશ કરે છે કે ! માફ
રજો. હું કંઈક ચિંતાતુર હતો જેથી આપનું આમર્મન કંઈ
તલી શક્યો નહિ.”

“ આપ ચિંતાતુર એતો નવાઈ જ ! આપ ગૌડરાજના
માનિતા ! તેમજ અમારા કનૌજપતિ પણ સંમતે માનંમુદ્ધિથી
જુએ છે. આપની શીલ કાવ્ય સદ્ધિથી એ પણ આત પ્રસન્ન
છે. એવા રાજમાન્ય પુરૂષોને પણ એ ચિંતા હાકિળી વળગે
એ પણ નવાઈ જ ? ”

“ મુનિરાજ ! ચિંતા તો એજ કે આ વાહ વિવાહને
આજ કાલ છ માસનાં બહાણાં વાયાં છતાં અંત દેખતો નથી
બલે ઉપર મુરસ્વતીની મહેરમાની છે એટલે કેળુ હારે. ? આ
પરિસ્થિતિથી મુશ્કેલી ઉભી થઈ છે. બધા મુંબયા છે કે હવે
શું કરવું ? ” ચિંતાનું કારણ કવિરાજે મુનિવરને કહી
સંભળાવ્યું.

“ કવિરાજ ? એ માટેજ હું આપની પાસે આવ્યો છું.
એક કાર્યમા આપ મદદ કરો તો કાલેજ આ વાદનો અંત
આવે એમ મારા શુરૂએ શ્રીમુખે આપને કહાવ્યું છે.”

આ નવીન વાત સાંભળી કવિરાજ આનંદ પામ્યો
“ અને તે કાર્ય ? કહો કહો મુનિવર ! એ મુનિવરને હું મદદ
કરવા તૈયાર છું ? ” અધિરા થઈને કવિરાજે કહ્યું.

“ આપે એ દિવસે અમે ગૌડથી નિકળ્યા ત્યારે મુનિવર

આગળ ભક્તિ બતાવી કહેલું કે ‘ એવું કયું કાર્ય છે કે જે કરીને હું આપને ભક્તિ બતાવું ’ તે સમયે સુરિવરે કહેલું કે ‘ અવસરે કહીશું ’ તો કવિરાજ આને એ સમય આવી પહોંચ્યો છે. આપે કહેલું આપને યાદ તો છે ને ? ” મુનિવરે વાત કરતાં પૂર્વની વાતનું સ્મરણ કરાવ્યું.

“ કહો ! મુનિવર ? ગુરૂની એવી કયી આજ્ઞા છે કે હું કરી બતાવું ? ” આતુર હૈયે વાક્યપતિએ પૂછ્યું.

“ કવિરાજ ! ગુરૂએ આપને કહાવ્યું છે કે પ્રાતઃકાળે સભામાં આમરાજ અને ધર્મરાજ બેઠા હોય એ સમયે જ્યારે અમારો વાદ વિવાદ શરૂ થાય તેવે સમયે આપે સર્વને—વાદ કરનારા તેમજ સભાસદો વગેરે સર્વને મુખ શૌચ કરાવવું એટલું કરાવશો એટલે આપનો સ્નેહ અમે કૃતાર્થ થયો એમ માનશું ” શિષ્યે ખુલાસો કહી સંભળાવ્યો.

“ બસ એજને ! આવતી પ્રાતઃકાળે અવશ્ય આપની ક્ષમિષ્ટા સિદ્ધ થશે. આપ સૂરિવરને જણાવશો કે પ્રભાતે સભાની શરૂઆતમાંજ આપ આપનું વચન સિદ્ધ થયેલું જ્ઞેશો. ” કવિરાજે ગુરૂનું વચન અંગીકાર કર્યું.

મુનિવર તે પછી તરતજ ત્યાંથી વિદાય થઈ ગયા. એમણે ગુરૂને આવીને યથાતથ્ય જોવી બની હતી તેવી હકીકત કહી સંભળાવી. શિષ્યની વાણી સાંભળીને ગુરૂ પણ પ્રસન્ન થયા.

પ્રાતઃકાળે સંવિતાનારાયણનો ઉદય પૂર્વદિશા તરફ થતો

મહાવાદી જેણે આજપર્યંત સેંકડો વાદીઓને જીતીને જગતના દિગ્વિજય કર્યો હતો છતાં કોઈ એને હરાવવાને શક્તિવા નહોતું. આજે પણ છ છ મહિના થયાં જે પ્રતિવાદીને હું ક્ષમ રહ્યો હતો પણ દૈવયોગે એ મહાવાદી આજે હારી ગયે તો માનો કે આપણું દૈવજ વાંકું હોય એમાં ખીજને શો દોષ ! ભલે દૈવે દગો દીધો પણ હરિશ્ચંદ્રની માફ સત્ય વચનથી બ્રહ્મ તો નજ થવું. પુરુષોને સત્યવ્રત એજ એમનું મહાવ્રત છે-જીવન છે.

ગૌડરાજે પોતાના બાયાતો, સરદારોને પાંડિતોને કહ્યું “ બંધુઓ ! ન્યાયની રીતે હું આજે બધું હારી ગયો છું આજ પર્યંત હું તમારો સ્વામી હતો. આજથી કનોજરાજ તમારા સ્વામી થયા. માટે મારી માફક તમારે પણ મીઠી નજરે એમને સ્વામી તરીકે અંગીકાર કરવા. ”

ગૌડરાજ અન્યારે એક કંઈની નાજ પરિવહુ ધારી હતા. એમનો એક એક શબ્દ એમની પ્રજાના હૈયામાં શક્ત્યની માફક સાલી રહ્યો હતો. ગૌડપતિને એક કંઈનીમાં યોગીની માફક ઉસેલા જોષ એ રાજ્યભક્ત પ્રજા કંકળી ઉઠી. મુક્ત કંઠે રડી પડી. પણ ઉપાય નહતો શું કરે ? મોહની પ્રબળતા વારે તરફ જોડસથી ફેલાઈ હતી. “ મહારાજ ! શા માટે આપ રાજ્ય ત્યાગ કરો છો ? એવા વચનો કંઈક બોલાય ને ફેરવાય ? ”

“ નહીં ! તમે મારી વહાલી પ્રજા થઈ મને વચન બ્રહ્મ

કરવા માગે છે ? જુઝારથી દારેજું રાજ્ય પુરૂર પામેથી
 મેઘવવાની પુરુષલોક નગરાયની શું શક્તિ નહોતી ? છતાં
 વચનની ખાતર રાજપાટ તણ કૌપીન માત્ર પહેરેલે વસ્ત્રે વનમાં
 ગયા મદા સમર્થ પાંડવો જુઝાર રમનાં રાજ્ય દારી ગયા એ
 વચન નિભાવવા ખાતર પાંડવો પણ રાજને તૃણ સમાન મણી
 વનમાં ચાડ્યા ગયા તો હું મારું વચન શા માટે દારું ! એ
 પણ માનવ હતા તો શું હું રાક્ષસ-અમુર કે શ્વેચ્છ હું કે
 વચન બોલીને ફરી જાઉં ? એમને જતા જોઈ એમની જાણી
 પ્રગટ રહતી આંખે જોઈ રહી હતી પણ વિધિની મરજી આગળ
 કોઈની અરજી ચાલતી નથી. શા માટે અફસોસ કરવો સર્વ
 કંઈ વિધિની મરજીથી જ બને છે. ભવિન્યતા હમેશાં
 મેઘવાન છે " ધર્મરાજે પોતાનો નિશ્ચય કહી સંભળાવ્યો.
 પોતાના સ્વામીનો એ નિશ્ચય સાંભળી એ રાજભક્ત
 ન ચોધાર આંધુથી રહી પડી ' અરે દેવ ! તને લાખો વાર
 કાર હો ! તે આ અવિચારી કૃત્ય શું કર્યું ? ' " હા !
 બહુ જ ખોટું કર્યું ? " કહ્યું.
 એ વિલાપ કરતી પ્રજાને છેક નમન કરી કંઈની ધારી
 પતિએ જ ગલનો માર્ગ લેવાની તૈયારી કરી સર્વની સાથે
 પેટી હતો મુખે હંવટે બરપભદ્રજીને પણ એ રાજયોગી
 " પ્રભુ આશીર્વા આપો ? "
 કોને નથી કરી પોતાની રહતી પ્રજાને જોતા પોતાનું
 કરીને એ રાજયોગી જ ગલ ગરફ ચાડ્યો આવા

અસંખ્ય જનસમુદાય છતાં પોતાનો સ્વામી આને એકે
અદુલો રાજસંન્યાસી થતો કંઈ બહાલી પ્રજા સહન કરી શકે
એ પ્રજાનાં બહાલનાં આંસુ અસહ્ય હતાં. રાજયોગીને જંગલ
માર્ગે જતો ભેઠ બપ્પભટ્ટ સૂરિજીએ મીઠાશથી કહ્યું
“ ધર્મરાજ ! ”

થોડુંક આગળ ચાલેલા રાજયોગી ધર્મરાજે ગુરૂને
સ્વર સાંભળી પાછળે જોયું. “ આપે મને હાંક મારી. ”
રાજયોગી જોડ્યા.

“ હા ! ધર્મરાજ ! તમે ક્યાં જશો ? શું કરશો ?
ગુરૂએ પૂછ્યું એ પૂછવામાં ઘણું ભાવ હતો ચતુર પુરુષ એને
મર્મ કળી શકે એમ હતું.

“ સૂરિવર ! હું ક્યાં જઈશ એ નક્કી નથી પણ જો
મારું ભાગ્ય લઈ જશે ત્યાં જઈશ. ? ”

એમ કહી ભરેલે હૈયે એમણે ચાલવા માંડ્યું “ જ
સખર ? ” ગુરૂએ કહ્યું, રાજયોગી ગુરૂનું વચન સાંભળ
રહ્યો.

“ રાજન્ ! તમારી સત્ય પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે તમે રાજ
આપી દીધું છે જેથી તમારી પ્રતિજ્ઞા તો પૂર્ણ થઈ. હવે જરૂર
સખર કરો ? ”

દરેકનાં મન આતુર હતાં ગોડની પ્રજા પણ આ બનાવ
જોઈ રહતી-રહતી આ નવીન બનાવ તરફ આતુર હોયે.

હી એ રાજસાક્ષી પ્રબલને હૈયે એજ અવાજ હતો કે : શુર
 રહારાજ રાજ પાણું આપાવે તો કેવું સારું ? વિધિએ
 એ સર્વનાં આર્તનાદ સાંભળ્યો અને શુરવર્ધને વિચાર
 કર્યો હતો :

“ શુર મહારાજ આમરાજ તરફ ફરીને બોલ્યા : “ કનોજ
 રાજ ! ધર્મરાજને એમનું રાજ્ય પાણું આપો ? એવું મહા-
 દાન તમને બહુ યોગારૂપ થયે કેમકે જગતમાં દાતા દુર્લભ
 હોય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

“ ધૃતેષુ નાયતેશુરઃ મહત્ત્વેષુ ચ પંડિતઃ

વૃષ્ણો દશસદ્મણિષુ દાતાં ચ ભવંતિ નવા ॥ ૧ ॥

સાવાર્થ—“ એકદે પ્રરૂપોમાં કાળ શૂરવીર હોય, કદાચ
 હજાર પ્રરૂપોમાંથી પંડિત પણ નીકળે. દશ-હજારમાં વજ્રના
 નીકળે પણ જગતમાં દાનાર તો હોયે વા નયે હોય. માટે દાના
 દુર્લભ છે. ”

“ તો હું રાજા ! તમારું દાનારપણું પ્રમટ્ કરો ? તમે
 જીન થયા એટલે કૃપણ થઈ ધર્મને હજવગો નહીં. દાનાપણું
 તો ઉભયને લાભ કરનારું છે. પહિલાં શ્રીરામચંદ્રે વનમાં રહીને
 પણ મુનીય અને વિનીયજ્ઞને રાજ્ય આપ્યાં છે. એવી મોટા
 રાજાઓની પૃથા છે માટે આ સુખમાં તું રામ થા ? ”

શુરનું વચન સાંભળી કનોજરાજે ગોડનો રાજમુદ્રટ
 એ રાજયોગી ધર્મરાજના મન્નક ઉપર મુક્યો, એ રાજાનું

કૌપીન ઉતારી એમને એમનો રાજપોશાક પહેરાવ્યો. એની આનાકાની છતાં આમરાજે એમનું સંપ્તાંગ રાજ્ય એમને પાછું અર્પણ કર્યું. ગૌડરાજ સાથે સ્નેહથી હાથ મેળવ્યો.

આ બનાવથી ગૌડની પ્રજા ઘણીજ ખુશ થઈ. ગુરૂમહારાજ અને આમરાજનો અતિ આહાર માનતી એમનાં એવારણાં લેવા લાગી. જે શોકનાં અશ્રુઓ વરસતાં હતાં તે પલટાઈને હર્ષનાં અશ્રુ થઈ ગયાં.

કનોજરાજે ગૌડરાજ સાથે હાથ મેળવતાં કહ્યું “ ધર્મરાજ! જે ગુરૂની કૃપાથી તમને આ સમ્પાંગ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ એમના ઉપદેશનું પાલન કરી એમના અનન્ય ભક્ત થજો ઉત્તમ પુરુષની ભાક્ષ ઉપકારનો બદલો અતિ ઉપકારથી વાળજો” આમરાજે એટલા શબ્દો બોલી એની સમ્પાંગ લક્ષ્મી એને પાછી આપી એ ઉપરાંત પોતા તરફથી સો હાથી હજાર અશ્વ, હજાર પાદાતિ સો વાદિત્ર લેટ રૂપે આપ્યાં. બધે આનંદ આનંદ છવાઈ રહ્યો.

સર્વે તે પછી પોત પોતાને સ્થાનકે જવાને તૈયાર થયા. છંદલાં ગૌડરાજ આવીને વાદી કુંજરકેશરી ગુરૂમહારાજને નમ્યો. “ પ્રભુ ! આપનો ઉપકાર અનન્ય છે ? આપ નિરીહ હોવાથી આપને હું શુ આપી શકું ? છતાં આપ મારે લાયક કંઈ ફરમાવો ? ”

“ રાજન્ ! અમારે ત્યાગીઓને સંસારમાં કયી વસ્તુની અપેક્ષા હોય પણ તમને જો અમારી ઉપર ભક્તિ હોય તો

જેન ધર્મનું પાલન કરી એ ધર્મનું ગારવ વધારજો ધર્મના
મંથી આ ભવ ને પરભવ તમને મુખરૂપ થયો." શુરૂએ કહ્યું.

"આપનું વચન મારે પ્રમાણ છે આજથી હું આપનો
ન્ય ભક્ત છું એમજ માનજો છું તો શું પણ મારી પ્રજા
તમારી ભક્ત થઈ જશે. તમારા ઉપકારને કહિ નહી
કરો." ધર્મરાજે શુરૂનું વચન માન્ય કર્યું.

ગોઠ પ્રજાના આગેવાનો ભાષાતો અને સરદારો પણ
અમને-શુરૂને નમ્યા; એમનો છેલ્લો ઉપદેશ સાંભળી એમના
જા થયા. "પ્રભુ ! આજથી અમે સર્વે આપનાજ ભક્ત
એ. રાજા, પ્રજા સર્વેનો ધર્મ જૈન રહેશે. ગોઠદેશમાં આજથી.
પટ્ટ ધર્મ તરીકે જૈન ધર્મજ પ્રમાણ ગણાયો. આપના શિષ્યો
જાત અમારા દેશમાં વિહાર કરી અમને જોષ આપે. ભવસા-
રથી તારે એજ અમારી ઇચ્છા છે." એ ગોઠવાસીઓની
મંદિત અનુપમ હાતી, ભક્તિભાવથી મળી લેડીને શુરૂના
ઉપકારનું સ્મરણ કરતા ધર્મરાજ પોતાના દેશમાં જવાને
તૈયાર થયા.

સૂરિવરે જોદ્ધાચાર્યને પણ મીઠા વચને સંતોષ્યા.
"મહાનુભાવ ! સંસારમાં હાર જીત એ તો દૈવની રમત છે
જે જાળતો દૈવને આધિન હોય એમાં હાથા પુરૂષો શોક
કરતા નથી." વગેરે ઉપદેશમય વચનો કહી એ વાઘીનું મન
મનવ્યું જૈન ધર્મનો જોષ કર્યો તે પછી ધર્મરાજ પોતાના
પરિવાર સાથે ગોઠ દેશ તરફ રવાના થયા.

જાગસાથેમાં એમણે ગોવર્ધન મઠ સ્થાપ્યો, બદિકેઠારમાં
શીમઠ, શુગેરી નગરમાં શુગેરીમઠની સ્થાપના કરીને
શીમાં સમેટ મઠ સ્થાપ્યો.

જેમ શંકરસ્વામીએ શિષ્યો તૈયાર કર્યા તેમજે
રૂપે નવાનવો ઇશ્યો રચીને અન્ય ધર્મોના ખંડન કર્યા.
[વાક, બોલ] અને જીન મતનુપેણ ખંડન કર્યું. જીનોની
ચાદાદ શેલીની સત્ય ભાગીનું સમજ્યા કર્યા વગર ખંડન
નું છે. જે વાત કહી શકાય. જોઈએ તો એ કહેવાતા સર્વજ્ઞ
પ્રમજ્ઞા વગર ખંડન કર્યું હોય અથવા તો જીનોના અહિંસા
વત્ત ઉપર રૂઢમાન થઈને જાણી જુલને હાંક્યું હોય. જીનોના
અહિંસાધર્મે વેદાંતમતને પાછળ પાડી લોકોમાં અહિંસાતત્ત્વની
અસર કરી હતી. એ જગત માન્ય ધર્મ ઉપર પ્રધ્યાને લઈને
ખંડન કર્યું હોય તો કાંઈ અશક્ય તો નથીજ. ભારતમાં દેશ
પરદેશ કરીને એણે જીન અને જોધિને સમજાવીને શેવ બનાવી
દીધા એ દિગ્વિજય કરવા નિકળ્યા ત્યારે મુઘલ્લા રાજા સૈન્ય
સહીત એમની સાથે હતો જેથી સ્યામ, દામ, દંડ અને લેદથી
લોકોને પોતાના મતમાં એવવાની શંકરસ્વામીને અનુકૂળતા
થઈ હતી.

એવી સ્થિતિમાં પણ શંકરસ્વામી ગુજરાત કચ્છ કે કાઠી-
યાવાડ અથવા તો કનૈજ કે ગોડ નંવા દેશોમાં વિચર્યા નથી.
કેમકે તેઓ સમજતા હતા કે અહીંયા એ કાવી શકે તેમ ન
હોયું.

કર્ણુ આદિ દેશોમાં ફરીને કાપાલિયોનો પરાજય કર્યો. ત્યાંથી પાછા ઉજ્જનમાં આવ્યા ત્યાંની રાજસભામાં રાજાને પોતાની પ્રજામાં ધર્મ ફેલાવવા માટે ઉપદેશ કર્યો. રાજા તારા રાજ્યમાં એ યોદ્ધા અને જૈનોને સમશેરના બળથી આપણા ધર્મમાં એવી લાવ ? એમાં તને કાંઈ હિંસા લાગશે નહીં. ધર્મને ખડાને થતી હિંસા હિંસા કહેવાતી નથી માટે તને તો સ્વધર્મની વૃદ્ધિ કરવાથી સ્વર્ગની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થશે રાજાએ એ હુકમનો અમલ કર્યો.

રાજા એક દિવસ સભા ભરીને બેઠો હતો. એના શું શંકરાચાર્ય પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત રાજસભામાં બેઠે ઉપદેશ કરી રહ્યા હતા, લોકોને પોતાના મનમાં આકર્ષવાને પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા. ન સમજે તો ભાલાની આણી બતાવે ડરાવી રહ્યા હતા. એવામાં એક પરદેશી દુત જેવા જણાત પુરૂષે રાજસભામાં પ્રવેશ કર્યો. રાજાને નમીને એણે કહ્યું “ મહારાજ ! આપની રાજસભામાં ઉપદેશ કરનાર શંકર સ્વામી માટે એક સંદેશો લાવ્યો છું. ”

શંકરસ્વામી, રાજા, સભા સર્વે આ નવીન વાત સાંભળે દંગ થઈ ગઈ. રાજા કહે “ શું છે તારો સંદેશો ? બટ કહે ?

“ મહારાજ ! આપના શુદ્ધ શંકરસ્વામીએ જગત ઉજ્જલમ કરવા માંડ્યો છે. એમના ઉપદેશથી વિદુર્ભાના રાજા પોતાની પ્રજા ઉપર જુલમ કરવા માંડ્યો છે. લોકોને માં મારીને વેદાંતી બનાવે છે. જૈનો અને યૌદ્ધો ઉપર એ રા

મીતમ જુલમ ગુનદે છે. બાતકાળે એ એમને ધર્મગ્રસ્ત કરી
માર્ગ માર્ગમાં જેવે છે ન માને તો સમચેરથી કતલ કરી
દેખે છે. ખુદ તમે માનવમતી પણ પ્રજા ઉપર આમના ઉપ-
ગ્રાથી જુલમ કરી રહ્યા છો. નૈન અને જોડોને સતાવી રહ્યા
છો. પાપના પેટલા બાંધી રહ્યા છો એ જુલમ કરી તમારા
ધર્મને તમે વધારે કરવા માગો છો શું ? ”

હુતને ઉત્તર સાંભળી શંકરસ્વામી બોલ્યો. “અરે મૂઠા !
એ તું શું બકબક કરી રહ્યો છે સમજ્યા વગર લગ્ની રહ્યો છે.
એતો લોકોના કંઠ્યાણુનો માર્ગ છે. લોક કંઠ્યાણુની ભાવના
અમારા હૃદયમાં રમી રહેલી હોવાથી એનો અમે અમલ કરી
રહ્યા છીએ ? ”

“ વાહરે તમારી લોક કંઠ્યાણુની ભાવના ? બાતકાદે
લોકોને વટલાવી તમારા ધર્મમાં ભાવના એ તમારી ભાવના
અરે તમારો ધર્મ સાચો છે કે જોટો ? એ હજી પ્રતિવાદીઓ
સાથે વાદ કરી સાબીત તો કરો ? પાપના માર્ગમાં તમારું
ગાડું હાકે ન રાખો ? ” હુતે કહ્યું.

“ અરે મૂર્ખ ! તારી છલ સંભાળ ? નહીતર હમણાંજ
જેથી કાઢવામાં આવશે. તારો આવવાનો ઉદ્દેશ શું છે એતો
પ્રથમ કહી સંભાળ ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ રાજા ! શંકરાચાર્યે તમારા ગુરુએ અને તમે જગ-
ન્નાથનું છરાવલા માર્ગનાથનું તીર્થ ઉત્તેજી નાંખી મોટું

માથે કમ્પે છે એ પાપનંદ પાત્રાર આખી દુનિયામાં ઉઠ્યો છે. તને દેવોને તલવારથી ફેંચી નાખી તમારું પીણાથી જળ બનાવ્યું છે. મર્માધાખ્યાથી અન્ય ધર્મોને નુકશાન કરવા માંડ્યું છે એ તમારા ગુરુ શંકરાચાર્યને કનોજરાજ અને ગૌડરાજના ગુરુ વાદી કુંજરકેશરી ગાંધ્યભટ્ટસૂરિજી વાદ કરવાને આમંત્રણ કરે છે. અરે, સ્વામી! તમારામાં જે પરાક્રમ હોય તો એમની સાથે વાદ કરો એટલે તમારું સર્વજ્ઞપણું, સમર્થપણું તરતજ જણાઈ આવશે? ” પરદેશી દ્વેષ સંશોષમાં કરી સંભળાવ્યું.

“ ખુશીથી જલે એ મારી સાથે વાદ કરવા આવે? હું વાદ કરવા તૈયાર છું મેં જાણ વાદીઓને જત્યા છે એ એકજ જગતમાં બાકી છે. ” શંકરાચાર્ય બોલ્યો.

“ એ એકનેજ છતરો ત્યારે જળર પડશે તમારી વિદ્વાતાનું પાગળ કુટી જશે. શિયાળ ત્યા લગીજ જૂમો પાડી શકે કે સિંહની ગર્જના સાંભળી નથી. જેણે સમર્થ બૌદ્ધાચાર્ય વર્ધન કુંજરકેશરીને વાદમાં છ છ મહિનાને અંતે પણ હરાવી પરાસ્ત કર્યો. અને વાદી કુંજરકેશરીનું ગિરદ મલ્યું. દુનિયાના વાદીઓ જેના ચરણ આગળ પોતાનો ગર્વ છોડીને નમી રહ્યા છે. એવા અદ્વિતીય પ્રતિમલ્લ વાદી ગાંધ્યભટ્ટજી સાથે વાદ કરો ત્યારેજ તમને જળર પડે? ” એ બૌદ્ધાચાર્યે સરસ્વતીને પ્રસન્ન કરી અક્ષય ગુટિકા-મેળવી સંકડો વાદીઓને જીત્યા હતા. એવા વિશ્વ વિજેતા મહાવાદી-બૌદ્ધાચાર્ય વર્ધન-

૪૨ પણ આને ગર્વ તણ એ પુરૂષ પુંડ્રવના ઘટનુંની રજ
હી. ” હવે આગમનનું કારણકદી સંભળાવું.

રાત્રએ અને શંકરસ્વામીએ જોઈ અને જેનાના વાહ-
વાદને લગતી ઉડતી અક્ષવા સાંભળી હતી એ વાદને છ છ
સ વહેવા છતાં એનો અન્ન આખો નહોતો એ પણ સાંભ-
વામાં આવ્યું હતું. જેથી રાત્રએ એને લગતી તમામ હકી-
ત એ મુમ્તાઝરૂદને પૂછવાથી એ સવિસ્તર હકીકત રૂતે
જન્મભામાં હકી સંભળાવી. જે સાંભળી સભા દિંગ થઈ ગઈ.

“ અમારા શુદ્ધ આ વાદવિવાદમાં રોકાયા એનો લાભ લઈ
મેં અમારું તીર્થ ઉચ્છેદ કરી નાખી મોટું પાપ કર્યું છે
પ્રાણમાં ફર્યું છે કે અતિ ઉંમર પાપ માણસના પુણ્યનો ક્ષય કરી
પ્રાણત્રય વર્ષ વધારેમાં વધારે કાળ જતાં તરતજ ઉદય આવે
છે. ધર્માધિપત્ત્યાથી આવું મહા પાપ કર્યું એ ઉત્તમ જનોને
યોગ્ય ન કહેવાય, એક હલકામાં હલકો શુદ્ધ માણસ પણ તીર્થ
આશાતનાતું પાપ તો નજ દરી શકે. તમે એક ધર્મનેતા
થઈને આદેશ કર્યો. હીક તમને ગમ્યું તે ખરૂં ? પણ હવે જેમ
બને તેમ તાડીદે તમે અમારા એ નર કેશરિ સાથે વાદ કરો ?
તમારું પાંડિત્ય બતાવો ? ” હવે હેયાનો ઉલરો ખાલી કર્યો.
એના એક એક શબ્દો રાજ સભા, રાત્ર, અને સ્વામીશ્રીને
ખાણની માફક ખુચતા હતા

“ તારીવાત અમારી ધ્યાનમાં આવી ગઈ છે. તારા શુદ્ધ

કાકા ? કો પાળીને મારો ના ? આપણુ જાન આપણે બીજે દેશાણે બતાવશું ? કો દુષ્ટને અડાળી કાઢી મુકે ? આપણી રાજસભા લોડીથી રંગો ના ? ” રાજાનાં વચન સાંભળી એક સરદારે એને ગળગીથી પકડી બહાર ખેંચવા માંડ્યો.

“ રાજા ? મારા પ્રશ્નનો જુવાળ નથી આપવો ? શંકરસ્વામી ? તમારે વાદ કરવો છે કે નહીં ? શું જવાબ ? ” હતે છેવટમાં કહ્યું.

“ એ નક્કી કરીને અમે ખાળર આપશું ? ” શંકરસ્વામીએ કહ્યું.

હત ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. એણે જઈને સર્વે સમાચાર બાપ્પલટ્ટીજીને અને આમરાજાને કહ્યા. આમરાજાની આંખમાં ખુન વરચું, લડાઈ કરવા એકદમ લશ્કર તૈયાર કરવા માંડ્યું. જોડરાજાને પણ તાકીદે સૈન્યસહીત આવી મળવાને સૂચના કરવા માટે એક ખેત્રીયો તૈયાર કરવામાં આવ્યો. એ ગુરૂમહારાજની રજા લેવા આવ્યો ? ગુરૂએ રાજાનો ક્રોધ શાંત થાય એવો મધુર ઉપદેશ આપ્યો. “ રાજા ? શાંત થાઓ ! ધર્મની ખાંતર યુદ્ધમાં હજારો અમુલ્ય મનુષ્ય જીવનનો નાશ થાય એ ઠીક નહીં. ”

“ પણ ભગવન્ ? એ લોકોએ કેટલો બધો જીલમ કરવા માંડ્યો છે. એ શંકરે તો ધર્મને માટે મનુષ્યો તેમજ જૈનો અને જોડોનો તો રાજાની મદદથી સંહાર કરવા માંડ્યો છે. ”

“ એ તારી વાત સાચી છે એ માની શંકરસ્વામી જરૂર

મારી સાથે વાદ કરવાને આવશે થોડો સમય ધીરજ રાખ ? એણે ઘણા વાદીઓને જીતેલા હોવાથી એના મનમાં કદાચ એમ હોય કે આ એકને જીતવામાં શું ? એમ સમજીને અવશ્ય આવશે ? ઉતાવળે આંખા ન પાડે ? મહાવીર સ્વામીના શાસન ઉપર એવા કંટક પ્રદાર પડવાનાજ છે. જો એ નહીં આવે તો કાંઈ બીજો ઉપાય કરશું. ” સૂરિવરે કનોજરાજનો ક્રોધ થટા પાડ્યો કેમકે લડવું-સુદ્ધ કરવું નજીવ કારણે અથવા તો ધર્મને પદાને અસંખ્ય પુરૂષોનો સંહાર એમને ગમતો નહોતો. મનુષ્યનાં હૃવનની કિંમત એમણે ઘણી હતી. માટે જેમ તેમ કરી આંખરાંતને સમજાવી શાંત કર્યો.

—મંદિર—

પ્રકરણ ૧૧ મું.

બૂલનો ભોગ.

પૂર્વની ઘટના પછી ચંકરાચાર્ય અને માગવરાજ એક દિવસે વિચાર કરતા બેઠા હતા. એટલામાં પ્રતિહારીએ આવીને દબલ કરી, “ મહારાજ આપણા ગુપ્તચરોમાંથી ગુજરાતનો એક દૂત આવ્યો છે જે અગન્યના સમાચાર લાવ્યો છે. આશા હોય તો પ્રવેશ કરાવુ ? ”

પ્રતિહારીની વાણી સાંભળી રાજાએ ગુરૂ તરફ નોંડું.
“ એને અદર બોલ ? ” ગુરૂએ કહ્યું

પ્રતિહારી નમન કરી ચાલ્યો ગયો અને થોડીવારમાં એક દૃત એમની આગળ નમન કરીને ઉભો રહ્યો “ કેમ હરિ દત્ત ! ગુજરાતથી શું સમાચાર લાવ્યો છે ? ”

“ મહારાજ ! માઠા સમાચાર છે. આપે જગન્નાથજીને તીર્થ વટલાવી હિંદુ બનાવ્યું જેથી આખું ગુજરાત છેડાઈ પડ્યું છે. આપની અને શંકરસ્વામીની સામે એ લોકો લડાઈની તૈયારી કરી રહ્યા છે. ખુદ રાજધાની પાટણમાં ગુર્જરેશ્વર વનરાજ પણ ગુસ્સે થયો છે. પાટણના ચૈત્યવાસી સાધુઓ અને શ્રીમંત જેનો તો આપને રેંશી નાખવાને આશ જમીન એક કરી રહ્યા છે. ગુર્જરેશ્વરના હુકમથી યુવરાજ યોગરાજ લશ્કરની તૈયારી કરી અહીં આવવા નિકળી ચુક્યો હશે. તે ન જાણે ક્યારે આપની ઉપર ચઢી આવશે. ! મને લાગે છે કે નજીકના સમયમાં આપ બન્ને ઉપર મોટી આફત રહેલી છે.” એ હરિદત્તે ગુજરાતની અને પાટનગર પાટણની વસ્તુસ્થિતિ કહી સંલગાવી રાજાએ પછી એને રજા આપી.

“ ગુરૂ મહારાજ ? આ તો મોટી આફત આવી. એ તરફ કનોજરાજ ને બીજી તરફથી ગુજરાતનો ભય. બેમાંથી એકની સામે યુદ્ધ કરવાની મારી શક્તિ નથી. આપ શું રસ્તો બતાવો છો ? ”

“ રાજન્ ? ધૈર્ય ધર ? હિંમત શું હારે છે. મુઘલ્વા રાજાને તારી મદદમાં બોલાવ ? યુદ્ધનું ખુલ્લું કુંકાવ ? શંકરાચાર્ય જણાવ્યું.

“ અરે ગુરુ ? મુદ્ધ નીતિ એ કુટિલ નીતિ છે. મેં એકની સાથે મુદ્ધ ‘આરંભ’ એટલે બીજો શરી આવવાનો ! મને પીશી નાખવાનો ! એ બિચારો અદ્યખાજવાનો મુધન્વા એ મોટા લશ્કર સાથે ન લડી શકે ! જેમ અહીંયા ખજાસજાટ થયો છે તેમ મુધન્વાને પણ કેમ એ નીનોએ નહી મુંજવ્યો હોય. એ તે એનું સંભાળશે કે મને મદદ કરશે. ” રાજાની યુક્તિ શંકરને વ્યાજબી લાગી.

“ ત્યારે તારું શું ધ્યાન પડે છે. રાજા ? ” વેદાંતનો પરમ ગુરુ બોલ્યો. ત્યારે કોરથી વાદળ ઘેરાયલું જોઇ એના પણ જ્ઞાન ગગડ્યા હતા.

“ આપ એમની સાથે વાદવિવાદ કરો તો એ બહાને મુદ્ધનો ઉત્સાહ ટાળી દઉ. અને વાદ કરવાને એમને આમંત્રણ કરે ! જેમ બોલોનો ને નીનોનો વાદ થયો તેમ આપનો પણ સહે થાય ? ” રાજાએ હસીલ કરી.

“ રાજા ! તારી યુક્તિ તો સત્ય છે હું પણ વાદ કરવાને તો તૈયાર છું ! ” શંકર સ્વામી બોલ્યા. પણ એ વજામમું કઠોર હૈયું ધડકતું હતું. વાદ કરવાની એમની શક્તિ નહોતી. “ સસ્ત્રવર્તીનું વરદાન પામેલા બોદાચાર્યને જેણે હરાવ્યો એવા પુરુષની આજ્ઞા હું કેમ ટપી શકીશ ? એને પણ સસ્ત્રવર્તીનું વરદાન અવરૂપ હશે. નહીતર બોદાચાર્યને તે કેવી રીતે હરાવી શકે ? એ સસ્ત્રવર્તી સ્વરૂપ વર્ધનકુળર સાથે છ છ માસ પર્યંત પણ જાણે વાદમાં પાટી પાની કરી

નહીં એવી જાણી અમોઘ વાણી એવા બખ્ખબદુતું નામ સાંભળી
મારું તો નેત્ર કંપ છે, કેમકે દિવ્ય શક્તિને હરાવવાની મનુ-
ષ્યની વાકાત નથી. મનુષ્યે એથી પણ વધુ દિવ્ય શક્તિ
એવલી હોય તોજ દિવ્યશક્તિનું વેર રોકે એવો બોદાવાર્થ
હાયો. તો એ દિવ્યશક્તિ આગળ મારું શું ગયું ? ” મનમાં
અનેક સકટ વિકટપ શંકરસ્વામીને થતા હતા. પણ વચનથી
કહેવાય તો પાતાની આગરે બંધ. અને જતમેલી પ્રતિષ્ઠાને કલે
લાગે. છતાં રાજ આગળ એ શકરે માંડમાંડ બચાવ કર્યો.

“ ત્યારે શું ? ” નું બખ્ખબદુતને આજુબાજુ કહે છે.
આપણે બન્ને રાજને સીમાંડ બેગા થઈ શું. એમ કહેવડાવું
છું ? ” રાજનાં વચન સાંભળી શંકરસ્વામીનું હૈયું કમ્પ્યું
તીર ધનુષ્યમાંથી છુટે તે પહેલાજ એ તીર કબજ કરવાની
જરૂર હતી એમ શંકરસ્વામીને જાન્યુ મુટવા પડી તો કમ-
બળતી હતી.

“ રાજન ! તારી યુક્તિ હીક છે પણ ઉતાવળ નહીં કર
મને પણ એક વળત સરસ્વતીનું આચાર્યના જવાબે એનું
વચ્છાન મેલવવા દે. જેથી એ જાણે જીવવા મુગમ થઈ પડે.”
શંકરસ્વામીએ કયું

“ એવી આપના હુકમો ” ને માટે આપ શું કરવા
નાંગા છે ? ” - રાજે પૂછ્યું

“ હાલના તો નું બોલકેદાર ૧૨૬ થતે ૧૩ ” અર્થ

મયમાં દાસ્તીર જઈ સરસ્વતીનો, પ્રાસાદ મેલવી હું અહીં
 હવું ત્યાં મુખી તું તારું, સંભાળજે ” શંકરસ્વામીએ કહ્યું.

બીજે દિવસે શંકરસ્વામીએ પોતાનાં ‘શિષ્ય’ પરિવાર
 હિન્દુ માળવાથી ઉચ્ચાળા બધાં છતાં હજી એમની મહત્ત્વા
 િક્ષા એમની એમ તાજી હતી. જ્યાં જ્યાં જોનાતું જોર
 ખોડું હતું. એવા દેશમાં ગયા. નંમિશ, દરદ, સૂરસેન, કુરુ,
 પંથ્યાગ આદિ દેશોમાં પરિતોને છુનતા ભટ્ટ ઉદયન આદિ
 વિદ્વાનોથી અજીવ એવા સર્વ પંડિતને શંકરસ્વામીએ હત્યો.

આગળ જતાં શંકરસ્વામીએ શાકાભાષ્યના કર્તા અભિ-
 નવ ગુપ્તને છત્રી લીધાં એનો ગર્વ એટલો બધો વધી ગયો
 પણ બ્રહ્મગર્હજનું નામ યાદ આવતું ત્યારે એ ગર્વ ઉપર
 ઠંડુ જણ પડતું-ઠરી જતો એ જગ્યાએ વાદ કરવાની હિંમત
 નહોતી હવે તેને બોલોને હરાવવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન થઈ
 હતી તેમજે એમાં શહેલા સમર્થવાદી વર્ધનકુંજરના તેજનો
 સાય થઈ ગયો હતો. જેથી શંકર બોલો સામે પણ હામ
 બીધી હતા રહ્યા હતા.

શાકાભાષ્યના કર્તા અભિનવગુપ્તને છત્રવાંધો એ અભિ-
 નવગુપ્ત મનમાં અતિ ગુરુએ થયો પણ બહાર રીતે શંકર-
 સ્વામીને તે ઠાંઠ કરી શકે એન નહોતું. જેથી કંઈક પ્રયોગ
 કરીને શકરનું દાશગ દાદવાને એણે વિચાર કર્યો એ મુકિત
 પાર પાડવાને અભિનવ પોતાના શિષ્યો સહીત શંકરસ્વામીને

[illegible]

અપૂર્વ કરણ કરી સમક્ષિત-ઉપશમ સમક્ષિત પ્રાપ્ત કરે
 ઉપશમ સમક્ષિતનો કાલ અન્તર્મુદૂર્ત ગુપ્તીનો હોય છે.
 તાં ભમતાં સંસારથી થાકેલા આત્માને કોઈ વખત નહી
 વેડો એવો અપૂર્વ ભાવ આવે એને ઉપશમ સમક્ષિત કહે
 અન્તર્મુદૂર્ત પછી એ પાછો પડે તે મિથ્યમાં થઈ શક્યાદન-
 વુ દાણે જઈ મિથ્યાત્વમાં પણ જાય. અથવા તો દાણોપશમ
 મક્ષિત પણ પામે. દાણોપશમ (અનંતાનુંજા પી કપાયની
 ડાળ થોકડી, સમક્ષિત મોહિની, મિથ્ય અને મિથ્યાત્વ મોહિની
 । સાત પ્રકૃતિ કંઈક ક્ષય કરી હોય કંઈક ઉપશમ ભાવી હોય)
 આત્માને અસંખ્યાતી વાર પ્રાપ્ત થાય. ત્યારે ઉપશમ સમક્ષિત
 આશરમાં પાંચવાર આવે. એક ભવમાં એ જ વાર પ્રાપ્ત થાય.
 દાણોપશમ સમક્ષિતનો ઉત્કૃષ્ટ કાલ કંઈક અધિક છાસક સાગ-
 રપમનો હોય. ત્યાં ગુપ્તી સમક્ષિત જોગવે મુક્તિતો જમે
 થારે જાય.

પૂર્વની સાતે પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે તો દાણક અમ્યકત્વ પામે
 એ સમક્ષિતપણો તાલવે મોજે જાય, પણ સમક્ષિત પામ્યા
 પહેલાં જે આયુષ્ય જાંધ્યું હોય તો ત્રીજે ભવે મોજે જાય.
 ક્ષયિત પાંચમે ભવે પણ જઈ શકે એથી તો વિગ્રેષ ભવ નેજ
 કરે? આ સમક્ષિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરોપમથી કંઈક
 અધિક જણવી. બાકી તો દરેક સમક્ષિતની જઘન્ય સ્થિતિ તો
 અન્તર્મુદૂર્તની હોય, કારણ કે સમક્ષિત પામીને તરતજ ભવજ
 શ્રેણિ આરંભતો આત્મા મુક્તિએ પણ જાય ને કેવલજ્ઞાન પણ

માને ને અન્ય ધર્મને પણ માને એ તો મિશ્ર સમકિત કહેવાય. જો ધરના મેમાન બને તો બૂજે જ મરે. દહિને દુધ બનેમાં પગ રાખે એ લપશી પડવાની નિશાની સમજવી. શુદ્ધ સમકિત તો દદાપિ ન હોય. એ તો વીતરાગ દેવે ને, પંચમહાવ્રતધારી શુરને જ બને. તીર્થંકર દેવે કહેલો ધર્મ નિઃશંક્યપણે આરાધે. અન્ય એકાંતવાદીનાં ગમે તેવાં ચાસો વાંચવાથી કે સાંભળવાથી એનું હૃદય ન હોય ? શંકાને સ્થાન પણ ન દોય. પોતાની અરૂપ બુદ્ધિથી કંઈ બાબત ન સમજાય તો એ વસ્તુમાં શંકા ન કરતાં પોતાની અરૂપ બુદ્ધિ સમજી કાઢી જ્ઞાની પાસેથી એ સંબંધમાં ખુલાસો ન થાય ત્યાં લગી મધ્યસ્થ રહે.

મનુષ્યજન્મ, આર્યદેશ, ઉત્તમ જાતિ, સર્વે અંગોપાંગ અક્ષત, આયુ, લક્ષ્મી, નિરાગતા એ સર્વે કર્મની લાભવતાયા પ્રાપ્ત થાય. મોટું પુણ્ય હોય તોજ એ પૂર્વની વસ્તુઓ મળી શકે. એવું પ્રાપ્ત થતાં પણ મહાશુર જોગ દર્શન હોય. એ મહાશુરનો જોગ મળેલો હોય છતાં તત્વસાંભળવાની જીવને રૂચિ થતી નથી. માટે યજ્ઞ પુણ્યયોગેજ તત્વસાંભળવાની જીજ્ઞાસા થાય અને એ જીજ્ઞાસા થાય અને સાંભળે તેથી શું ? એ તત્વ જોના દેયામા ન ચાટે, એની ઉપર એને યદા ન આવે, શુદ્ધ દેવ. ગુરુ ને ધર્મનું સ્વરૂપ ગુરુ વિસ્તારથી સમજાવે. પોતે સાંભળે છતાં મુલ કર્મનો યોગ હોય તોજ જીવને એની ઉપર યદા આવે યદા એજ સમકિત ? સમકિત પ્રાપ્ત થયા પછી કર્મની લક્ષણ થતા ચારિત્ર તરફ જીવનું વલણ દર્શનું

લય છે. પરંપરાએ સમકિત આત્માને આ સંસારથી મુક્ત કરી મુક્તિ અપાવે છે.

સમકિતી શુદ્ધ દેવ કોણ કહેવાય, અશુદ્ધદેવ કોણ કહેવાય, એનું પોતાની બુદ્ધિથી પૃથગકરણ કરે જે વીતરાગ હોય. કામ, ક્રોધ, મોહ, લોભ આદિ અઢાર દોષથી રહિત હોય, જેમનું સ્વર્ગ મૃત્યુ અને પાતાલપતિઓ પણ ભકિતએ કરીને પૂજન કરે એવા અનંતજ્ઞાન છતાં ગંભીર અનંત દર્શન, અનંત શક્તિ છતાં સમાધાન હોય એવા દેવનું એકાગ્ર મન ધ્યાન કરે, પૂજન કરે તો એમના સમાન ધ્યાતાપણુ તીર્થ કર પદ પામે. શ્રીકૃષ્ણ મહારાજ શ્રી મહાવીરનું એકચિત્તથી ધ્યાન કર્યું તો મહાવીર સમા આવતા કાળમાં ' પદ્મનાભ ' તીર્થ કર થયે. શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે નેમિનાથનું ધ્યાન, ચિંતન અને ભકિત પૂર્વક પૂજન કર્યું તો ગારુડા ' અમમ ' નામે તીર્થ કર થયે, મારે સમજીને એમ શુદ્ધ ભક્તિથી એકાગ્રતાથી એ વીતરાગ તીર્થ કરની ભકિત રચના આવે, તો તીર્થ કર પોતાનું પદ પણ ધ્યાતાને આપે મોક્ષની રૂકની અને અદ્યકાળમાં મળે. આવી શુદ્ધભક્તિ શુદ્ધ ભવકિતવ રજ નિ ન ગયપણે કરી શકે. અપુર્વ કૃત્ત મેરવી શકે.

અઢાર દોષ, રાગદ્વેષ વગેરેથી રહીત જેન તીર્થ કર હોય તવીજ રીતે પંચમહાવ્રતને મુકે પાટનના હોય. આક્રમને સમયે પણ એ મહાવ્રતને ફેરવું ન શકાતે. જે ૧. ક્રોધ. દોષ રહીત નિરોધ અઢારની નિવેરણ કરે. માધુકરીકૃતિએ નિરોધ

લે, એ સીધા લોજન સ્વાદને માટે નહીં. શરીરની પુષ્ટીને માટે નહીં પણ ચારિત્ર ધર્મની રક્ષાને માટે શરીર ટકાવવા આહાર કરે. લોજન પણ ઉલ્લોહરી-પાંચ સાત કોળીઆ ઓછા જમે કે નેથી પ્રમાદ ન વધે. રાત્રીએ તો સર્વથા લોજન પાણી ન જ વાપરે. ધર્મ સાધન માટે જોઇએ તે કરતાં વધારે કાંઈપણ સંશ્લેષી ન રાખે, મમતાભાવ વધે એવું કાંઈ પણ કરે નહીં, જ્યાં રાગ દ્વેષનો પ્રસંગ ઉભો થાય એવાં સમયે રાગદ્વેષને આધીન ન થતાં સાધુ મધ્યસ્થપણાએ વર્તે. હમેશાં સમભાવમાં રહે. ભવીશ્યોને એમના ઉદ્ધાર માટે સમ્યગ જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર સ્વરૂપ તીર્થંકર ભગવંતે કહેલો સ્વાદ્વાદ-અનેકાંત સ્વરૂપ ધર્મ, એનો ઉપદેશ કરે ઇત્યાદિ અનેક ગુણ યુક્ત હોય. એવા શુરને આરાધી એમની સેવાથી સત્યતત્ત્વને જાણે.

એવાં શુર પાસેથી તીર્થંકર ભગવંતે કહેલો ધર્મ સાંભળે. ધર્મ તો એજ કેજે નરક, તિ થ કુર્મનુપ્ય અને કુહેવથી રક્ષણ કરે. ધર્મીતો એજ કે જે પ્રાયઃ નરક અને તિર્થંચગતિમાં ન જાય. પંચમહાવ્રતરૂપ ધર્મ સાધુઓ પાસે, એ સાધુ ધર્મ પાલવાને અશકત મનુષ્ય પંચઅભ્રવ્રતરૂપ શ્રાવક ધર્મ પાળે, જ્ઞાન, શિયલ, તપ અને ભાવ એ ચાર પ્રકારના ધર્મનું પાલન કરે. ધર્મની ઇચ્છા કરનારો જીવ સાત વ્યસન જે નરક અને તિર્થંચ આદિ દુર્ગતિમાં લઇ જનાર છે એને છોડવા પ્રયત્ન કરે.

૧ જુગાર ના રમે એ જુગાર શરૂઆતમાં તો નજીવે જાણાય પણ એના કડવા ફલ નજરાજ, અને પાંડવ ને ભોગ-

કરવા માંડી એ જોઈને પ્રજાએ પણ એ નીતિ અંગીકાર કરી, યથા રાજા તથા પ્રજા એ સાતે વ્યસનોના પાશ પ્રજા ઉપર પડેલા તે રાજા તથા મોટા મોટા અધિકારીઓ, સરદારો ને ધનાઢ્યોના શુદ્ધ આચારની દેખાદેખીથી ઓછા થયા. એ રાજા, સરદારો, ભાયાતો અહિંસાના ઉપાસક છતાં શુન્દેગારોને શિક્ષા કરવામાં નિડર હતા. સમય પરત્વે પોતાના બળનો ઉપયોગ કરવામાં પાછા હઠતા નહી. શુદ્ધને પ્રસંગે ધ્યાનમાંથી બહુ બહાર જોઈ કાંઠતાં બહાર લગાડતા નહી. એ બધુંબધ એમનું સત્યને માર્ગે વળેલું હતું નિર્દોષોનો બચાવ કરવા માટે જીલમગારો ઉપર હતું.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

કનોજ પતિએ ઉચ્ચરેલા અગીયાર વ્રત.

રાજા બારવ્રતધારી શ્રાવક બને એવી સૂરિવરની ઇચ્છા હતી. એ માટે શુદ્ધે રાજાને શરૂઆતમાં સમકિત-વ્યવહાર-સમકિતની ઓળખાણ કરાવી. સખ્ત વ્યસનનો ત્યાગ કરાવ્યો એ ઘટના પછી કેટલોક કાળ વહી ગયો શુદ્ધે જાણ્યું કે રાજા દૃઢ મનોબળથી પોતાના નિયમ પાળવામાં જાગૃત રહે છે એની અસર પ્રજા ઉપર પણ સારી રીતે થવા પામી છે. વળી પોતાના શિષ્યો ચારે તરફ પ્રજામાં પણ ધર્મ તત્વની ભાવના

જાગૃત કરી પ્રજાને ઠીક ધર્મમાં સ્થીર કરી રહ્યા હતા. કોનોજ રાજનો દાખલો આગળે કરી શિખ્યો. પ્રજા વર્ગને સંમજાવી રહ્યા હતા.

એક દિવસ રાજાએ સલામાં શુરને બારમતનું સ્વરૂપ પૂછ્યું “ ભગવન ! આપની કૃપાથી બારમત શરૂ કરી નિરતિયારપણે એનું પાલન કરી આરા આત્માને ભવસાગરથી પાર ઉતારું ! ”

“ તે તને યોગ્ય છે ? આમાન્ય રીતે શ્રાવકને બારમત હોય ત્યારે રાજાએ અગીયાર મતનું પાલન કરી શકે. ” શુરએ કહ્યું.

“ એનું કારણ ? રાજાને બારમત કેમ નહીં. ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ બારમતમાં જે બારમું અંતિય સંવિભાગમત એ રાજાએને નિષિદ્ધ હોય. સાધુઓ રાજાને મંદિરે આહારપાણી વહેરવા જઈ શકે નહીં એ માટે ? અમળુ ભગવન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાનથી ભેળને સાધુઓને રાજગઢમાં આહાર વહેરવા જવાનો નિષેધ કયો છે. જે આજ્ઞાનું કોઈ પણ સાધુ ઉલ્લંઘન ન કરી શકે ? ” સૂરિવરે કહ્યું “ છતાં રાજા શ્રાવકોને તો દાન માનથી સતકારી શકે ? ”

“ પ્રભુ ? એ અગીયાર મત તો ઠીક ! પણ એમાં અહિંસાનું મત તો અમારાથી કેવી રીતે પછી શકે જુલમગારોનું દમન કરવું પડે ચોર, જુગારી, દિ સક, ખુની વગેરેને પ્રજાની

ખીજનોને સંતાપવાં એવું ન કરે. રાજદંડ થાય એવું ધન લેવાનો નિયમ કરે એ ત્રીજું સ્થુલ અદત્તાદાનવ્રત “ ભુક્ષ્મથી પ્રજાને દંડીને પણ ધન ન પડાવે. ”

દેવસંજાંધી, મનુષ્યસંજાંધી, તિર્થંચ સંજાંધી મન, વચન કાયાથી મૈથુન વર્જી, સ્વસ્ત્રીની શ્રાવક જયણા રાખે. બ્રહ્મચર્યવ્રત ન પળે તો શીયલવ્રત પાળે. એ ઉપરાંત ખીજ પાળતોમાં જયણા કરે. એ ચોથું સ્થુલ મૈથુનવ્રત.

રાજા, શ્રાવક ગમે તે હોય પોતે પોતાની જોઇતી સામગ્રીની છુટ રાખી જેની પોતાને જરૂર ન હોય એવા પરિશ્રુનો નિયમ કરે ધન ધાન્ય, સુવર્ણ, દાસ, દાસી, ગાય, હોંસ વગેરેનું શ્રાવક પ્રમાણ કરે રાજા હોય તો એને જોઇએ તેટલું હાથી, घोडा, રથ, પ્યાદળ, કોશ, લાંડાર, શસ્ત્રાદિક રાખે બાકીનો નિયમ કરે. એ પાંચમું સ્થુલ પરિશ્રુ પરિમાણવ્રત.

દશે દિશાએ સ્વશક્તિથી જઈ શકે એટલો નિયમ રાખી બાકીનો નિયમ કરે. તીર્થયાત્રા માટે જવાની જયણા રાખે એ છઠું દિશિ પરિમાણવ્રત.

લોગ (એકવાર લોગવવામાં આવે તે) ની વસ્તુમાં અને ઉપલોગ (વારંવાર લોગવવામાં આવે તે) ની વસ્તુઓમાં પોતાને જોઈએ તે પ્રમાણમાં રાખી બાકીની વસ્તુનો નિયમ કરે એનું વર્ણન વિસ્તારથી રાજાને કહી સંલગાવ્યું. એ સાતમું લોગોપલોગ વિરમણવ્રત.

તેમાં પોતાનાં કે દુરુન્નીજનનો કાંઈ સ્વાર્થ નથી એવાં
પાપ કાર્ય તેવાં કે કોઈને જોડો ઉપદેશ કરવો, કામચાત્ર
ભણી ઉન્માર્ગગામી થવું. લુગાર રમવો, મદિરાપાન. હાંસી,
નિકયા, પશુઓની સાઠમારી, પ્રમાદ સેવી વિનાકારણે પાપ કરે
એવા અનર્થદંડને છોડે એ આઠમું અનર્થદંડ વિરમળ મત.

પ્રતિદિવસ સામાયક કરે, અથવા તો એક વર્ષમાં અમુક
સામાયિક કાર્યનો નિયમ કરે એ નવમું સામાયકમત.

હુ'મેશાં દિવસ અગર રાત્રીએ અમુક જગા મુખી જ દશે
દિશામાં જવું આવવું એવો નિયમ તે દશમું દેશાવગાશિકમત.

આખા વર્ષમાં અમુક પૌષ્ણ કરે તે અગીયારમું પૌષ-
પ્રાપવામત.

સાધુઓને વસ્ત્ર, ભોજન, યાત્ર આદિ દાન આપે શુદ્ધને
દાન આપી. આદાર વહોરાવી પછી પાન પારણ કરે એ
બારમું અતિથિ સંવિભાગમત.

“એ બારમું મત રાસ્ટ્રને ન હોય તો રાસ્ટ્રએ અગીયાર
મતનું આરાધન કરી મનધારી ધાવક થવું જેથી લવસમુદ
સહેજે તરી શકાય.”

અગીયારે મતનું સ્વરૂપ, એનું સદૃશ્ય જનશ્રી આનંદરાવ
અગીયાર મનધારી ધાવક થયે નિરનિવાનપણે એ રાસ્ટ્ર
મતોનું પાલન કરતો લોકધર્મનું ગૌરવ વધારવા હા-રો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

ગૌડવધ.

વાદી વર્ધનકુંજરને સૂરિવરે મીઠા વચનથી સમજાવવાથી તથા એની કેટલીક શંકાઓ દૂર કરવાથી એ પણ જૈન થયો હતો. સુરિવર ઉપર પૂજ્યબુદ્ધિવાળા થયેલા એ વાદીએ એક દિવસ ખાનગીમાં ગૌડરાજને કહેલું. “ મહારાજ ! બપ્પલદીજીએ મને જીત્યો એમાં મારો દોષ નથી. આપ એનું કારણ સમજ્યા ? ”

“ મને એજ આશ્ચર્ય થાય છે કે તમે કેવી રીતે હારી ગયા. તમે તો ‘ કહેતા હતા કે વાદમાં મને કોઈ જીતી શકે એમ નથી, છતાં આમ બન્યું એ તો નવાઈ ? ” રાજાએ કહ્યું.

“ રાજન્ ! એ બધો તમારા પેલા વાક્યપતિનો દોષ છે. તમારું હુણુ ખાનાર એ વાક્યપતિએ હુણુ હરામ કર્યું. ” વર્ધનકુંજરે કહ્યું. “ બપ્પલદી તો પુરૂષરૂપે સાક્ષાત્ સરસ્વતી-સ્વરૂપ છે. જ્ઞાન સ્વરૂપ એ પિંડ રચાયેલો છે. એમનાથી હું હાર્યો એમાં મને કંઈ પણ ફોલ થતો નથી પણ ફોલ તો એટલોજ કે પેલો પ્રાક્ષણ વાક્યપતિઆપનો નોકર છતાં નિમકહરામ થયો. ”

“ તે કેવી રીતે વાર ? ” રાજાએ ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું.

“ એણે મુખશુદ્ધિ કરાવી મારા મોંમાં રહેલી અક્ષય શુટિકા બહાર કાઢી નાંખાવી. જો મુખ શુદ્ધિ ન કરાવી હોત

૧૧ વર્ષોપર્યંતે પશુ એ સુરિવર મને હુરાવી, શકત નહી. પણ
 સુરિ સાથે મળી જઈ મુળશુદ્ધિને ખડાને મારીએ અક્ષય-
 શુદ્ધિ બહાર કઢાવી ન જાવી એ મને જાહેર સાલે છે. આખરે
 કાશ્યપ ખરેખર ? એ હુણ્ણલાલ લાગ્યેજ કરી શકે. વિક્રમ-
 રામને પોતાના પ્રાણને મિત્રને પરકાય પ્રવેશીની વિદ્યા
 અપાવી એની ઉપર ઉપકાર કર્યો. તો એ નિમકહરામ અવસર
 મેળવીને વિક્રમરામના જ જોળીઆમાં પ્રવેશી ગયો. આજ્ઞાક્યે
 મુનિશ્રુ વિપ્રને જિંદુસારનો પ્રધાન બનાવ્યો તો એ નિમકહ-
 રામ પ્રાણને આજ્ઞાક્યનું જ કારણ કાઢવા માંડ્યું. નવમા
 નંદના પ્રધાન શકટાળ મંત્રીએ પંડિત વરરૂચિને રાજા પાસેથી
 દાન અમાવ્યું તો એ વરરૂચિએ નંદરાજને જોળવીને શક-
 ટાળનું કાશ્યપ કઢાવ્યું. મહારાજ ! એ પ્રાણને તો નિમકહ-
 હરામ જ હોય જુઓને આ વાક્યપતિએ આસ્તેથી કેવું તમારું
 હુણ્ણ હરામ કર્યું. એ તો સુરિવરે આમરાજને ઉપદેશ કરી
 આપનું રાજ્ય આપને પાછું અમાવ્યું. નહીતર એણે તો
 એનાથા બનતું કર્યું. ” વર્ધનકુંજરે કહ્યું અને રહી પડ્યો.
 એ રીતે એણે પોતાનો ઉલારો રાજા આગળ પ્રગટ કર્યો.

રાજાએ એને આધાસન આપ્યું. “ શું કરીયે ? એ
 અમારો માનિતો છે. કવિરાજ છે. વળી જુનો સેવક છે એણે
 અનેક યુદ્ધોમાં વિજય પ્રાપ્ત કરી પ્રતિષ્ઠા મેળવી છે. વળી
 પ્રબંધકર્તા છે એટલે એકાદિ બૂલથી એનો પરાલવ કરવો
 યોગ્ય નથી. ”

છતાં ચડતી પડતીના રંગ જોયા છતાં એમને શૈવધર્મનો પાશ ચુસ્ત લાગેલો હતો. શંકરસ્વામીનો એ શિષ્ય હતો, છતાં શંકરસ્વામી જેવો ઝનુની સ્વભાવ નહોતો. સરળ સ્વભાવી અને ખીજના ગુણની અનુમોદના કરનાર હતો.

કનોજરાજને ત્યાં અત્યંત સગવડતામાં રહ્યા છતાં વાક પતિને ગૌડરાજના ગુણો વારંવાર યાદ આવતા. એ ભૂતકાળમાં સ્મરણો યાદ આવતાં ત્યારે એ રાજના ગુણો સંભારી કવિ-રાજનું હૈયું ભરાઈ આવતું. એનું મન પણ ગૌડવધથી અહીં-રહેવા છતાંય વૈરાગ્ય તરફ અધીક ઢગતું. સંસારના કોઈપણ પદાર્થ ઉપર એને મમત્વભાવ થતો નહી કંઈક ઉદ્દામીનતા, કંઈક ગંભીરતા અને કંઈક વૈરાગ્યપણાથી કવિ ઓછું બોલતો. સંસારના હાસ્યવિનોદમાં પણ ઓછો ભાગ લેતો, પોતાના ગુરુ શંકરાચાર્યના ભગંદરના રોગથી કેદારમાં પરલોક ગમનના સમાચાર પણ એણે સાંભળ્યા હતા. છેલ્લા છેલ્લી શંકરસ્વામીની વૃદ્ધમનિતિ પણ એના સાંભળવામાં આવી હતી. સંસારની આવી વિચિત્ર ઘટનાઓનો અનુભવ કરનાર કવિરાજ કેટલોક સમય કનોજરાજના દરબારમાં રહીને એ વૈરાગી આત્મા આત્મસાધન કરવાને મહારાજની રજા લઈ મથુરા તરફ આજ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

નૈમગ્નિને ગોરિદ્વારિ:

શ્રી નૈમગ્નિ ? પૂર્વકાલમાં મારા કરતાં પણ સમર્થ વિદ્વાનો યથા ગયા છે. બારે અંગના જ્ઞાતા, ચૌદ પૂર્વધર, એવા શ્રુતપૂર્વો સકલ વિદ્યાના પારંગામી હતા. એક પદનાં સો અર્થ કરનારા, હજાર અથવા તે લોખ અર્થ કરનારો મહા સમર્થ જ્ઞાનીઓ વિદ્યમાન હતા. એમ આપણે બાણીએ છીએ. પ્રભવસ્વામી, શમ્ભુજીવ, બદ્ધબાહુ, ક્યુલિલક, આર્યસુહસ્તિ, વજ્રરૂપામી, વૃદ્ધવાદી, સિદ્ધસેન દિવાકર વગેરે તે સમયમાં જમતશુર જેવી પરાકાષ્ઠાએ પહેલેલા હતા. " શુરએ કહ્યું.

પ્રશ્ન ? એ તો જૂતકાલની વાત યથા. પણ આજે વર્તમાન કાલમાં તો મને લાગે છે કે સ્વર્ગમાં પણ આપના જેવો કોઈ ન હોય તો મનુષ્યની તે વાતજ શી ? સરસ્વતીનું વરદાન પામેલો પેલો જાદુવાદી પણ આપની આગળ હારી જઈ આપનો શિષ્ય થઈ ગયો. "

“ આજે પણ હું રાજન ! મારા ગુરુભાઈ નત્તસૂરિ અને ગોવિંદાચાર્ય એ જન્મે ગુરુ કરીને મારા કરતાં પણ અધિક છે. ” સૂરિવર કહ્યું.

“ આપના એ ગુરુભાઈ હાલમાં ક્યાં રહે છે ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ મોઢેરામાં—” જવાબ મળ્યો.

“ ભગવન્ ? જો કે આપના વચન ઉપર મને સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા છે છતાં કૌતુકથી એ જાગતનો અનુભવ કરવાની મારી ઇચ્છા છે. ” રાજાએ પોતાની ઇચ્છા પ્રગટ કરી.

“ તને જન્મ સુખ પડે એમ કર ? ” ગુરુએ જણાવ્યું.

ખીજે દિવસે પોતાના પ્રધાનને રાજ્ય ભળાવી સૂરિવરની રજા લઈને રાજા પોતાનાં કેટલાંક માણસોની સાથે વેશ બદલીને ગુજરાતની ભૂમિ તરફ આદ્યો. મોઢેરામાં આવીને તે નત્તસૂરિ વ્યાખ્યાન વાંચતા હતા ત્યાં ઉપાશ્રયમાં આવી રાજા વ્યાખ્યાન સાંભળવા લાગ્યો. એ સમયે નત્તસૂરિ સિંહાસન ઉપર બેઠેલા હતા એમને માથે છત્ર હતું. પડખે આમર વીંજતા હતા. એ જોઈને રાજાએ પોતાનો હાથ ઉઠાવ્યો કરીને ફેલાવ્યો—વિસ્તારો. એ જોઈને ગુરુએ મધ્યમા અને તર્જની એ બે અંગુલીઓ એની આગળ શ્રંગાકારવડે કરીને વિસ્તારી પૂછનાર એ સમસ્યા સમજાવ્યો.

પૂછનારના જવા પછી લોકોએ ગુરુને પૂછ્યું કે “ભગવન્ ? આપે એ શી ચેષ્ટા કરી. અમે એનો પરમાર્થ સમજ્યા નહીં.”

સૂરિએ જણાવ્યું. “ આ દેશ પરદેશી વિદ્વાન પુરૂષે
 (મને પૂછ્યું) કે ‘યતીએને શું રાજલીલા સંભવે ?’ એના
 જવાબ અમે એ એટાવડે કરીને આપ્યો કે એ સમજી ગયો.”
 રૂએ-નસતૂરિએ લોકોને સમજાવ્યું.

એક દિવસ સલામા નસતૂરિ વાતસાયને કહેલું કામથા-
 પ્રતું વર્ણન કરતા હતા. એ વર્ણન કરવાની એમની એવી તો
 યક્તિ હતી કે સલામા જાણે શ્રંગારમય બની ગઈ હોય તેમ
 શ્રંગાર રસમાં ડુબી જો વર્ણન અનુભવી પણ ન કરી શકે.
 એવી એમની કામથાત્રની વર્ણન શૈલી સાંભળતાં રાબાને અ-
 રુચિ પેદા થઈ. “ જોહો ? આતો માત્ર વિદ્વાનજ પણ ચારિ-
 ત્રમાં તો મોટું મીંડુ દેખાય છે. અમે કાંમી છતાં પણ આવા
 સાવો સંમજતા નથી એવું કામ થાત્રતું રહસ્ય ગ્રમજો છે.
 તેથીજ સમજાય છે કે અનુભવ વગર કામથાત્રમાં આવું જાણુ-
 પણ ક્યાંથી હોય ? ખચીત એ સ્ત્રીઓમાં લખટ હોવો જો-
 ઇએ.” રાબાને એટલે થયો પ્રજ્વાલ ક્યાં વગરજ ઉડીને ચાલતો
 થયો-પોતાને ઉતારે આપ્યો એટલુંક જ ચિત્તવાળો તે પોતાના
 પરિવાર સાથે કનોજ આવ્યો ગયો.

ગોપિદાસાર્યે જાણ્યું કે રજોને એ આમરાજ ન
 હોય, એની તપાસ કરવાને એક માણસને કનોજ તરફ
 બપોલદીની પાસે મોકલ્યો. ગુરૂપાસે આવીને સર્વે હકીકત
 કહી સંભળાવી. રાબા પણ આવી ગયો હતો. તેને જોવાથી
 એ માણસે ખાતરી કરીકે નહીં વેશ પરાવર્તન કરીને

રાજા પોતે આવેલો હતો. એ માણસની વાણી સાંભળીને ગુરૂએ કહ્યું કે “ તમે એમને નંદાસૂરિ અને ગોવિંદસૂરિ કહો કે રાજા તમને પ્રણામ કર્યા વગર ગયો એ ઠીક ન થયું. એથી તો એ તમારી નિંદા કરશે બીજા શ્રમણોની પણ અવજા કરશે. માટે તમે એવું કરો કે તમારી તરફ તેમજ બીજા શ્રમણો તરફ રાજા અવજા ન રાખે. ”

એક દિવસ રાજસભામાં કનોજરાજ સભા ભરીને બેઠા હતા તે સમયે પ્રતિહારી માર્ફતે નાટક વિદ્યામાં કુશળ એવા બે નટપુરુષોએ પ્રવેશ કર્યો. “ મહારાજ ? આપ રજા આપે તો એક ઉત્તમ નાટક અમે ભજવી જતાવી આપને અને આ પની સભાને રંજન કરીયે ? ”

“ તમે કેવું નાટક ભજવવા માગો છો ? ” રાજાએ પૂછ્યું

“ કોઇ વીરરસ ભર્યું ? એ વીરતાનાં દર્શન કરી આપને પ્રજા પણ શત્રુ દળને હતવાને વીર બને. આપના સરદારે ભાયાતો પણ એ વીરતાથી શોભે. ” નટે પોતાનો અભિપ્રાય કહી સંભળાવ્યો.

“ એવું વીરતાભર્યું કયું નાટક ભજવશો. ” રાજા આતુરતાથી પૂછ્યું.

“ રૂપભદ્રેવનું ? ”

રૂપભદ્રેવનું નામ સાંભળી રાજાને અને સરદારોને પણ એ વાત રૂચી. સર્વને એ નાટક જોવાની ઇચ્છા થઇ. જે રાજાએ એક મોટા વિશાળ યોગાનમાં મંડપ બંધાવે

વેને માટે પોતપોતાના અધિકાર પ્રમાણે બેઠી શકે એવી વ્યવસ્થા કરાવી. બંધી બોઠવણ તૈયાર થઇ ગયા પછી નાટકને માટે એક દિવસ સુકરર કર્યો.

એ પ્રમાણે તે દિવસે હજારો નાના મોટા અધિકારીઓ, સદામે, પ્રજાજનના આગેવાનો મંડપમાં આવીને પોતપોતાને પાસે બેઠા. છેલ્લે રાત્રે આવીને પોતાનું આમન સીધું. પછી એ નટ લોકોએ શ્રી રૂપબદ્ધનું નાટક શરૂ કર્યું. શરૂઆતથીજ એ નટ લોકોની કાગા ચાતુરીથી પ્રેક્ષકોને એવા રસ પડ્યા માંડ્યો કે નાટકમાં એમનું એક ધ્યાનજ લાગી નયુ. એક ચિત્તથી રસપૂર્વક પ્રેક્ષકો નાટકનો સ્વાદ લેવા માગ્યા. એક પછી એક દેખાવો બનાવવા માંડ્યા. એ સાથે કથાનક શેઠીથી જે જે બનાવો બનતા એનું રસજરી બાપાથી વર્ણન થતું.

ઠેવટે ભરત અને બાહુબલીનો મુદ્દ પ્રસંગ આવ્યો. એ દેખાવ પ્રસંગે નતમુદ્ધિએ વીરરસનું વર્ણન કરવા માંડ્યું. મુદ્ધનાં સાહિત્ય જેવાં કે વ્યુદરચના, શરૂનો પડખાટ, પીર પુરેપોતો મુદ્ધોત્સાહ, શૂરવીરતાનું વર્ણન, હરકરનો કોડાવડો, ભટ્ટ, મુખરોની હાકો મુદ્ધમાં એમના ધન અભિનયો બાદિ દેખાવો રસપૂર્વક શેઠીથી વર્ણવ્યા. અને એ દેખાવો દેખાવો નાટકના પ્રત્યેક દેખાવો દેખ્યા કે જેથી દેખનારો પાસેના મુદ્ધ નટી વીરપુરના પાંચાનું

ભાન બૂલી સાક્ષાત્ યુદ્ધ પ્રસંગ ઉભો થયો સમજતાં એમની
વીરતા ફાટી નીકળી. આગરાજી અને એમના સરદારો, મુલો
કાલિંદીના પ્રવાહ જેવી શ્યામ અગકતી તલવારો ખેંચી યુદ્ધ
કરવા તૈયાર થયા, ને મારો મારો કરતાં સિંહની માફક ક્રોધ
કરતા તુટી પડ્યા. એટલામાં તો એ નટોમાંના બન્ને મૂળ નટ
નાયકોએ પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું. અને ગોવિંદસૂરિએ
ગર્જનાપૂર્વક કહ્યું. “ હાં ! હાં ! કનોજરાજ ! આતો ક્યા
યુદ્ધ કહેવાય ? આતો નાટક ? ”

તલવાર ખેંચી ધસેલો કનોજરાજ આ બન્નેને એક
દગ થઈ ગયો. એણે પોતાની તલવાર ફેંકી દીધી. ક્રોધ
શાંત થઈ ગયો એણે જોયું તો એ બન્ને નટ નહોતા પણ
મોઢરામાં જોયેલા નમ્મસૂરિ અને ગોવિંદસૂરિ હતા.

રાજાને શાંત થયો જોઈ એના સરદારો પણ શાંત થયા
શરમાઈ ગયા. પોતાની તલવારો એમણે મ્યાન કરી. રાજાને
વિચાર થયો કે “ આ બન્નેએ શામાટે મારી આગળ નાટક
કર્યું ? ”

જાનું નિવારણ કરવા નમ્મસૂરિએ કહ્યું.
કે શૃંગાર રસના અનુભવી છીએ પણ
થોડા બ્યાખ્યા કરી શકીએ છીએ. બુઝી
છતાં અમારા વીર રસના વર્ણનથી તમે
કે અને પોતે તો શસ્ત્ર થકી
યુદ્ધ અનુભવ નથી. કારણ કે

પણામાંથીજ અમે મન સદાજુ ફેરવું છે. જેથી પાપ બીજ
 તમાપિ હે રાજન ! આ બધું મારું દરવાને ચમકે
 એ બધો એ પ્રમટ પ્રબાવી બાદનીનોજ પ્રબાવ ! જેની
 ડી સુરે રસો અને જીવનની માફક આશાનું દર્શાવી
 કે મોંઢેરામાં એવીજ રીતે તમારી આગળ અને વાતચાવન
 ૧ કામશાસ્ત્રનો અનુભવ નહીં છતાં વિદ્વાન અનુભવી પદ્મ
 જેવી શકે એવું ધર્માર્થ વર્ણન કરતા હતા. હું નમસ્કરિ
 મારા શુરભાઈ જોવિંદાચાર્ય છે. અમારા કામ શાસ્ત્રના
 નથી આપને જે સંકટપ વિદ્યેષો થયા, અમારે માટે
 પને જે હલકો વિચાર આવ્યો તે મિથ્યા છે. એ સિદ્ધ કરી
 ૥વેવા આપની આગળ વીરરક્તનું વર્ણન કરી આપને
 હલાવ બતાવ્યો.”

નમસ્કરિની વાણી સાંભળી રાજા શરમાઈ ગયો એમના
 વમાં પડી એમની કામા માગી. એના મનમાં જે કંઈ વિદેષી
 ૥વ હતા તે નરનંજ દર અર્થ ગયો.

નાટકનો એ રીત અંગ આવ્યો સર્વે કોઈ શુરની
 શ્રેયો કરતા પાતપાતાને મકાને ગયા.

એમની વિઠતાની રાજાને ખાતરી થઈ કે જેવા સુરિવરે
 એમને વખાળ્યા હતા તેના કરતા થયું એ પ્રસાદતા. એ
 પદ્મ બારનીની પ્રવ્રજના મેગવી સરસ્વતીના પુત્ર હતા. રાજાએ
 એમના બ્રહ્મચર્યની ચારિત્રનો અને પારિત્યની પ્રશંસા કરી.
 એ બંને શરમાઈના સન્દાર બહુ માનપૂર્વક કર્યો. એટલે

સ્વપ્નાં રાજા જોતો હતો, તેવામાં ભારવટીયા ઉપર કંઈક લાગેલું તે ઉપર રાજાની દ્રષ્ટિ પડી. રાજાએ વાંચ્યું.

કૈત્યં નામ ગુણસ્તૈવ તદનુ સ્વાભાવિકી સ્વચ્છતા
 કિં દ્રૂમઃ શુચિતાં વ્રજંતિ શુચયઃ સંગેન યસ્યાપરે
 કિં વાતઃ પરમસ્તિ તે સ્તુતિપદં ત્વં જીવિતં દેહિનામ
 ત્વં ચેન્નીચપદેન ગચ્છસિ પયઃ કસ્ત્વાં નિષેધ્યુંક્ષમઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“શીતલતા એ તારો શુભ કહેવાય, સ્વચ્છ
 તો તારી સ્વાભાવિક સ્થિતિ રહી તારી પવિત્રતા માટે
 અમે શું કહીએ ! કે જેની સોળતથી-પરિચયથી બીજા
 પવિત્ર થાય છે, વળી એ કરતાં વધારે જોટી બીજી તારી !
 સ્તુતિ કરી શકાય કે તું દેહીમાત્ર પ્રાણીમાત્રનો આધાર-
 વીત છે તેમ છતાં હે જાણ ! તું પોતેજ નીચ માર્ગે જશે
 તને શકવાને કોણ સમર્થ છે ? ”

“ જીયં જલ વિંદુ સમં, સંપત્તીઝ તુરંગ લોલાઝ
 સુમિણય સમેંચ પિમ્મં, જંજાળ સિલં અલંકરિઝ ”

“ જગતમાં પ્રાણીઓનું જીવિત જલવિંદુ જેવું
 સંપત્તિઓ તુરંગના જેવી ચપળ-ફણમાં નાથ થનારી
 અને પ્રેમ તો સ્વપ્ન જેવો છે એમ સમજી વિચારીને હે
 તના મુસાફર ! તું શિયલનો આશ્રય કર ! વ્રતનો ભંગ
 કરતો એમાન થતો ના ! ”

“ લલિત્વદ્ જેળ નળે, મદ લલિત્વદ્ નિયકુલક્રમો જેળ
 ઘંટડીપવી ગીર, તં ત કુલીનેહિ કાયવ્યમ્ ” ॥

“જે દુરાચાર, વ્યભિચાર કરવાથી લોકમાં લાજ આવે,
 અપકીર્તિ થાય. જે દુર્જન-વ્યભિચારી પુરુષને યોગ્ય અધમ
 દલકાં કૃત્ય કરવાથી પોતાનું અત્યંત વિશુદ્ધ કુલ-મહીન થાય
 તેવાં કામ કંઠે પ્રાપ્ત આવવાના હોય; તોપણ કુલવંત મા-
 ભુષ ના કરે !”

રાત્રીએ વારંવાર એ બોધ વચનો વાંચ્યાં. ભારતીના
 પ્રભાદથી લખાયેલાં એ વચનો રાત્રીના દૃઢ્યમાં પ્રભુમી ગયાં
 એની કુવામના નહ થઈ. કંઈક વિવેક આવતાં એણે વિચાર્યું.
 “એહો આવા વચનો એ મારા મિત્રનાજ અંભવે ! દુરાચાર
 તરફ ગમન કરતાં મને એ ગુન્નિત્ર વગર કેણુ બચાવે !”
 એણે અક્ષર યોગખ્યા, કવિત્વ શક્તિ લાગી લીધી. એના
 મનમાં ખાતરી થવાથી એના જુરા કર્તવ્ય માટે એને શરમ
 આવી. હવે ગુરૂને શુ મુખ બનાવું ! ક્યામ વદનવાળો થઈ
 વિચારમા પડ્યો. “આહા ! ધિક્કાર છે એ અધમ વ્રાત્તભાને
 કે જે સાડે ખાદ્ય દાવ લેતા નથી ને અંધા માણસની પેઠે
 પાપરૂપ કુવામા ધંકેલી દે છે એ કે મે એને લોભવી નથી
 છતાં મનથી પણ નેકરૂપમાત્ર વડે કરીને પાપ કર્યું નો એનું
 પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું હા ? શુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરું ? કાણ બચણુ કરું,
 જેર જાડે કે કુવે પડી આપવાન કરું. અથવા લોક સમક્ષ માટે
 પાપ પ્રમત્ત કરું.”

આપનો મિત્ર વાકપતિ આપના સમાગમમાં આવ્યો, છતાં એ ચુસ્તસાંખ્ય ધર્મી રહ્યો. આપનો બોધ એને જરાય ન થયો.”

“ એ વાકપતિ હાલમાં મથુરામાં શું કરે છે ? ”
 શુક્રએ પૂછ્યું. રાજાએ જણાવ્યું. “ લગવન ! શ્રીપતિ ત્રિહંડી થયો છે. એમ લોકો કહે છે. ગંગામાં તુલશીની માલા ધારણ કરી. નાસિકા ઉપર દૃષ્ટિ સ્થાપન કરતો વરાહ સ્વામીના મંદિરમાં રહ્યો છે. વૈરાગ્યથી વાસિત થયેલો પ્રાયઃ કરી ઉપવાસનો તપ કરતો રહે છે એ વાકપતિ-રાજાને આપ બોધ આપીને જૈન બનાવો, આપની વાણી અને શક્તિ ત્યારે જ પ્રમાણ થાય. ”

“ હું વાકપતિને મારો શિષ્ય બનાવું ત્યારે મારી વાણી પ્રમાણ જાણશે. ” સૂરિવરે જણાવ્યું. ને મથુરામાં જવાને તૈયાર થયા. રાજાએ એમની સાથે હુલ્લરો પાંડિતો અને સામંતો મોકલ્યા. સૂરિવર એ સર્વે માણસોની સાથે મથુરા તરફ વિહાર કરી ગયા.

આચાર્ય સહીત તે સર્વે મથુરામાં આવી પહોંચ્યા, મથુરા નગરીમાં વરાહ મંદિરમાં વાકપતિને જોવો રાજાએ વર્ણવ્યો હતો, તેવો જોયો. ત્રિહંડી થઈને પરમાત્મામાં એક ચિત્ત રાખી ધ્યાન કરી રહ્યો છે. એ ધ્યાનસ્થ વાકપતિના ચિત્તની પરિશ્રા કરવા માટે ગણદ્રોણએ આશિર્વાદ દેવાનો પ્રારંભ કર્યો. હુર અને વિષ્ણુ આદિની સ્તુતિ કરવા માંડી.

“ લોકોનાં દેખતાં સંધ્યા આગળ હાથ જોડી તું પ્રણિ-

તમારું મન જોડો. જૈનધર્મના આશ્રય કરો એનાથી કર્મનો નાશ કરો ? ”

ગુરૂનાં વચન સાંભળીને વાકપતિએ કહ્યું. “ એવા જીનેશ્વર ક્યાં છે ? ”

“ સ્વરૂપ થકી તો મુદ્ધિમાં પણ મુર્તિ થકી જીનમંદિરમાં ખીરાજે છે. ” ગુરૂએ કહ્યું “ તો ચાલો આપણે દર્શન કરવા જઈએ ? ”

“ હા ! ચાલો ? ”

ગણપલદ્વીજ આનંદરાજીએ કરાવેલા જીનમંદિરમાં વાકપતિને લઈ ગયા અને ત્યાં પોતેજ પ્રતિષ્ઠિત કરેલા પાર્શ્વનાથનાં દર્શન કરાવ્યાં. શાંત, દાંત, કાંત અને નિરંજનરૂપ જોઈને કવિવર પ્રભુદ-ગોધ પામીને આશ્ચર્ય “ આહા ! આ દેવી સૌમ્યતા, શાંતતા પ્રસરી રહી છે. ” એના હૃદય પૂરાતન સંલક્ષુ નિશ્ચાન્વડની વિષ નીકળી ગયું સમયથી સ્વીકાર કરેલો ત્રિદંડીનો વેશ છાટી મુનિનાં વેશ પહેરી લીધા બાલ્યથી ઝંઝા પાત્ર શુદ્ધ જૈનત્વ પામ્યા.

ગુરૂ જૈન થયેલા ને વાકપતિ
જૈન થયાં જોઈ નાંકુનાં ચારે
જૈનતા સંધાનેલી સામે ગુરૂને અણ
જૈનત્વ માટે આયુષ્ય હવે
જાનવના કરાવે તો લવાંતરમાં

ગુરુએ પણ એનું આયુષ્ય હવે અદ્ય જાળીને આરાધના
 તવા માંડી એને સંવચરિત્રનું પચ્ચખખાણ કરાવ્યું. અઢારે
 પચ્ચાનકનો ત્યાગ કરાવ્યો. અરિહંત શરણુ, મિદ્ધ શરણુ,
 ધુ શરણુ, કેવલી પ્રત્યેક્ષ ધર્મનું શરણુ એવાં ચારે શરણાં
 ગીકાર કરાવ્યાં. નમસ્કાર મંત્રના એક ધ્યાનથી અંતરનો
 ધિકાર દૂર કરાવ્યો. જીવનભરમાં જે જે સુકૃત કર્યાં
 હતાં એનું સ્મરણ-અનુમોદન કરાવ્યું. પાપ
 કર્મની ગાંઠી-કરાવી. રાજ પરમાત્મપદના ધ્યાનમાં લીન
 હોતો, સર્વે જીવોની સાથે ખમતખામણાં કરી સર્વને
 નમાવ્યા. અરિહંત દેવ, સુસાધુ ગુરુ, જીનેશ્વરે કયેલો ધર્મ
 મંભારી સમક્ષિની અનુમોદના કરવા લાગ્યો. અઢાર દિવસ
 પશ્યંત અંત સમયે વાકપતિ ધર્મધ્યાનમાં એકચિત્તવાજો
 રહ્યો થકો પરલોકને-સ્વર્ગગતિને પ્રાપ્ત થયો. એ વાકપતિ
 વચમાં એક અવતાર કરીને મહા આનંદપદ એવા મોક્ષ-
 પદને પામ્યો.

વાકપતિના મરણ પછી સુરિવર અને રાજમંત્રીઓ ગોપ-
 ગિરિ તરફ આવ્યા ત્યાં ગાયગરિમાં શ્રીમહાવીરને નમી કનૌજ
 નગરમાં ગયા એનના આગમન પહેલાં રાજના જાણવામાં
 સર્વ વાત આવી ગઈ હતી રાજાએ એ વાત સાંભળી ખુશી
 થઈ ગુરુનો પ્રવેશ મંહાન્ત્રવ કર્યો. ગુરુના જ્ઞાનથી અમલકાર
 પાત્રી રાજાએ સ્તુતિ કરી. "ઓહો! આશ્ચર્ય છે કે આપનું
 સામર્થ્ય અદ્ભૂત છે આપે શુન્ન એવા આજ્ય માર્ગીને પણ

લીધું ને ને હડપણા હતા એમને યુદ્ધ માટે આમંત્રણ મો-
કેલ્યાં. પોતાના દેશના રક્ષણને માટે ધણા યોદ્ધાઓ બહાર
પડ્યા. એ સર્વને સમુદ્રસેન રાજાએ લશ્કરી તાલીમ અપાવવી
શરૂ કરી. દિવસે દિવસે એ સૈનિકોમાં સરતી ચતી ચાલી. ને
તે એક મોટું વિશાળ સૈન્ય તૈયાર થયું.

કારીગરો બોલાવી અવનવાં શસ્ત્રો-તલવાર, બરછી,
ખાલાં, વીર, વગેરે તૈયાર કરાવવાં શરૂ કર્યાં. શસ્ત્રો તૈયાર
થતાં ગયાં એમ નવા નવા સૈનિકોને એ પુર્ણ પાડવામાં આવ્યાં.
એ નવા લશ્કરનો રજોત્સાહ વધારવાને ગાયકો દેશસંક્રિતનાં
ગીત ગાતા. વીર પુરુષોનાં કથાનક અંજનાવી એમનાં શુભ
શીર્ષને પ્રગટાવવા લાગ્યા. એ અભિનવ શીર્ષવાળા નવીન
સૈનિક પછુ આતુરતાથી પાનાતું પરાક્રમ બનાવી યુદ્ધ કીડા
કરવાની રાહ જોવા લાગ્યા.

સમુદ્રસેનનો સેનાપતિ મોટું લશ્કર સમૂહ ધર્યો આવતો
કનોજપતિને માર્ગમાંજ મર્યો. કનોજપતિના શુભશરદાએ
એ સમાચાર પ્રથમથીજ જણાવી દીધા હતા નેથી રાજગિરિ
તરફ ધર્યુ હતુ આમગણતું લશ્કર એનો સન્કાર કરવાની
રાહ જોતુ થયું.

દુશ્મનનુ લશ્કર આવતુ દેખી આનરાજ એ યુદ્ધમાં
સૈન્યની તરફારી પોતાના સેનાપતિને મેલી એની સામે એને
અધુ લશ્કર આપીને મોકલ્યો જન્ને સેનાપતિઓ સામ સામે
નહતા. યુદ્ધ શરૂ થયુ તલવારે તલવારે ને બાણે બાણે અથ

નાહક કવેશ કરવાગી શો કાયદો ? ” ગુરુએ કહ્યું એમને શાંતિ પ્રિય હતી પણ દિગંબરોને અશાંતિ ગમતી હતી.

“ નહી કોઈપણ રીતે નહી “વેતાંબરોને ચડવા દઈ આ તીથે અમે અપવિત્ર નહી થવા દઈએ.” દિગંબરોએ કદાચકે નો કબ્જો ઘુટવા માંડ્યો.

“ ઠીક છે તો તમને બહાર કાઢીને હું નેમિનાથનાં દર્શન કરીશ.” આમરાજે પડકાર કયો અને યુદ્ધનું આમંત્રણ આપ્યું.

“આવી જાઓ અમે યુદ્ધ કરવાને તૈયાર છીએ.” સામે દિગંબરો પડકાર કરતા બેઠ્યા. અગીયારે રાજાઓ પોતાના સૈન્ય સહિત લડવાને તૈયાર થયા.

આમરાજાએ પણ લશ્કરમાં યુદ્ધનું રણશિંશુ વગડાવ્યું સામસામે યુદ્ધની તૈયારીઓ થઈ રહી.

પણ બપ્પભટ્ટસૂરિ શાંતિના ઉપાસક અહિંસાના ચુસ્ત બંધુ હતા. ધર્મયુદ્ધને બહાનું બન્ને તરફના વીરોનો ક્ષય થાય, એમનાં અમુદ્ધ મનુષ્યજીવન નષ્ટ થાય એ તેમને ગમતું નહોતું. કોઈ પણ યુક્તિથી કામ કાઢવાને તે તૈયાર થયા. એમણે આમરાજાને સમજાવ્યો “રાજા ? ધર્મકાર્યના ઉદ્ધમમાં યુદ્ધ કરીને એવો કોણ હોય કે વ્રાણીઓના જીવનને નાશ કરે ? તમે શાંત થાઓ ? વાણીના વિલાસવડે કરીને હું એ સર્વને જીતી લઈશ. નબળો છેદ કરવા કે કમળના ઢુકડા કરવા કુહાડાનો કોણ ઉપયોગ કરે ? ”

આગરાજીને સમજતી થાંન પાટી સૂરિવરે દિગંબરમાંથી
 ટાંચા ટાંચા પંડિત પુરોને આમંત્રણ કરી જોડાવ્યાં. દિવ્ય
 શક્તિથી તીર્થ આપણામાંથી કેાનું છે એનો નિર્ણય કરવા
 સમજાવ્યું. “ નેમિનાથનાં ત્રણ કટ્યાણુક આ પર્વત ઉપર થયાં
 છે એ મત્સ્યજના રહસ્યવાળી ગાથા એ આમારી કન્યાઓ
 પડે તો તીર્થ આમારું ને તમારી દિગંબર કન્યાઓ ભલે ના
 તીર્થ તમારું ? ”

બન્ને પક્ષોએ એ ચરત માન્ય રાખી. બીજે દિવસે
 પેતાંબરે અને દિગંબરોએ પોતપોતામાંથી કન્યાઓ લેગી
 કરવા કરાવ્યું.

રાત્રીના સૂરિવરે મંત્ર શક્તિથી અંબિકાનું આરાધન
 કરી ધર્મકર્મમા વિદ્ય આપેલું દુર કરવાને આજ્ઞા કરી જેથી
 અંબીકાએ કંઈ કે “ વત્સ ? મારા પ્રભાવ થકી આપણી શ્વે
 તાંબર કન્યાઓ એ મુજબની ગાથા ભાળી જશે ” તેવી અદ્વય
 શક્તિ મળી.

બીજા દિવસે બન્ને પક્ષોએ હજારો કન્યાઓ લેગી કરી
 મધ્યભદ્રીજીએ પેતાંબર કન્યાઓને નેમિનાથના કટ્યાણુકની
 ગાથા પઢવા કહ્યું એમણે અંબિકાના પ્રભાવથી હરેક કન્યાઓ
 ગાથા ભાળી.

“ ઉત્તર : નત નિહત, દિવ ગનાણુ નિનીહિઆ ન -

ન ધનન વચ્ચેદિ. અનિહનનિ નનસામિ ॥ ૩ ॥

શ્વેતાંબર કન્યાઓ એ ગાથા મોલી પણ દિગંબર

માટે મારું કરનામાં સંસારના જવડામાં પડેલા સુમર્ય પુરૂષો પણ નરભવના કાંડે આવીને ઉંડા ધરામાં ડુબી ગયા. માટે રાજન ? દોષગણ ચીજમાં તારી વાસના રહેજ નહીં. પરમેષિમંત્રના ધ્યાનમાં જોકાગ ચિત્તવાજો થઈ આ ભવસાગર તરી નત ? અનંતકાળ પર્યંત અજ્ઞાનકાર્ય કર્યા હોવાથી આ ભવની પરંપરાનો છેડો નથી આવતો, અનશન પૂર્વક આરાધના વડે થયેલું મરણ પડિત મરણ કહેવાય. સમાધિ પૂર્વક પડિત મરણે મરનારા આત્માઓ અદ્વલવમાં ભવસાગર તરી મુક્તિ રમણીને વરે છે. માટે સંસારની વાસનાઓ છોડી દેવી જોઈએ. ધર્મ કર્મ કરનાર આત્માને તો સ્વર્ગની સંપદાઓ એના આવાગમનની રાહ જોતી હોય છતાં એણે તો મુક્તિનું સ્વરૂપ જ ઓળખવું. એને યોગ્ય તો મુક્તિની જ લક્ષ્મી ગણાય. કે જે મુક્તિની ગોદમાંથી અનંતો કાળ જતાં પણ અનંતાં સુખ લોગવી શકે.

ભવાંતરમાં તમે તપસ હતા સો વર્ષ પર્યંત તપ કરવાથી એનું ફલ તમે રાજ્ય લક્ષ્મી પામ્યા. વાસનાઓની-અજ્ઞાન તપની એ ગતિ હોય. નહિતર તપથી અનંતા કર્મેનો ક્ષય થઈ શકે પણ એ તપ જ્ઞાનગર્ભિત હોવું જોઈએ. વાસના ઓતો આત્માને અધોગતિ લઈ જનારી છે. એ પુદ્ગલીક સુખમાં મગ્ન આત્મા, આત્માના અનંત આનંદને ક્યાંથી સમજે ? આત્મા જ્યાંસુધી પોતે પોતાને ઓળખે નહી, બાહ્ય દૃષ્ટિ ત્યાગીને અંતર્દૃષ્ટિ તરફ વળે નહી ત્યાં લગી વાસ્તવિક સ્વરૂપ એના સમજ્યામાં ક્યાંથી આવે ?

મહાનુભવ લાંબી જીંદગી જોગવવા છતાં મનુષ્ય ત્યારે
 જો મોક્ષોપદાન લેતો હોય છે ત્યારે એની લાંબી જીંદગી એને
 જોગવવા લાગે છે. ફક્ત જાણના પ્રવૃત્તિમાં લાગેલો એ હાથ
 જોગ કરતો ધર્મકર્મ રહી જાય છે. આમુખ્ય આવી
 હાથ લેવા ત્યારે દોષ એને જમાવી શકતું નથી. ધર્મ,
 ધર્મને ચકવર્તી સમા સમર્થ પુરુષો પણ આમુખ્ય વધારે
 અને સમર્થ થતા નથી. સર્વ કોઈ જન્મે છે તે મરવાના છે.
 કોઈ કોઈને છોડતો નથી. કાચની કોડીમાં કે ગમે તેવી ગુપ્ત
 જગ્યામાં સંતાયેલાને કાળે સપડાવ્યા છે માટે એવી અનિત્ય
 વસ્તુઓમાં હર્ષ શોક શું કરવો ? માતા, પિતા, કલત્ર, પુત્ર,
 પરિવાર કે સંસ્થાંગ શબ્દભક્તી એ જાણું છેવટે તો કંઈ કામ
 આવે નહીં. અનંતીવાર એ જાણું આ જીવે જોગવ્યું છે-છો-
 ટવું છે, જ્યાંસુધી જીવ કરશે ત્યાંલગી એ છોડવાનો છે. એવી
 ક્ષણિક વસ્તુઓની જ્યાં લગી મુશ્કેલી છે ત્યાં લગી સંસારમાં
 જમણું કરવાનું હોય

અરે આ શરીર કે જંને આજલગી લાલનપાલન કરીને
 જમાવેલું છે, એ પણ આખરે અગ્નિમાં જળી બસમ ધર્મ જ-
 વાનું છે. માટે હે રાજન્ ? આ જાણી જાણી વસ્તુનો મોહ તણ
 કે ? સંસારમાં જાન તણનું નથી. આત્મા એકલો આવ્યો છે
 એકલો જવાના છે. જગતની જગતને જ મૃત્યુ સમયે દુઃખ થાય છે,
 પણ જાની તો જીવતી સમયે પણ એની ઉપક્ષા કરે. પડિત મરણે
 કરી એ મૃત્યુને મુધારી લે. મનુષ્ય જન્મ ધર્મકર્મ વડે કરીને

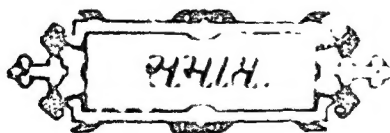
મારું તારું કરવામાં સંસારના ઝવડા
 પુંડરો પણ નરભવના કાંઠે આવીને ઉંડા
 માટે રાજન ? કોઈપણ ચીજમાં તારી વા
 પરમેષ્ઠિમંત્રના ધ્યાનમાં એકાગ્ર ચિત્તવાળો
 તરી જા ? અનંતકાળ પર્યંત અજ્ઞાનકા
 આ ભવની પરંપરાનો છેડા નથી આવતો
 આરાધના વડે થયેલું મરણ પંડિત મરણ
 પૂર્વક પંડિત મરણે મરનારા આત્માઓ
 ગર તરી મુક્તિ રમણીને વરે છે. માટે સં
 છોડી દેવી જોઈએ. ધર્મ કર્મ કરનાર અ
 સંપદાઓ એના આવાગમનની રાહ જો
 તો મુક્તિનું સ્વરૂપ જ ઓળખવું. એને ચે
 લક્ષ્મી ગણાય. કે જે મુક્તિની ગોદમાંથી
 પણ અનંતાં સુખ ભોગવી શકે.

ભવાંતરમાં તમે તાપસ હતા સો
 વાથી એનું ફક્ત તમે રાજ્ય લક્ષ્મી પાર
 અજ્ઞાન તપની એ ગતિ હોય. નહિતર ત
 ક્ષય થઈ શકે પણ એ તપ જ્ઞાનગર્ભિત હે
 એતો આત્માને અધોગતિ લઈ જના
 મુખમાં મગ્ન આત્મા, આત્માના અન
 સમજે ? આત્મા જ્યાંમુધી પાતે પોતાને
 દષ્ટિ ત્યાગીને અતદર્ષિ તરફ વળે નહીં
 સ્વરૂપ એના સમજ્યામાં ક્યાંથી આવે ?

આદ્યો આવતો હતો પણ જોન સાધુઓના ઉપદેશને અભાવે
કેટલાક આલીશ પગ્યાસ વર્ષથી સ્વામીનારાયણના ધર્મમાં
દાખલ થયા છે તો કેટલાક વૈષ્ણવ-ગેશરી વગેરે થયા છે.

મહાન્ અશોકના પૌત્ર સંપ્રતિ રાજાના સમયમાં આલીશ
કોડની જોન વસ્તી હતી અરે અકળર ગાદશાહના સમયમાં
એના રાજ્યમાં ખુદ સાડાત્રણ કોડ ઉપરાંત જોનો હતા. રાજ-
સ્થાન, દક્ષિણનુરાજ્ય આદિ બધા ભારતના જોનો લગભગ
દશકોડની સંખ્યામાં હતા. એજ જગતમાં સર્વોપરી ગણાતી
જોનકામ આજે પંચાંગર દીગંગર થકને માંડ અગીયાર લાખ
થાય ? અમે ક્રિસ્ટીયન ડીએ કે જોનન થના નાયકોને સન્મતિ
થાઓ ? જોનાના બહાજતાલી પાગી ફરાંને જાગૃત થાઓ
જોનો જાગો ? ભારતવર્ષનો જોનો કાગ પુનરુદ્ધાર થાઓ ?

પ્રભાવના કરવા માટેનાં પુસ્તકો.

પ્રભાવના કરવા લાયક અમારાં પુસ્તકો એકી અવાજે વણાયા છે કારણ કે બાળકોને તે ઉત્તમ પ્રકારનું ચારિત્ર આપી ઉં સંસ્કારી બનાવે છે દેખાવમાં સુંદર શુદ્ધ છતાં કિંમત ઘણીજ સસ્ત ઘણા શ્રીમતોએ અમારાં પુસ્તકો પાઠશાળાના ઇનામી મેળાવડા લગ્નાદિ શુભ પ્રસંગોમાં સામટાં મંગાવી વહેંચ્યા છે. મંગાવી ખા કરો—બાળકથી તે વૃદ્ધપર્યંત દરેકને એક સરખાં ઉપયોગી છે.

કીંમત. સોનકલ

૧	પંચપ્રતિક્રમણ પોકેટ સાઇઝ પાકું રેશમી પુઠું આવૃત્તિ બીજી	૧
	૩૦૦ નવસ્મરણ સ્તોત્રો, છંદો, રાસ સાથે...	૦-૧૦-૦ ૫૦-૦-૦
૨	વિજયશેઠ અને વિજયા શેઠાણી.	૦-૪-૦ ૧૫-૦-૦
૩	ઇલાયચી કુમાર ચરિત્ર.	૦-૦-૦ ૧૦-૦-૦
૪	અરણીક મુંતી ચરિત્ર...	૧૦-૦-૦
૫	જૈન નિત્ય પાઠ સંગ્રહ નવસ્મરણ અને નવસ્મરણ સ્તોત્રો છંદો, રાસ વિ.)	૦-૦-૦ ૧૦-૦-૦
૬	પ્રાતઃસ્મરણમાળા (છંદો રાસ વિ.)	૦-૦-૦ ૧૦-૦-૦
૭	સ્નાત્રપુત્ર શ્રીદેવચંદ્રશુકલ તથા અષ્ટપ્રકાશ પુત્રના દોહા	૦-૦-૦ ૧૦-૦-૦
૮	પાંચ પદ્મી અનુપૂર્વી	૦-૦-૦ ૧૦-૦-૦
૯	પુણ્ય પ્રકાશનું સ્તવન	૦-૦-૦ ૧૦-૦-૦
૧૦	રતનાકર પચ્ચીશી	૦-૦-૦ ૧૦-૦-૦

સખો—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા,

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

